

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK POLITOLOGIJA
SMJER EVROPSKE INTEGRACIJE

„AKTUELNA FAZA PROCESA INTEGRIRANJA BOSNE I
HERCEGOVINE I DRUGIH ZEMALJA ZAPADNOG BALKANA
U EVROPSKU UNIJU“

-magistarski rad-

Kandidatkinja:
Marijana Hrvic-Šikuljak
Broj indeksa: 115-EI/14

Mentor:
Prof.dr. Elmir Sadiković

Sarajevo, april 2019.godine

Marijana Hrvic-Sikuljak

Aktuelna faza procesa integriranja Bosne i Hercegovine i drugih zemalja Zapadnog Balkana u Evropsku uniju

2019

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK POLITOLOGIJA
SMJER EVROPSKE INTEGRACIJE

„AKTUELNA FAZA PROCESA INTEGRIRANJA BOSNE I
HERCEGOVINE I DRUGIH ZEMALJA ZAPADNOG BALKANA
U EVROPSKU UNIJU ”

-magistarski rad-

Kandidatkinja:
Marijana Hrvic-Šikuljak

Mentor:
Prof.dr. Elmir Sadiković

Sarajevo, april 2019.godine

SADRŽAJ

Uvod

1. Teorijska osnova istraživanja
2. Počeci ujedinjenja Evrope
 - 2.1. Ugovori o Evropskoj uniji
 - 2.2. Uslovi za pristupanje u Evropsku uniju
 - 2.2.1. Kriteriji iz Kopenhagena - Kriteriji iz Madrida
 - 2.2.2. Procedure pristupanja u Evropsku uniju
 - 2.2.3. Sporazumi o pristupanju država kandidatkinja
3. Početna faza procesa integriranja zemalja Zapadnog Balkana u Evropsku uniju
 - 3.1. Politika proširenja EU na zemlje Zapadnog Balkan
4. Aktuelna faza procesa integriranja zemalja Zapadnog Balkana u Evropsku uniju
 - 4.1. Ciljevi Evropske komisije za zemlje Zapadnog Balkana
 - 4.2. Hronologija odnosa BiH i Evropske unije
 - 4.2.1. BiH u procesu stabilizacije i pridruživanja
 - 4.2.2. Ustav BiH - Opći okvirni sporazum za mir u BiH
 - 4.2.3. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju i BiH
 - 4.2.4. Njemačko-britanska inicijativa za BiH
 - 4.2.5. Reformska agenda za BiH
 - 4.2.6. Odluka o sistemu koordinacije procesa evropskih integracija u BiH
 - 4.3. Ostale zemlje Zapadnog Balkana u procesu stabilizacije i pridruživanja
 - 4.3.1. Hronologija odnosa Sjeverne Makedonije i EU
 - 4.3.1.1. Sjeverna Makedonija u procesu stabilizacije i pridruživanja
 - 4.3.2. Hronologija odnosa Srbije i EU
 - 4.3.2.1. Srbija u procesu stabilizacije i pridruživanja
 - 4.3.2.2. Pregovaračka poglavlja EU
 - 4.3.3. Kosovo u procesu stabilizacije i pridruživanja EU
 - 4.3.4. Hronologija odnosa Crne Gore i EU
 - 4.3.4.1. Crna Gora u procesu stabilizacije i pridruživanja
 - 4.3.5. Albanija u procesu stabilizacije i pridruživanja EU
 - 4.3.6. Hronologija odnosa Hrvatske i EU
 - 4.3.6.1. Hrvatska kao članica Evropske unije – prednosti i izazovi
5. Rezultati empirijskih istraživanja
6. Zaključna razmatranja
7. Literatura

*"Evropsko vijeće je potvrdilo svoju nedvosmislenu podršku evropskoj perspektivi Zapadnog Balkana. Pozdravljajući napredak koji su postigle zemlje u regionu, Evropsko vijeće naglašava da EU ostaje posvećena i angažovana na svim nivoima kako bi ih podržala u provođenju reformi i projekata usmjerenih ka Uniji."*¹

Predsjednik Evropskog vijeća, Donald Tusk

¹ Evropska komisija, Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija, Vjerodostojna perspektiva proširenja za Zapadni Balkan i pojačano angažovanje EU na Zapadnom Balkanu, Strazbur, 2018. godina

Uvod

Evropska unija (u daljem tekstu: EU), danas vodeća ekonomska sila u svijetu, za više od pedeset godina njenog postojanja svojim građanima je pružila ekonomsku i političku stabilnost. Razaranja koja su se desila u Drugom svjetskom ratu motivisala su evropske lidere da se ujedine i ponude svima sigurnu perspektivu u budućnosti. Stoga je prisutna stalna potreba za proširenjem EU, jer politika proširenja predstavlja najvažniji i najuspješniji vanjskopolitički instrument Unije, koji se širio sa prvobitnih šest na 28 država članica. Njen uspjeh postao je privlačan svima. Prekretnicu je predstavljao završetak Hladnog rata, kada su države Istočne Evrope, nakon pada željezne zavjese, aplicirale za članstvo. No, da bi postala njena članica, svaka zemlja morala je ispuniti određene političke, pravne i ekonomske kriterije, ostvariti napredak u ključnim oblastima, te biti spremna za preuzimanje pravne stečevine, koju su te zemlje gradile godinama. Zemlje Zapadnog Balkana imaju taj cilj - biti dio najprivlačnije međunarodne organizacije. Proces stabilizacije i pridruživanja je evropski politički okvir za odnose između EU i zemalja Zapadnog Balkana sve do njihovog konačnog pridruživanja istoj. Partnerstvo između njih je u interesu svih strana, promovišući mir, sigurnost, slobodu, pravdu i kvalitet života svih njenih građana. U radu je posebna pažnja posvećena upravo integracijskom procesu zemljama Zapadnog Balkana (BiH, Crna Gora, Srbija, Albanija, Kosovo, Sjeverna Makedonija i Hrvatska) u EU sa fokusom na BiH. Predstavljeno je političko i ekonomsko stanje u tim državama, regionalna saradnja, dobrosusjedski odnosi, te demokratija i vladavina prava. Navedeni su ključni elementi koje su lideri EU stavili pred političare ovih država, te daje kratak pregled napretka koje su zemlje Zapadnog Balkana ostvarile do danas. Kroz izvještaje Evropske komisije o napretku navedeni su korisni podaci koji je svaka od država pojedinačno ostvarila tokom ispunjavanja zadatih uslova i ciljeva, cjelokupan proces od njihovog prvog odnosa sa Unijom do danas. Kada govorimo o proširenju EU, ne možemo da se ne osvrnemo na ideju nastanka ove međunarodne organizacije, njene najznačajnije događaje, kriterije proširenja, sporazume koje su države članice potpisivale sa Unijom, te ugovore na kojima počiva njena politika.

1. Teorijska osnova istraživanja

Evropska ekonomska zajednica, danas Evropska unija, osnovana je kao organizacija za slobodnu trgovinu industrijskim sirovinama sa šest članica, kojima je bio cilj obezbjediti svojim građanima mir, sigurnost, održivi razvoj na bazi uravnoteženog ekonomskog rasta, poštovanje bogate kulturne raznolikosti, napredak u svim sferama društva. Dugogodišnji napori jačanja političke i ekonomske politike, kao i politike poštivanja ljudskih prava i prava manjima, razvila se u jedinstvenu međunarodnu organizaciju sa dvadeset osam članica, na čijem prostoru živi preko 505 miliona stanovnika. Svojim građanima je osigurala stabilnost u svakom pogledu, te slobodno kretanje ljudi, roba, usluga i kapitala. Uspostavila je zajedničko tržište, koje je omogućilo prvobitno koegzistenciju naroda i država Zapadne Evrope, a kasnije i šire.

EU se proširivala nekoliko puta. Svaka država je još od početka integracijskog procesa mogla zatražiti članstvo. U međuvremenu pristupanje je bilo određeno odgovarajućim odredbama Ugovora o Evropskoj uniji 1993. godine, kada je tačno određeno da se ona temelji na načelima demokratije, slobode, poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda i vladavine prava, kao zajedničkim načelima kojima se rukovode njene članice. U skladu s tim, zahtjev za članstvo u EU mogla je i može podnijeti svaka država u Evropi čiji se sistem zasniva na navedenim načelima. Detaljniji kriteriji, koje države kandidatkinje moraju ispoštovati kao preduslov za punopravno članstvo u EU, uvedeni su u praksu devedesetih godina. Poznati su kao kriteriji iz Kopenhagena i Madrida o kojima ću kasnije više govoriti.

Uslovi za pristupanje i procedure pristupanja Uniji su veoma opširne. Dug je put koji države moraju ispuniti kako bi podnijele aplikaciju za članstvo. Jedan od osnovnih uslova je sklapanje određenih sporazuma o pristupanju, koji spadaju u predpristupnu strategiju EU. Postoje tri generacije tih sporazuma koje su potpisivale države članice, kandidati i potencijalni kandidati EU, a to su Sporazumi o pridruživanju - prva generacija, Evropski sporazumi - druga generacija (peto proširenje EU), te najnovija treća generacija - Sporazumi o stabilizaciji i pridruživanju (SSP). Državama Zapadnog Balkana EU je ponudila treću generaciju sporazuma, koje su kategorizirane kao države obuhvaćene Procesom stabilizacije i pridruživanja. To su BiH, Crna Gora, Albanija, Hrvatska, Srbija, Makedonija i Kosovo.

Posebna pažnja u radu je usmjerena upravo integracijskom procesu BiH i drugih zemalja Zapadnog Balkana u EU. Za proširivanje ove, danas ekonomski najjače međunarodne organizacije, veoma je važan paket proširenja. To je skup dokumenata koje Evropska komisija izdaje na godišnjem nivou, a njime se određuje okvir za pristupanje država kandidatkinja i potencijalnih kandidatkinja u tu organizaciju. Paket uključuje izvještaje o napretku pojedinih zemalja, evropsko partnerstvo i strateški dokument za proširenje. Prvi izvještaj o napretku za BiH je objavljen prije jedanaest godina. Nakon što je SSP stupio na snagu, BiH je u 2016. godini podnijela zahtjev za članstvo u Uniju. Njen zadatak, kao i zadatak drugih zemalja regiona je da nastave sa svojim aktivnostima i ispunjavanjem kriterijuma za punopravno članstvo, ma koliko trajao i koliko god je mukotrpan proces. Gotovo sve navedene zemlje suočavaju se da problemima korupcije i organiziranog

kriminala, velikom stopom nezaposlenosti, visokim javnim dugom, nekonstruktivnim međustranačkim političkim dijalogom i drugo. U BiH je prije svega potrebno izvršiti reforme pravosuđa, ojačati državnu upravu, unaprijediti saradnju na svim nivoima vlasti, te prekinuti ratnu retoriku u javnosti kako bi političari skrenuli pažnju sa strateški važnih problema. U procesu proširenja veoma je važno jačanje regionalne saradnje i dobrosusjedskih odnosa na Zapadnom Balkanu, te kontinuirani naponi za rješavanje bilateralnih pitanja zemalja bivše Jugoslavije gdje je nedavno završen rat.

Kada analiziramo pojedinačno ostale zemlje regiona, recimo Crnu Goru, ona je poduzela dalje korake u pregovorima o pristupanju. Otvorila je najviše poglavlja u pregovorima o članstvu. Sada je u toku sprovođenje reformi vladavine prava, a političke partije trebale bi da pokažu odgovornost i uključe se u konstruktivan dijalog. Otvaranje pregovora o pristupanju predstavlja prekretnicu u odnosima EU i Srbije. Potrebno je da sprovede reformske prioritete naročito u pogledu vladavine prava i normalizacije odnosa sa Kosovom. Postigla je nekoliko ključnih sporazuma sa tom zemljom, koji predstavljaju važnu prekretnicu na njenom eurointegracijskom putu do sada. Srbija je, također, otvorila mnoga poglavlja, te su procjene da bi mogla u narednih desetak godina biti članica Unije. Ali tempo pregovora će pogotovo zavisiti od njenih odnosa sa Kosovom. Otvaranje novih poglavlja u proteklom periodu pokazuje spremnost i želju političara Srbije da se što prije priključi EU.

Kosovo je jedanaest godina nakon sticanja nezavisnosti transformisalo sigurnosne snage u jedinstvenu vojsku, SSP je stupio na snagu, a sada treba sprovesti ključne reforme u oblasti vladavine prava, uspostaviti područje slobodne trgovine, smanjiti nezaposlenost, nivo korupcije i organiziranog kriminala. Akcenat će staviti i na reforme obrazovanja i zapošljavanja, pravosuđa i unutrašnjih poslova. Kada govorimo o Albaniji, ona je dobila status kandidata, jer je izvršila pojedine reformske aktivnosti i ostvarila napredak u ispunjenju uslova koje je pred nju stavila Unija. Procjene Evropske komisije su da bi pregovore trebala otvoriti 2019. godine, zajedno sa Makedonijom. Albaniji je, također, potrebno usvajanje paketa za reformu pravosuđa, te da se aktivno bori protiv korupcije i organizovanog kriminala.

Proces integriranja Republike Sjeverne Makedonije u EU predstavlja dokaz da diplomatija može dati dobar rezultat, ako postoji trud njenih političkih lidera. Uspjela je sa Grčkom riješiti spor oko imena te zemlje, koji joj je bio glavna prepreka za pristupanje u NATO, a ključna u sprovođenju reformi za pristupanje EU. Pored toga, Sjeverna Makedonija je SSP potpisala prva od zemalja Zapadnog Balkana, a pregovore bi trebala otvoriti ove godine. Pozitivan primjer i ohrabrujuća okolnost državama regiona je Republika Hrvatska, koja je 2013. postala punopravna članica Unije. Evropa je tim potezom pokazala spremnost daljeg proširenja i da nije došlo do zamora, kako su neki analitičari i njeni lideri tvrdili.

Analizirajući sve probleme sa kojima se suočavaju građani zemalja Zapadnog Balkana, možemo reći da je EU do sada učinila velike napore kako bi im pomogla u procesu integriranja u svoje društvo. Postavila je tim državama opravdano zahtjevne zadatke, jer politika proširenja Unije doprinosi miru, sigurnosti i prosperitetu u Evropi, jača političku i ekonomsku snagu. Njene institucije ulažu mnogobrojne napore kako bi im pomogle u sprovođenju reformi, jer njeni lideri ne žele da se ponovo susreću sa problemima koje su imali

sa državama nakon petog proširenja, posebno sa Bugarskom i Rumunijom. Istakli su jasan stav, da će svaka zemlja regije pojedinačno pristupati EU prema ispunjenim ciljevima i sopstvenim zaslugama. Tokom proteklih pet godina, Evropska komisija je ojačala kredibilitet politike proširenja i stavila veći naglasak na rješavanje osnovnih reformi u toku rane faze procesa proširenja. Naglasila je tri stuba: vladavinu prava, ekonomsko upravljanje i reformu javne uprave, koja su međusobno povezana, a napredak u njima biće ključan kako bi se odredilo kada će zemlje biti u potpunosti spremne da se pridruže Uniji.

Vrijednosti EU su zajedničke svim njenim državama članicama u društvu u kome dominira pravda, tolerancija, sigurnost, stabilnost, nediskriminacija i drugo. Kvalitet života njenih građana se znatno poboljšao. "EU je 2012. godine dobila Nobelovu nagradu za mir za svoje napore za mir, pomirenje, demokratiju i ljudska prava u Evropi".² To dovoljno govori da je perspektiva članstva u Uniji, koje daju države članice, ključni faktor stabilnosti i BiH i drugih država Zapadnog Balkana. Koliko god neke težile ka održavanju političkih i ekonomskih odnosa sa Rusijom, Turskom, Kinom ili SAD-om, one pripadaju Uniji. Ne samo zbog geografskog položaja, nego i zbog vjerske i kulturološke sličnosti sa svim njenim narodima.

² https://europa.eu/european-union/about-eu/eu-in-brief_sl, 17.02.2019. godina

2. Počeci ujedinjenja Evrope

Počeci ujedinjenja Evrope potiču još od pedesetih godine kada su osnovane dvije nadnacionalne zajednice i to Evropska ekonomska zajednica i Evropska zajednica za atomsku energiju. 1967. godine zajedno sa Evropskom zajednicom za uglj i čelik ujedinile su se u Evropsku ekonomsku zajednicu. Evropa je godinama bila središte sukoba njenih naroda, koji su pretrpjeli ogromne gubitke. Ujedinjenje je postepeno učinilo jačom. Rasla je i razvijala se do danas, čineći uniju od 28 država. Na ovom području žive narodi različitih kultura, običaja, tradicije i stepena razvijenosti. Komunikacija je zasnovana na preko 230 hiljada stranica normi komunitarnog prava tzv.pravna stečevina – Acquis communautaire. Njegov važan dio čine i mnogi ugovori o kojima ćemo govoriti u nastavku.

Fašizam je bio široko rasprostranjen na ovom kontinentu, ali je u Drugom svjetskom ratu poražen kada je velika Njemačka podjeljena na dva dijela, Zapadnu i Istočnu Njemačku. "Uspostavljen je Berlinski zid kao ideološko i političko razgraničenje između zapadnih kapitalističkih i istočnih socijalističkih zemalja."³ Politička slika Evrope tada je i znatno izmjenjena.

U razdoblju od 1947. do 1948. godine u State Departmentu su nastale prve studije o novoj Evropi. Osnovna dilema bila je vezana za pitanje granica. Na integraciju zapadnoevropskih država dodatno su uticali interesi dvije svjetske sile, SAD i tadašnji SSSR. Britanski premijer, Winston Churchill, je u svom govoru 1946. godine u Cirihu istakao potrebu da se osnuju sjedinjene evropske države. I njemački kancelar, Konrad Adenauer, pisao je da je evropska misao postala jedna od najvažnijih načela zapadno-njemačke vanjske politike.⁴ Motiv za ujedinjenje i evropsku integraciju bio je politički i težio je ka zaustavljanju ekspanzije komunizmana na zapadnu Evropu i uticaja Moskve na komunističke partije u Francuskoj i Italiji.⁵

U knjizi "Politika evropskih integracija" Radovana Vukadinovića navodi se da je nova Evropa, u početnoj fazi zagovaranja ideje o evropskom ujedinjenju, trebala biti nešto između kapitalizma i socijalizma na društvenom i ekonomskom planu, dok u međunarodnim teorijama stoji da je Evropa, pored SAD-a i SSSR-a, treća sila.⁶ Tako je 1948. godine osnovana Evropska organizacija za ekonomsku saradnju – OEEC, koju je činilo šesnaest zemalja Zapadne Evrope, te SAD i Kanada. Ove zemlje su tada primale pomoć Georgea Marshalla, državnog sekretara SAD-a. U njihovom sastavu nisu se nalazile zemlje Istočne Evrope, pa je OEEC dobila političku obojenost. Tada se navodilo da te zemlje nisu u njenom sastavu, jer se radi o planu koji je bio nespojiv sa interesima izgradnje socijalizma, te da su

³ Enes Čengić, Bosna i Hercegovina – Put ka Evropskoj uniji, BH Most, Sarajevo, 2010. godina, str.35.

⁴Elmir Sadiković, Europa regija - Kohezijska politika EU i Zapadni Balkan, Sarajevo: Šahinpašić; 2014. godine, str.83.i 84.

⁵Amstrong D., Loyd L., Remond J., International Organization in World Politics, Hampshire/Newyork: Palgrave Macmilian, 2004. godina, str.141.

⁶ Radovan Vukadinović i Lidija Čehulić, Politika evropskih integracija, Topical, Zagreb, 2005. godina, str.64.

"zahtjevi koji se stavljaju pred države primateljice pomoći takvi da krše načela i suverena prava država."⁷ To je bio razlog zašto su ove države odbijale biti dio Marshallovog plana.

Najzanimljivija je činjenica da je ideja za stvaranje mnogih međunarodnih organizacija proizašla nakon Drugog svjetskog rata i razaranja koja su se tada dogodila. Javila se potreba za obnovom s ciljem da se spriječe slične posljedice. Tako je 1944. godine nastao Međunarodni monetarni fond, Svjetska banka, 1945. Ujedinjeni narodi, Organizacija za evropsku privrednu saradnju, NATO i Vijeće Evrope⁸ 1949. godine, pa i sama Evropska zajednica. Četiri godine nakon toga, potpisan je statut Vijeća Evrope, sa sjedištem u Strazburu, institucija koja je bila od velikog značaja za nastanak evropskih integracija. Imala je veliku ulogu u promovisanju parlamentarne demokratije, tržišne privrede i zaštite ljudskih prava. Predstavljalo je regionalnu, zapadnoevropsku ustanovu sve do pada Berlinskog zida 1989. godine. Nakon toga je EU uspostavila odnose sa komunističkim zemljama na istoku. Vijeće EU nije bilo ustanova EEZ, iako su sve članice Unije bile i članice Vijeća.⁹ Ideju o osnivanju Evropske zajednice za uglj i čelik 1950. godine prvi put je predstavio tadašnji francuski ministar vanjskih poslova Robert Schumann. Ubrzo nakon njegovog plana, tj. francuskog plana da ostvari kontrolu nad njemačkom industrijom uglja i čelika, uslijedila je vladina konferencija. Njemački kancelar Adenauer odmah je prihvatio ideju, a nakon toga i Italija i zemlje Beneluksa.¹⁰

Ubrzo nakon toga je u Parizu 1951. godine bila i osnovana Evropska zajednica za uglj i čelik (Francuska, SR Njemačka, Belgija, Holandija, Italija, Luksemburg). Predstavljala je slobodnu trgovinsku zonu dvije najznačajnije industrijske oblasti u to vrijeme. 9. maja 1951. godine je objavljena Šumanova deklaracija, a danas se taj datum slavi kao Dan Evrope. Ugovori o osnivanju Evropske ekonomske zajednice – EEZ, i Evropske atomske zajednice – EURATOM, potpisani su od strane šest članica Evropske zajednice za uglj i čelik u Rimu 1957. godine, tzv. Rimski ugovori, koji su stupili na snagu godinu dana poslije. Podrazumijevao je carinsku uniju s nesmetanom razmjenom roba, usluga i kapitala.¹¹ Njime su uspostavljene četiri glavne institucije i to: Evropsko vijeće, Evropska komisija, Evropski parlament i Evropski sud pravde. Ugovor o Evropskoj ekonomskoj zajednici je otvorio i mogućnost nadnacionalnog pristupa i u drugim oblastima zajedničkog djelovanja, a ne samo poljoprivrede i saobraćaja. Uglj i čelik su bili ključni resursi za tadašnje vojne industrije, pa su tada mnogi smatrali da ako će saradnja biti uspješna u ovim oblastima, kasnije bi se mogla

⁷ Radovan Vukadinović i Lidija Čehulić, Politika evropskih integracija, Topical, Zagreb, 2005. godina, str.70.

⁸ Vijeće Evrope osnovale su vlade Belgije, Danske, Holandije, Luksemburga, Francuske, Njemačke, Irske, Velike Britanije, Sjeverne Irske, Italije, Norveške i Švedske 5.maja. 1949. godine u Londonu. Danas je glavno sjedište Vijeća u Strazburu i čini ga 47 država članica. "Temeljni cilj je ostvariti veće jedinstvo među članicama radi očuvanja i promicanja ideala i načela koji su njihova zajednička baština i poticati njihov ekonomski i socijalni napredak" (Status Vijeća Evrope, čl.1., tačka a).

⁹ Mirko Prokopijević, Evropska unija – Uvod, Treće dopunjeno izdanje, Beograd, Čigoja štampa, 2012. godina, str.21.

¹⁰ Misita Nevenko, Osnovi prava Evropske unije, Sarajevo, Pravni fakultet, 2007. godina, str. 25.

¹¹ Mile Lasić; Evropska unija: nastanak, strategijske nedoumice i integracijski dometi, Sarajevo: Sarajevo Publishing, 2009. godine, str.118.

širiti na druge. Na neki način predstavljalo je test spremnosti na saradnju u tim oblastima, a EUROATOM je bio test za budućnost.¹²

Evropska unija proširivala se više puta. Svaka država je od početka integracijskog procesa mogla zatražiti članstvo. Prvi talas proširenja dogodio se 1973. godine kada su joj se pridružile Danska, Irska i Velika Britanija. Drugo i treće mediteransko proširenje dogodilo se 1981., kada im se pridružila Grčka, a pet godina poslije Portugal i Španija. Iako nisu ispunjavale sve kriterije za članstvo, iz političkih razloga su postale dio EEZ. Naziv EU – 15 počeo se upotrebljavati kada su se zajednici priključile tri ekonomski jake države: Austrija, Švedska i Finska. Raspad SSSR-a i pad komunizma otvorio je novu perspektivu i tranziciju zemljama Istočne Evrope. Tako je najveće kontroverze izazvao peti talas proširenja 2004. godine kada je Evropska unija postala bogatija za još deset članica, a dvije godine nakon toga za još dvije, Bugarsku i Rumuniju. Pored navedenih, Norveška i Švicarska su dva puta održavale referendum o pristupanju, ali je u oba slučaja ishod bio neuspješan.¹³

Tabelarni prikaz država koje su pristupile Evropskoj uniji:¹⁴

Godina pristupanja EU	Države EU
1973. godina	Danska, Irska, Velika Britanija
1981. godina	Grčka
1986. godina	Portugal, Španija
1995. godina	Austrija, Finska, Švedska
2004. godina	Češka, Slovačka, Poljska, Mađarska, Kipar, Estonija, Letonija, Litvanija, Malta, Slovenija
2007. godina	Rumunija, Bugarska
2013. godina	Hrvatska

Pristupanje EU je bilo određeno odgovarajućim odredbama Ugovora o Evropskoj uniji, član 49., gdje je navedeno da "svaka država Evrope može podnijeti zahtjev za članstvo ako poštuje principe slobode, demokratije, poštivanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, te vladavine prava".¹⁵

Većina evropskih država je pristupila EU ili joj je to strateški cilj u budućnosti. Međutim, postoje i one koje svoju perspektivu ne vide u njenom članstvu kao što su Norveška, Švicarska i Island, ali s njom imaju specijalne sporazume. Pored navedenih, proces pristupanja Turske Uniji službeno je počeo 1987. godine, a status kandidata joj je priznat dvanaest godina poslije. Postala je članica Vijeća Evrope 1949. godine. Pregovori sa EU su

¹² Mirko Prokopijević, Evropska unija – Uvod, Treće dopunjeno izdanje, Beograd, Čigoja štampa, 2012. godina, str.24.

¹³ Mirko Prokopijević, Evropska unija – Uvod, Treće dopunjeno izdanje, Beograd, Čigoja štampa, 2012. godina, str.25.-30.

¹⁴ John Pinder, Evropska unija, TKP Šahinpašić, Sarajevo, 2003. godina, str.129.-180.

¹⁵ Delegacija Evropske komisije u BiH, Razumijevanje proširenja – politika procesa proširenja EU, Sarajevo, 2007.godina, str. 6.

počeli 2005., ali još uvijek se ne zna kada će postati njena članica.¹⁶ Politika EU prema Turskoj je nejasna iz razloga što je, s jedne strane, podstiču da joj se pridruži, dok, s druge strane, je drži na nekoj vrsti sigurnosne udaljenosti.¹⁷

Velika Britanija je jedina država članica koja je održala nacionalni referendum o povlačenju prvi put 1975., kada je oko 67 posto birača odlučilo ostati u Evropskoj ekonomskoj zajednici, te ponovo 2016. godine, kada je većina birača odlučila napustiti EU (tzv. BREXIT). Premijerka Velike Britanije, Theresa May, ima slabu podršku u svojoj vladi nakon što je nekoliko ministara podnijelo ostavku u proteklom periodu. Zastupnici Britanskog parlamenta glasali su o amandmanu na postignuti Sporazum o izlasku iz EU kako bi mogli preći na narednu fazu pregovora. U martu 2019. godine pokušali su pronaći rješenje za napuštanje EU, ali je proteklo bezuspješno i Brexit je odgođen za 31. oktobar tekuće godine.¹⁸

Prvi zahtjev za članstvo Velika Britanija je podnijela 1961., te 1967. godine. Dva puta je njenu inicijativu vetom obarala Francuska,¹⁹ jer su smatrali da će ulazak Britanije smanjiti uticaj Francuske u EEZ, te da će se preko Velike Britanije pojačati politički uticaj SAD-a. Njen ulazak u tu organizaciju je bio moguć tek nakon što je Charle De Gaulle, bivši predsjednik Francuske, otišao sa vlasti 1969. godine.²⁰

Ujedinjenje evropskih država imalo je i svoje negativne posljedice. Nemogućnost donošenja efikasnijih odluka imalo je za posljedicu da je samo jedan veto mogao blokirati bilo kakvu odluku. One su u to vrijeme morale biti jednoglasno usvojene, pa je zato i proizašla potreba mijenjanja Rimskih ugovora i nastajanje Jedininstvenog evropskog akta, koji je predstavljao prvu veliku izmjenu Ugovora u istoriji Evropske zajednice.²¹ Potpisan je 1986. godine kojim je uvedeno pet važnih izmjena, i to: razvoj unutrašnjeg tržišta, institucionalna reforma, jačanje ekonomske i monetarne integracije, formalizaciju Evropske političke saradnje u oblasti vanjske politike.²² Evropski lideri su još tada strahovali da će zbog nemogućnosti efikasnog donošenja značajnih odluka Evropa zaostajati iza SAD-a i Japana u naučom, tehnologijskom i privrednom smislu. Kriza u EEZ dogodila se kada je Charle De Gaulle postao predsjednik 1958. godine. On nije mogao prihvatiti da se odluke donose kvalificiranom većinom u kojem slučaju je Francuska nadglasana o veoma značajnim pitanjima. Luksemburškim sporazumom 1965. okončana je kriza, a Francuska je i dalje ostala članica EEZ.²³ Cilj njegovog potpisivanja bilo je uvođenje prava veta pri odlučivanju u Vijeću ministara. Ovdje je prihvaćen francuski prijedlog da se u slučaju spornih pitanja mora postići konsenzus, a

¹⁶ Safet Halilović, *Evropske integracije i BiH*, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo; 2013. godina, str. 32.

¹⁷ Mirko Prokopijević, *Evropska unija – Uvod*, Treće dopunjeno izdanje, Beograd, Čigoja štampa, 2012. godina, str.36.

¹⁸ Vidi više: <https://www.consilium.europa.eu/hr/meetings/european-council/2019/04/10/>

¹⁹ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, *Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.40. i 41.

²⁰ Mirko Prokopijević, *Evropska unija – Uvod*, Treće dopunjeno izdanje, Beograd, Čigoja štampa, 2012. godina, str.25.i 26.

²¹ D. Dinan, *Sve bliža Unija*, Uvod u evropsku integraciju, Beograd, JP "Službeni glasnik", 2009., str 118

²² Čahovski A., *Pravni i politički poredak Evropske unije*, Beograd, Pravni fakultet univerziteta Union Beogradu, JP "Službeni glasnik", 2006. godina, str. 41.

²³ John Pinder, *Evropska unija*, Sarajevo, TKD Šahinpašić, 2003. godina, str. 16.

pojedinačne članice imaju pravo veta ako su ugroženi njihovi vitalni interesi.²⁴ Ugovor je stupio na snagu dvije godine poslije, a na mjesto predsjednika Francuske je došao Georges Pompidou, koji je politički težio ka EEZ.

2.1. Ugovori o Evropskoj uniji

Važna etapa za razvoj EU je potpisivanje **Ugovora iz Maastrichta** 1992., koji je godinu dana poslije stupio na snagu. Donio je značajne izmjene u razvoju evropskih integracija, kao što su i sam naziv Evropska zajednica, zamišljena tako da sve njene članice ostvaruju uravnotežen ekonomski i društveni razvoj i političku bliskost. Ugovor iz Maastrichta podrazumijevao je uspostavu unutrašnjeg tržišta, s monetarnom unijom i zajedničkom valutom eurom, stvaranja državljanstva EU, te integriranje novih područja saradnje.²⁵

Kraj hladnog rata i raspadom SSSR-a otvorio je mogućnost proširenja EU na istok. Osim toga, ovim Ugovorom o EU potpuno je regulisana saradnja u oblasti pravosuđa i unutrašnje politike. Ugovor sadrži preko 300 članaka, 13 protokola i 33 popratne deklaracije. Njime su se promjenila i dopunila tri evropska ugovora i Jedinostveni evropski akt. Tokom pregovora u Ugovoru o EU iz Maastrichta bilo je inače velikih sporova o načinu odlučivanja unutar Unije, odnosno mogućnosti većinskog odlučivanja u domeni međudržavnog odlučivanja. Međutim, i dalje se odlučivalo jednoglasno.²⁶ U Evropsku ekonomsku zajednicu uvedena su dva nova stuba: zajednička vanjska i sigurnosna politika i saradnja u policijskim i unutrašnjim poslovima.²⁷

Ugovor iz Amsterdama potpisan je 1997. godine, a stupio na snagu 1999. godine. Najvažniji stav ovog ugovora je činjenica da je otvorio put ka pristupnim pregovorima EU sa zemljama istoka i jugoistoka Evrope. Ojačao je poziciju predsjednika Komisije EU, kada su mu date nadležnosti suodlučivanja u procesu imenovanja članova njegove "vlade". Važan rezultat ovog ugovora bilo je uvođenje Ugovora iz Šengena u pravne okvire EU. Zemlje ovog sporazuma su 1985. godine, u momentu njegovog prihvatanja, uvele zajedničku viznu politiku, te dogovorile provođenje efikasnih kontrola na vanjskim granicama.²⁸ Građani jedne države Šengena, ne samo da ne trebaju vize za putovanje u bilo koju drugu zemlju unutar ove zone, nego i građani iz "trećih zemalja", koji imaju vizu za jednu zemlju Šengena, mogu slobodno putovati u sve zemlje EU osim u Veliku Britaniju i Republiku Irsku.

²⁴ Weidenfeld W., Wessels W., Evropa od A do Š – priručnik za evropsku integraciju, Bon: Europa Union Verlag, 2002. godina, str. 16.

²⁵ Omejec J., Vijeće Evrope i Evropska unija, institucionalni i pravni okvir, Zagreb, Informator, 2008. godina, str. 85.

²⁶ Mile Lasić, Evropska unija: nastanak, strategijske nedoumice i integracijski dometi, Sarajevo: Sarajevo Publishing, 2009. godina, str. 128.

²⁷ Elmir Sadiković, Evropa regija - Kohezijska politika EU i Zapadni Balkan, Sarajevo: Šahinpašić; 2014. godine, str. 94.

²⁸ Šengenski sporazum su 1985. godine potpisale Francuska, Njemačka i zemlje Beneluksa (Holandija, Belgija i Luksemburg). Postigao je ukidanje unutrašnjih zajedničkih kontrola i uvođenje slobode kretanja za fizička lica. Kasnije su ga potpisale i druge članice EU, kao i Norveška i Island. Time je nastala oblast bez granica koja se zove Šengen zona.

Ugovor iz Nice usaglašen je na samitu šefova država i vlada zemalja EU u Nici 2000., a stupio je na snagu 2003. godine. Glavni motiv za donošenje ovog Ugovora bila je potreba rješavanja pitanja institucionalnog prilagođavanja Unije za predstojeće proširenje sa deset novih članica, te proširenje 2007. godine sa dvije, Rumunjskom i Bugarskom. Od kada je stupio na snagu većina odluka u Vijeću EU se donosi putem kvalificirane većine. Svaka članica Unije ima određeni broj glasova koji bi trebali biti izraz veličine stanovništva, ali su napravljeni kompromisi, pa Njemačka, Francuska, Italija i Velika Britanija imaju isti broj glasova - 29. Inače bi, zbog velikog broja stanovnika, nabrojane države nadglasavale uvijek mnogo manje. EU je funkcionirala po pravilima Ugovora iz Nice sve dok nije ratificiran Lisabonski ugovor.²⁹ Značajne odredbe ovog Ugovora odnose se na sastav institucija, uspostavu Eurojusta, odnosno tijela za borbu protiv kriminala, načinom odlučivanja u Evropskom vijeću i drugo.³⁰ Međutim, tada su neki kritičari smatrali da ovaj Ugovor nije doprinio da se poboljša sposobnost djelovanja i odlučivanja u EU.³¹

Ugovor iz Lisabona koji je potpisan 2007. godine na sjednici Evropskog vijeća u Briselu stupio je na snagu 2009. godine. Bio je zamjena neuspjelog pokušaja uvođenja Ustava za Evropu. Osigurao je potrebne izmjene Ugovora iz Maastrichta, Amsterdama i Nice. Njime je definisano da svaka članica EU koja bude u budućnosti protiv nekog temeljnog ugovora ili važne političke odluke neće više moći blokirati odluke većine. Dodano mu je još trinaest protokola i preko pedeset deklaracija. Lisabonski ugovor su na referendumu u Irskoj odbacili njihovi birači sa oko 53 posto, dok su ga na drugom referendumu 2009. godine prihvatili sa oko 67 posto ZA, tako da ga je i ova država ratifikovala.³² Pored Irske, proces ratifikacije Lisabonskog ugovora bio je blokiran i u Njemačkoj, Češkoj i Poljskoj, ali su na kraju bili prihvaćeni na svim nivoima vlasti.³³

Inače, protiv ovog Ugovora vodila se ogorčena kampanja, kao i protiv propalog evropskog ustava. Prijedlog Nacrta ustava odbile su Holandija i Francuska 2005. godine, pa se Lisabonski ugovor ponudio i usvojio na ratifikaciji dvije godine poslije kao izmjenjeni tekst Nacrta ustava.³⁴ Odustalo se od nekih simbola, ali pokušala se spasiti suština Ustavnog ugovora za Evropu. To su, između ostalog, uvođenje dvostruke većine pri odlučivanju, proširivanja većinskog odlučivanja na niz daljnjih oblasti. Skoro na sve osim unutrašnjih poslova, poreske i socijalne politike, vanjsko-sigurnosne politike i policijsko-pravosudne saradnje. Osim navedenih prednosti Lisabonskog ugovora proširena je uloga Evropskog parlamenta u odlučivanju, a promjene su bile prisutne i u uvođenju Visokog predstavnika za vanjsku i sigurnosnu politiku, te druge izmjene. Najvažnije je što je omogućeno donošenje odluka u Evropskoj uniji većinski i u 50 novih oblasti, a odlučivanje koncenzusom važno je samo u oblasti vanjske i sigurnosne politike, odbrambeno-sigurnosne politike, te djelom

²⁹Mile Lasić, *Evropska unija: nastanak, stratejske nedoumice i integracijski dometi*, Sarajevo: Sarajevo Publishing, 2009., str. 139.

³⁰ Vidi više: Ministarstvo vanjskih poslova i evropskih integracija Republike Hrvatske, <http://www.mvpei.hr>, 10.11.2010. godine

³¹ Enes Čengić, *Bosna i Hercegovina – Put ka Evropskoj uniji*, BH Most, Sarajevo, 2010. godina, str.45.

³² Mirko Prokopijević, *Evropska unija – Uvod, Treće dopunjeno izdanje*, Beograd, Čigoja štampa, 2012. godina, str.765.-774.

³³ Enes Čengić, *Bosna i Hercegovina – Put ka Evropskoj uniji*, BH Most, Sarajevo, 2010. godina, str.52.

³⁴ Mirko Prokopijević, *Evropska unija – Uvod, Treće dopunjeno izdanje*, Beograd, Čigoja štampa, 2012. godina, str.18.

socijalnih pitanja, poreza i kulture. Važno je napomenuti i da Lisabonski ugovor previda i mogućnost istupanja iz Evropske unije.³⁵

Posljednjim izmjenama osnivačkih ugovora učinjen je pomak kada je u pitanju razgraničenje zakonodavnih i izvršnih ovlaštenja institucija i propisa EU. Ovim je postignut najviši cilj Lisabonskog ugovora u dijelu koji se tiče komitologije.³⁶ "Uloge institucija prilagođene su vrsti i značaju pravnih akata koji se usvajaju, čime je omogućena bolja ravnoteža između odgovornosti i efikasnosti. Parlament je dobio veća ovlaštenja, pa je proces odlučivanja približen na jedan način i građanima EU."³⁷

EU se nalazi u neprestanoj transformaciji, jer pored postojećih pravila, postoje obično i ona čije je uvođenje već dogovoreno, koja se postepeno sprovode i ona o kojima se tek pregovara. Zato literatura neprestano brzo zastarijeva. Nigdje nije napisano da ona mora da postoji, jer nije postojala ni vijekovima ranije. I mnoge druge velike organizacije su postojale i raspale se, što ne znači da ne može ni Unija. Njena sudbina je u rukama njenih lidera i građana. Glavni sada naredni izazov su, osim proširenja sa novim članicama Zapadnog Balkana, rješavanje dužničke i migrantske krize, borba protiv terorizma, strukturalne reforme i sposobnost samih kandidata da se ekonomski uspješno takmiče sa razvijenim zemljama svijeta.³⁸

2.2. Uslovi za pristupanje u EU

Pristup bilo koje evropske zemlje Evropskoj uniji regulisan je člankom 49. Ugovora o EU iz Mاستrihta. Dakle, svaka zemlja koja podnese zahtjev za prijem u EU mora ispuniti dva preduslova, a to su da je evropska država i da se pridržava osnovnih principa slobode, demokratije, poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda. Mora biti pravna država. Institucija koja odlučuje o pristupu neke zemlje Uniji je Evropsko vijeće, ali tek nakon saslušanja Komisije. Evropska komisija putem Upitnika pribavlja saznanja o određenoj zemlji, te izdaje pozitivno ili negativno mišljenje o procesu integracija te zemlje. Nakon toga se treba izjasniti i Evropski parlament. "Odluka o otpočinjanju procesa pristupanja mora biti jednoglasno donijeta od svih 28 šefova država ili vlada članica EU. Nakon toga se pristupni uslovi, datum i eventualno potrebni prelazni rokovi za prilagodbu ugovorima na kojim počiva EU, reguliraju u formi posebnog ugovora između zemlje, koja pristupa EU i svih njenih

³⁵ Mile Lasić; *Evropska unija: nastanak, stratejske nedoumice i integracijski dometi*, Sarajevo: Sarajevo Publishing, 2009., str. 166. i 167.

³⁶ Komitologija - naziv za proceduru koju Evropska komisija primjenjuje pri provođenju zakonodavstva na nivou EU. Na osnovu ove procedure, određeni odbori pomažu Komisiji u izvršavanju njenih zadataka, omogućava joj da uspostavi dijalog s administracijom država članica prije nego što usvoji neku provedbenu mjeru s ciljem pronalaženja mjera koje bi najviše odgovarale situaciji u državama članicama na koje se mjera odnosi.

³⁷ Informacioni centar EU u Beogradu, *Zbornik najboljih master radova o Evropskoj uniji*, Beograd, 2016. godina, str. 148.

³⁸ Mirko Prokopijević, *Evropska unija – Uvod*, Treće dopunjeno izdanje, Beograd, Čigoja štampa, 2012. godina, str.654.

članica. Takav ugovor mora biti ratificiran u svim članicama Unije i u zemlji koja joj pristupa, sukladno njenom Ustavu.³⁹

Pristup neke zemlje EU u pravilu se odvija u etapama, jer zavisi od cjelokupne situacije u određenoj zemlji koja joj želi pristupiti. Nužne su različite faze i određeni vremenski period prilagođavanja pojedine zemlje njenom članstvu. Svaka zemlja koja želi pristupiti mora prilagoditi sve svoje državne institucije, norme i zakone, kao i infrastrukturu, zahtjevima i standardima Unije, na šta su se obavezale potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

2.2.1. Kriteriji iz Kopenhagena - Kriteriji iz Madrida

Detaljniji kriteriji, koje države kandidatkinje moraju ispoštovati kao preduslov za punopravno članstvo u EU, uvedeni su u praksu devedesetih godina. Poznati su kao Kopenhaški kriteriji koji su uvedeni na samitu EU u Kopenhagenu 1993. godine. Oni su prošireni nakon dvije godine na samitu EU u Madridu administrativnim kriterijem.

Kopenhaški kriteriji klasificirani su u tri grupe:⁴⁰

1. **Politički kriteriji**, koji podrazumijevaju stabilnost institucija kao osnovne demokratskog pokreta, vladavine prava, poštovanje ljudskih prava i prava manjina i prihvatanje političkih ciljeva EU;
2. **Ekonomski kriteriji**, podrazumijevaju postojanje efikasne tržišne ekonomije i osposobljenih tržišnih subjekata za konkurentne pritiske i tržišna pravila EU;
3. **Pravni kriteriji** se odnose na obavezu preuzimanja pravne stečevine EU, što podrazumijeva da je svaka država kandidatkinja spremna preuzeti sve obaveze i odgovornosti u pogledu ispunjavanja zajedničke politike i ciljeva EU.

U zemljama kandidatima za prijem treba znati da Evropsko vijeće može zaključiti pristupne pregovore s nekom zemljom tek nakon što te zemlje ispune političke kriterije. Ova institucija EU je na samitu u Madridu 1995. godine tri kriterija iz Kopenhagena dopunila i četvrtim, administrativnim kriterijem. "Država kandidatkinja mora imati kapacitet da svoju nacionalnu upravnu strukturu prilagodi mehanizmima funkcionisanja javne uprave u Evropskoj uniji. Administrativnim kriterijem obezbjeđuje se djelotvoran proces preuzimanja i provedbe pravne stečevine EU preko prilagođavanja odgovarajućih administrativnih struktura države kandidatkinje putem jačanja administrativnih sposobnosti i stvaranja djelotvornog sistema državne uprave."⁴¹ Također, tada je donijeta i odluka da Evropska komisija od 1997. godine redovno izvještava o sprovedenim reformama zemalja kandidata i potencijalnih kandidata za

³⁹ Mile Lasić; *Evropska unija: nastanak, strategijske nedoumice i integracijski dometi*, Sarajevo: Sarajevo Publishing, 2009. godine, str. 256.

⁴⁰ Danilo Šuković, *Balkan i EU*, Institut društvenih nauka, Centar za ekonomska istraživanja, Beograd, 2011. godina, str.35.

⁴¹ Safet Halilović, *Evropske integracije i BiH*, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo; 2013. godina, str. 56.

članstvo, te da se pripremi kompletna analiza (Redovni izvještaji EK) o tome šta proširenje znači za EU, reforme koje su postigle zemlje koje žele postati buduće članice.⁴²

2.2.2. Procedure pristupanja u EU

Prema članu 49. Ugovora o EU, svaka država koja želi da postane članica EU, te koja poštuje vrijednosti očuvanja slobode, demokratije, jednakosti, vladavine prava i poštovanja ljudskih prava, mora da se izjasni putem pisanog zahtjeva za članstvo, koji se upućuje Vijeću EU. „Država podnosilac zahtjeva dostavlja svoj zahtjev Vijeću, koje donosi jednoglasnu odluku, poslije konsultacije Komisije i nakon odobrenja Evropskog parlamenta, koje ovaj usvaja većinom glasova ukupnog broja svojih članova. Pri tome se vodi računa o kriterijima Evropskog vijeća. Uslovi prijema i prilagođavanja koje povlači taj prijem u vezi sa ugovorima na kojima se zasniva EU, predmet su sporazuma između država članica i države koja podnosi zahtjev. Taj sporazum podlježe ratifikaciji svih država EU u skladu sa njihovim ustavnim pravilima“.⁴³ U zahtjevu za članstvo država ističe svoju evropsku opredeljenost, da je Evropska unija njen društveno-ekonomski i politički cilj, kao i da je spremna prihvatiti njene vrijednosti i obaveze koje proizlaze iz članstva.⁴⁴

Evropska komisija, državi koja podnosi zahtjev, predaje upitnik i daje rok u okviru kojeg određena država mora da pripremi i preda odgovore. Cilj upitnika je da pruži detaljan pregled političkog, pravnog, ekonomskog i administrativnog sistema države koja je podnijela zahtjev za članstvo u EU. Broj pitanja u upitniku zavisi od države do države. Prilikom pristupanja Hrvatske EU upitnik je sadržavao 4560, Makedonije 4666, Albanije 2200, Crne Gore 2178, Srbije 2483 pitanja, te BiH 3242 pitanja.⁴⁵ Država podnositeljica zahtjeva te odgovore predaje Evropskoj komisiji nakon čega ona donosi mišljenje i preporuke u odnosu na otvaranje pregovora o prijemu u članstvo. Mišljenje o zahtjevu za članstvo sadrži "prikaz odnosa države i EU, analizu stanja u pogledu ispunjavanja političkih uslova za članstvo, ocjenu stanja u pogledu ispunjavanja ekonomskih uslova, analizu sposobnosti preuzimanja obaveza koje proizilaze iz članstva i opću ocjenu stanja i mogućnosti o ispunjavanju uslova za članstvo, te preporuku o otvaranju pregovora o pristupanju Uniji."⁴⁶ Mišljenje o zahtjevu za članstvo predstavlja temeljni dokument na osnovu kojeg će Vijeće EU donijeti zaključak u vezi kandidatskog statusa i početka pregovora sa državom čiji se zahtjev razmatra i odluku o prijemu za članstvo u EU.

⁴² Mirko Prokopijević, *Evropska unija – Uvod*, Treće dopunjeno izdanje, Beograd, Čigoja štampa, 2012. godina, str.664.

⁴³ Ugovor o Evropskoj uniji, čl. 49.

⁴⁴ Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, Direkcija za evropske integracije, Od podnošenja zahtjeva za članstvo do sticanja statusa kandidata, Česta pitanja, Radni dokument, Sarajevo, april 2016. godina

⁴⁵ Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, Direkcija za evropske integracije, Od podnošenja zahtjeva za članstvo do sticanja statusa kandidata, Česta pitanja, Radni dokument, Sarajevo, april 2016. godina

⁴⁶ Hrvatska na putu u EU: Od kandidature do članstva. Ministarstvo vanjskih i evropskih poslova, Zagreb, 2012. godina, str. 9.

"Države članice EU vode raspravu o tome da li će i kada zahtjev za članstvo određene države biti uvršten na dnevni red zasjedanja Vijeća EU. Za primjer ću predstaviti slučaj Crne Gore, Albanije i Srbije. Crna Gora podnijela je zahtjev za članstvo u EU u decembru 2008. godine, a Vijeće EU je već u aprilu 2009. pozvalo Evropsku komisiju da pripremi mišljenje o zahtjevu za članstvo. Albanija je podnijela zahtjev za članstvo u aprilu 2009. godine, a Vijeće je razmatralo zahtjev u novembru 2009. Godine, kada je pozvalo Evropsku komisiju da pripremi mišljenje o zahtjevu za članstvo. Najduže je na razmatranje zahtjeva čekala Srbija, koja je podnijela zahtjev u decembru 2009., a Vijeće EU je tek u oktobru 2010. godine zatražilo od Evropske komisije da pripremi mišljenje o zahtjevu za članstvo."⁴⁷

Kada neka država dobije status kandidata tada može početi sa otvaranjem pristupnih pregovora sa EU. Prvo se procijene usklađenosti zakonodavstva sa određene države sa propisima u Uniji, tzv. screening. Ta procjena se provodi po poglavljima i ukoliko je pozitivan izvještaj, slijedi otvaranje procesa pregovaranja, otvaranja poglavlja, a nakon toga i zatvaranje istih. Pregovori o pristupanju EU odvijaju se u obliku međuvladinih konferencija između države kandidata i tijela Unije. Komisija ima zadatak da objasni sadržaj svih 35 poglavlja, da pravi nacrt navedenog screening izvještaja za svako poglavlje. Vijeće zatim analizira te screening izvještaje, ocjenjuje stanje pripremljenosti kandidata, nakon čega Predsjedništvo poziva tu državu da predstavi pregovaračku poziciju i obavještava na kraju kandidata da su pregovori zatvoreni.⁴⁸ Nakon okončanja pregovora, piše se ugovor o pristupanju, koji mora biti ratificiran u parlamentima svih država članica. Ako bude prihvaćen, stupa na snagu i time država kandidat postaje punopravna članica. Proces usvajanja ugovora traje dvije godine.⁴⁹ Država kandidat nakon potpisivanja Ugovora o pristupanju, sve dok ne bude ratificiran, ima status "pristupne države" i ima pravo na određene privilegije dok ne postane punopravna članica EU, tj. kada je proces ratifikacije završen.

Pregovori o pristupanju se odvijaju u obliku pregovaračkog okvira koji donosi Vijeće. Petim proširenjem EU uvedeno je određivanje predpristupne strategije za države kandidatkinje. Njen cilj je osiguranje podrške državama kandidatkinjama tokom pripreme za članstvo sa posebnom pažnjom na usklađivanje zakonodavstva sa pravnom stečevinom EU. Ona uključuje posebne sporazume o pridruživanju, pristupno partnerstvo⁵⁰, nacionalni program za usvajanje pravne stečevine i predpristupnu pomoć.⁵¹

Evropska komisija je predložila Evropskom vijeću 1999. godine novu vanjsko-političku strategiju svojih dugoročnih odnosa sa zemljama Jugoistočne Evrope. Tada je na samitu EU u Kelnu donijeta odluka o procesu stabilizacije i pridruživanja (PSP) za Jugoistočnu Evropu,

⁴⁷ Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, Direkcija za evropske integracije, Od podnošenja zahtjeva za članstvo do sticanja statusa kandidata, Česta pitanja, Radni dokument, Sarajevo, april 2016. godina

⁴⁸ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.55.

⁴⁹ Mirko Prokopijević, Evropska unija – Uvod, Treće dopunjeno izdanje, Beograd, Čigoja štampa, 2012. godina, str.667.i 668.

⁵⁰ Pristupno partnerstvo - Pristupno partnerstvo je dokument kojim se određuju kratkoročni i srednjoročni prioriteti koji slijede kriterije iz Kopenhagena (1993.) i koje država kandidatkinja treba ispuniti kako bi ostvarila napredak u procesu pristupanja EU. <http://www.dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=6005&langTag=bs-BA>

⁵¹ Safet Halilović, Evropske integracije i BiH, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo; 2013. godina, str. 59.

čime je potvrđena spremnost Unije da otvori mogućnosti državama tog dijela Evrope za njihovu potpunu integraciju u strukture EU. Ovaj proces je predstavljen kao kvalitetniji i perspektivniji oblik regionalne saradnje koji je obuhvatio i stabilizaciju, upravo zbog postkonfliktnog i poslijeratnog stanja u regionu. Usmjeren je bio isključivo na BiH, Albaniju, Makedoniju, Hrvatsku, Srbiju, Crnu Goru i Kosovo.⁵² PSP je integrirani oblik pristupa Unije Jugoistočnoj Evropi. Njime je otvoren proces za države zapadnog Balkana kao glavni politički okvir za njihove odnose sa Unijom. Termin Jugoistočna Evropa je tada napušten, jer je geografski podrazumjevaao i Bugarsku i Rumuniju, koje su sa EU imale drugačiji odnos. Cilj PSP-a je bilateralno i regionalno djelovanje na postizanju stabilizacije zemalja Zapadnog Balkana, njihovo pridruživanje Uniji, kao i njihov napredak. EU je za stabilizaciju i razvoj ove regije investirala značajna sredstva kroz razne programe pomoći.

Posljednja faza u okviru pristupanja neke članice Uniji je zaključivanje sporazuma o stupanju u članstvo. Nakon dogovora o vremenu ispunjavanja svake od obaveza u svim oblastima, zaključuje se sa državom Sporazum o članstvu, u koji se unose svi postignuti dogovori. Ako se uspješno ratificira Sporazum od strane svih članica EU, određena država postaje njena nova članica.

Nepostojanje jasno definisanih stavova političkih elita suštinski je problem u sprovođenju reformi u okviru procesa evropskih integracija zemalja Zapadnog Balkana. To je bitna razlika u odnosu na sve druge države koje su putem pridruživanja stekle članstvo, što znači da će njihov put biti dugotrajniji, ali će se pokazati efikasniji i djelotvorniji. U tom slučaju države će daleko biti spremnije preuzeti obaveze iz članstva, a građani neće osjećati negativne posljedice zbog pridruživanja, već pozitivne.

2.2.3. Sporazumi o pristupanju država kandidatkinja

Uslovi za pristupanje i procedure pristupanja EU su veoma opširni. Države moraju ispuniti više uslova kako bi podnijele aplikaciju za članstvo. Jedan od osnovnih uslova je, pored gore navedenih, i sklapanje određenih sporazuma o pristupanju država kandidata. Sklapanjem tih sporazuma o pridruživanju, također, spada u predpristupnu strategiju EU.

Postoje tri generacije sporazuma o pridruživanju EU. Prvu generaciju predstavljaju Sporazumi o pridruživanju, drugu generaciju čine Evropski sporazumi (primjenjeni prilikom petog proširenja EU), te najnoviju treću generaciju čine Sporazumi o stabilizaciji i pridruživanju (SSP).

Treću generaciju sporazuma EU ponudila je državama Zapadnog Balkana, koje su kategorizirane kao države obuhvaćene Procesom stabilizacije i pridruživanja. To su BiH, Crna Gora, Albanija, Hrvatska, Srbija, Makedonija i Kosovo. Prilagođen je okolnostima u svakoj zemlji, a vrijeme za potpisivanje zavisilo je od tempa kojim određena zemlja u procesu stabilizacije i pridruživanja ispunjava propisane uslove. Za svaku zemlju je vođen posebno.

⁵² Luca Gori, Evropska unija i Zapadni Balkan – Evropska perspektiva regiona (1996-2007), Hesperia edu, Beograd, 2007. godina, str.39.

Nakon sticanja nezavisnosti Crne Gore 2006. godine, Komisija je razdvojila pregovore o SSP-u te države sa Srbijom. Čine ga preambula (gdje se navodi da je cilj ovih sporazuma uspostavljanje bliskih i trajnih odnosa utemeljenih na zajedničkim vrijednostima i interesima, sa fokusom na političku, ekonomsku i institucionalnu stabilizaciju država, nacionalnu i regionalnu sigurnost) i deset poglavlja (opći principi, politički dijalog, regionalna saradnja, slobodno kretanje robe, radnika, usluga i kapitala, zatim pravda, sloboda i sigurnost, politike saradnje, finansijska saradnja, institucionalne, opće i završne odredbe).⁵³ Program SSP-a kao okvir za približavanje EU, 1999. godine usvojila je Evropska komisija.⁵⁴

Na osnovu rezultata prethodno urađene **Studije izvodljivosti**⁵⁵ i preporuke Evropske komisije, Vijeće EU donosi odluku, utvrđuje pripremljenost svake zemlje da otpočne pregovore o ovom Sporazumu. Drugim riječima, na osnovu Studije utvrđuje se da li je neka država spremna da izvrši ugovorene obaveze, reforme koje je pred nju stavila Unija. Nakon toga se pristupa potpisivanju Sporazuma, ratifikaciji i primjeni. Sadrži odredbe o obavezama određene države i Unije u smislu saradnje svih 35 poglavlja. Obzirom da je regionalna saradnja zemalja Zapadnog Balkana ključna za njihov put ka eurointegracijama, zbog ratova koji su ovdje vođeni, EU traži od njih da se prije potpisivanja SSP-a uspostavi normalizacija političkih odnosa.⁵⁶ Na primjer, Vijeće ministara BiH je 2000. godine usvojilo smjernice za evropske integracije, tj. **Mapu puta**, sa osamnaest uslova za početak pregovora o pomenutoj Studiji izvodljivosti, odnosno pripremljenosti BiH za pristupanje SSP-a.⁵⁷ Mapa puta ili Road map ima pet etapa, i to:⁵⁸

- Početak pregovora o zaključenju SSP-a,
- Zaključenje pregovora o SSP-u, ako je država dovoljno napredovala sa reformama,
- Realizacija SSP-a, gdje se dugo čeka na ratifikaciju svih država članica,
- Sticanje statusa države kandidata,
- Početak pregovora o pristupanju, gdje se moraju ispuniti kriteriji iz Kopenhagena i Madrida, ostvariti puna saradnja sa Međunarodnim sudom pravde u Hagu.

Pravilo Mape puta je i da tokom pregovora o pristupanju moraju i dalje nastaviti ispunjavati uslovi i obaveze iz SSP-a.

⁵³ Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju BiH, <http://www.dei.gov.ba>, 12.04.2018. godine

⁵⁴ Mirko Prokopijević, Evropska unija – Uvod, Treće dopunjeno izdanje, Beograd, Čigoja štampa, 2012. godina, str.707.

⁵⁵ Studija izvodljivosti - dokument kojim se analizira i utvrđuje sposobnost zemalja procesa stabilizacije i pridruživanja (BiH, Albanija, Crna Gora, Hrvatska, Makedonija, Srbija i Kosovo) za ostvarivanje ugovornih odnosa s EU, tj. zaključivanje SSP-a.

⁵⁶ Mirko Prokopijević, Evropska unija – Uvod, Treće dopunjeno izdanje, Beograd, Čigoja štampa, 2012. godina, str.709.i 710.

⁵⁷ Enes Čengić, Bosna i Hercegovina – Put ka Evropskoj uniji, BH Most, Sarajevo, 2010. godina, str.99.

⁵⁸ Luca Gori, Evropska unija i Zapadni Balkan – Evropska perspektiva regiona (1996-2007), Hesperia edu, Beograd, 2007. godina, str.68. i 69.

Cilj ovog sporazuma je, prije svega, uspostavljanje političkog dijaloga, trgovinske, privredne i regionalne saradnje među državama Zapadnog Balkana, te usklađivanje zakonodavstva sa evropskim.⁵⁹

SSP se, u odnosu na drugi, Evropski sporazum, razlikuje u sadržaju **evolutivne klauzule** i odredbama o regionalnoj saradnji. To znači da državi koja podnosi zahtjev za pridruživanje, time potvrđuje status kandidata za članstvo u EU. Upravo je BiH, zahvaljujući ovog klauzuli potpisivanjem SSP-a, potvrđen status potencijalne kandidatkinje za članstvo.⁶⁰ Ovo ujedno predstavlja viši stepen u odnosu na prethodne države koje su potpisale prve dvije generacije sporazuma. SSP ima pozitivan i negativan uslov. Pozitivan je, jer pruža mogućnost dogovora sa EU i pokazuje povećanje političkog kredibiliteta države potpisnice sporazuma, dok je negativan uslov sadržan upravo u navedenoj klauzuli "kojom su definisani suštinski elementi sporazuma, i to: demokratski principi, ljudska prava, principi međunarodnog prava i tržišne privrede. Njihovo nepoštivanje bi značilo raskidanje SSP-a."⁶¹

SSP se potpisuje na neodređeno vrijeme s ciljem doprinosa ekonomskoj i političkoj stabilnosti BiH i drugih zemalja Zapadnog Balkana. Druga razlika SSP-a tiče se regionalne saradnje, gdje se država potpisnica obavezuje da će potpisati bilateralne ugovore sa zemljama Procesu stabilizacije i pridruživanja i državama kandidatkinjama. Da bi stupio na snagu mora biti ratificiran u parlamentima svih država članica i Evropskom parlamentu.

Tabelarni prikaz potpisivanja SSP između država Zapadnog Balkana i EU, te vrijeme stupanja na snagu:⁶²

Države	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
BiH	Potpisan SSP u junu 2008., a stupio na snagu u junu 2015. godine.
Makedonija	Potpisan SSP u aprilu 2001., a stupio na snagu u aprilu 2004. godine.
Hrvatska	Potpisan SSP u oktobru 2001., koji je stupio na snagu 2005.. Postala je punopravna članica EU 01.07.2013. godine.
Albanija	Potpisan SSP u martu 2006., dok je stupio na snagu 2009. godine.
Crna Gora	Potpisan SSP u septembru 2007., a stupio na snagu 2010. godine.
Srbija	Potpisan SSP u aprilu 2008. godine, a stupio na snagu 2013. godine.
Kosovo	Potpisan SSP u oktobru 2015., dok je 2016. stupio na snagu.

⁵⁹ Radovan Vukadinović i Lidija Čehulić, Politika evropskih integracija, Topical, Zagreb, 2005. godina, str. 366.

⁶⁰ Safet Halilović, Evropske integracije i BiH, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo; 2013. godina, str. 208.

⁶¹ Luca Gori, Evropska unija i Zapadni Balkan – Evropska perspektiva regiona (1996-2007), Hesperia edu, Beograd, 2007. godina, str.40.

⁶² Zekerijah Smajić, Evropska unija za svakoga, Sarajevo, Eurocontact, 2005. godina, str. 106.

Vidi više: https://hr.wikipedia.org/wiki/Sporazum_o_stabilizaciji_i_pridru%C5%BEivanju, 10.08.2018. godine

3. Početna faza procesa integriranja zemalja Zapadnog Balkana u Evropsku uniju

U okviru politike proširenja EU je zadovoljila opravdane težnje građana ka ujedinjenju u zajednički evropski okvir. Spojila je nacije i kulture, a suočavajući se sa velikim izazovima i globalnom neizvješnošću dobila je novi zamah za političu, ekonomsku i finansijsku integraciju. Politikom proširenja nastavlja doprinositi sigurnosti, miru i blagostanju u Evropi. Stvorila je novu mogućnost za građane i preduzeća, napredak u svakom smislu lokalno i globalno. Prethodna proširenja naglašavaju značaj jačanja vladavine prava i demokratske vladavine kao glavnog pitanja u procesu integracija. To predstavlja osnovu u promovisanju stabilnosti u ovoj regiji, na kojoj su nedavno zaliječeni konflikti, te stvara povoljniji ambijent za regionalnu saradnju, privlačenje investicija i rješavanju zajedničkih izazova u pogledu borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala, u jugoistočnoj Evropi. Evropska komisija je više puta naglasila u Izvještajima o napretku da je bavljenje pitanjima rizika od nestabilnosti na Zapadnom Balkanu u zajedničkom interesu, s obzirom na ratno naslijeđe i podjele koje su nakon toga zahvatile regiju. Balkanski poluotok geografski pripada Evropi i interes Unije na ovom području i jeste veliki iz razloga što svaka destabilizacija u regionu bi mogla da destabilizira stabilnost i sigurnost u EU.

EU je angažovana ne samo u Evropi, već i na Bliskom Istoku, Africi, Aziji, ali njen poseban interes i odgovornost i u političkom i ekonomskom i geopolitičkom smislu predstavlja Zapadni Balkan. Unija je, prije svega, morala da riješi probleme u "svom dvorištu", kako bi efikasno djelovala šire, odnosno kako bi bila primjer drugim državama i međunarodnim organizacijama u svijetu. Stabilnost ovog regiona je vezana za stabilnost u Evropi. Od 1991. godine EU nije aktivirala sva svoja raspoloživa vanjskopolitička sredstva i mehanizme kao ovdje. Odigrala je značajnu ulogu u padu režima Slobodana Miloševića u Srbiji, posredovala je između te zemlje i Crne Gore, kao i Makedonije, a u budućnosti, pored ostalog, najvažnije je pronalaženje rješenja za status Republike Kosovo i normalizacija njenih odnosa sa Srbijom.⁶³

Evropska unija više nije elitni klub naprednih država, već evropski klub, kojem teže i druge ne tako razvijene zemlje. Van nje su ostale još zemlje Zapadnog Balkana, članice EFTA-e (Švicarska, Norveška, Island i Lihtenštajn), te neke države uz rusku granicu (Ukrajina, Moldavija, Bjelorusija i Turska). Nakon petog proširenja dugo se govorilo o zamoru od prijema novih nedovoljno pripremljenih članica, ali ulazak Hrvatske u EU, perspektiva za ostale zemlje regiona i BiH se pomjerila iza 2025. godine. Međutim, posljedice tog zamora znatno se osjete tokom pregovaranja EU sa svakom od država kandidata i potencijalnih kandidata, jer su kriteriji znatno pooštreni.

Ono što je za početne odnose zemalja Zapadnog Balkana i EU bitno istaći je činjenica da je Unija 1991. godine nespremno dočekala proglašenje nezavisnosti Hrvatske i Slovenije i ratnih sukoba koji su tada počeli. Njihova nezavisnost je izazvala reakciju Beograda i oružani sukob sa obje države. BiH je u martu 1992. godine proglasila nezavosnost, a sukobi su počeli odmah nakon toga. EU je u to vrijeme bila zaokupljena padom komunizma, odnosno padom

⁶³ Luca Gori, Evropska unija i Zapadni Balkan – Evropska perspektiva regiona (1996-2007), Hesperia edu, Beograd, 2007. godina, str.11.i 12.

Berlinskog zida, ratom između Iraka i Kuvajta i drugim svjetskim problemima. Brisel je izgubio tokom rata svoju važnu ulogu u ovom regionu, pa je njegovu ulogu preuzeo NATO i UN. Raspad Jugoslavije je bio bitan ispit političke zrelosti i spremnosti Unije da djeluje u kriznim situacijama, u takvim izazovima gdje je trebala da preuzme glavnu ulogu na međunarodnoj sceni. EU je pred kraj rata počela da pravi plan stabilnosti regiona, prilikom čega je motivisala te zemlje da potpisuju strateški važne ugovore za njihovu bolju budućnost. Saopštenjem Evropske komisije ta odluka EU je prerasla u regionalni pristup koju su usvojili ministri ove međunarodne organizacije 1996. godine. Taj regionalni pristup je bio prva balkanska strategija Unije poslije raspada bivše Jugoslavije. Njegov cilj je bio podrška saradnji država u regionu i individualna saradnja svake od tih zemalja sa EU kako se ne bi ponovio oružani sukob. Međutim, ni tada nije bilo govora o priključenju tih zemalja u Uniju.⁶⁴

Evropska komisija je 1999. godine predložila Evropskom vijeću novu vanjsko-političku strategiju svojih dugoročnih odnosa sa zemljama Jugoistočne Evrope - Odluku o procesu stabilizacije i pridruživanja (PSP)⁶⁵. Odluka je donijeta na samitu EU u Kelnu iste godine. Ovom strategijom potvrđena je spremnost Unije da otvori mogućnosti državama Jugoistočne Evrope za njihovu potpunu integraciju u strukturu EU. Za zemlje jugoistoka Evrope važili su Kopenhaški kriteriji i kriteriji iz Madrida, također. Sve zemlje koje sudjeluju u PSP-u ujedno su i potencijalni kandidati za članstvo u Uniju. Najvažnije je bilo to što su PSP strategijom odnosi sa BiH, Albanijom, Makedonijom, Hrvatskom, Crnom Gorom i Srbijom tada stavljeni na potpuno novu osnovu. Sporazumi o stabilizaciji i pridruživanju koliko god imali identičnu strukturu prilagođeni su potrebama, političkim, socijalnim i ekonomskim prilikama u svakoj zemlji Jugoistočne Evrope.⁶⁶ Dakle, dva okvira, pravni i politički, se primjenjuju za ulazak država Zapadnog Balkana u Uniju. Pravni, koji se primjenjuje na sve države koje žele biti dio EU, predstavlja član 49. Rimskog ugovora, dok politički okvir predstavlja navedeni PSP, nakon čega određena država Zapadnog Balkana potpisuje SSP, implementira ga, dobija status kandidata, otvara pristupne pregovore, te nakon zatvaranja svih poglavlja postaje članica EU.⁶⁷

Prvi i ključni susret predstavnika država Zapadnog Balkana i EU održan je u Zagrebu 2000. godine, kada je stupio na snagu proces Stabilizacije i pridruživanja država pomenute regije. Predstavljao je početak zagrebačkog procesa, a okupio je i predsjednika Evropske komisije, Visokog predstavnika za vanjsku i sigurnosnu politiku, Visokog predstavnika u BiH i

⁶⁴ Luca Gori, *Evropska unija i Zapadni Balkan – Evropska perspektiva regiona (1996-2007)*, Hesperia edu, Beograd, 2007. godina, str.od 23.do 28.

⁶⁵ PSP - intergrirani oblik pristupa Unije Jugoistočnoj Evropi. Njime je otvoren proces za države zapadnog Balkana kao glavni politički okvir za njihove odnose sa Unijom. Termin Jugoistočna Evropa je tada napušten, jer je geografski podrazumjevaio i Bugarsku i Rumuniju, koje su sa EU imale drugačiji odnos. Cilj PSP-a je bilateralno i regionalno djelovanje na postizanju stabilizacije zemalja Zapadnog Balkana, njihovo pridruživanje Uniji, kao i njihov napredak.

⁶⁶ Mile Lasić, *Evropska unija: nastanak, strategijske nedoumice i integracijski dometi*, Sarajevo: Sarajevo Publishing, 2009. godina, str.260.

⁶⁷ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, *Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.50.

Specijalnog koordinatora Pakta stabilnosti⁶⁸ Jugoistočne Evrope. Samit u Zagrebu u svojoj deklaraciji istakao je da regionalna saradnja, demokratizacija, pomirenje i približavanje EU čine jedinstvenu cjelinu.⁶⁹

Drugi ključan momenat u odnosima EU i zemalja Zapadnog Balkana bio je Solunski samit, odnosno Solunska agenda, dokument koji su šefovi država ili vlada zemalja EU usvojili 2003. godine na sastanku u Solunu, jer je Grčka tada predsjedavala Unijom. EU je željela dokumentom "Solunski program za zapadni Balkan: kretanje prema Evropskoj integraciji" ubrzati njihovo kretanje prema punopravnom članstvu. Tada su zemljama Zapadnog Balkana otvorene mogućnosti evropskih integracija koje su ranije imale samo naprednije zemlje. U tom dokumentu za svaku PSP zemlju utvrđeni su kratkoročni i dugoročni zadaci i od njihovog ispunjavanja zavisi i ocjena Evropske komisije. Solunska agenda predviđala je i forme saradnje Unije i PSP zemalja u vanjskoj i sigurnosnoj politici, pa tako i nastanka Političkog i sigurnosnog odbora u regiji.⁷⁰ Na ovom samitu je ponovljeno da neće biti više grupnog prijema članica, već pojedinačnog, po zaslugama kako koja država bude zadovoljavala kriterije ulaska u EU. Obzirom da je Balkan najnerazvijeniji dio Evrope, pa su tranzicija i integracija veće iskušenje za Uniju nego što su to bile zemlje istočnog dijela ovog kontinenta. Tako da je priključenje EU za njih najbolja opcija u budućnosti, jer se postepeno mogu transformisati u poželjno mjesto za život svakog čovjeka.⁷¹

Solunski program koji su tada napravile države članice, bio je rezultat strašnih i podjeljenih mišljenja o budućnosti Zapadnog Balkana. Grčka je tada podstakla sve EU lidere da doprinesu raspravi, aktivirala je zemlje iz regije brojnim sastancima i konsultacijama, za razliku od Zagrebačkog samita.⁷² Tačka 1 Solunske deklaracije glasi "svi mi dijelimo vrijednosti demokratije, vladavine prava, poštivnje ljudskih i manjinskih prava, solidarnost i tržišnu ekonomiju, svjesni da oni čine osnovu EU. Poštovanje međunarodnog prava, nepovredivosti međunarodnih granica, miroljubivo rješenje sukoba i regionalna saradnja, predstavljaju principe od najveće važnosti, i njima smo posvećeni. Odlučno osuđujemo ekstremizam, terorizam i nasilje, bilo da su etnički, politički ili kriminalno motivisani." S druge strane tačka 2 navodi da Unija ponovo ističe nedvosmislenu podršku evropskoj

⁶⁸ Dokument o Paktu stabilnosti za Jugoistočnu Evropu usvojen je na međunarodnoj konferenciji u Kelnu 1999. godine. Predstavljao je program pomoći u procesu rekonstrukcije jugoistočne Evrope, odnosno unapređenje mira, demokratije, poštovanja ljudskih prava i ekonomski prosperitet. Postavljao je okvir za saradnju zemalja regije jugoistočne Evrope, država članica EU, SAD-a, Rusiji i međunarodnih organizacija (OSCE, Vijeće Evrope, UN, NATO, Zapadnoevropska unija – WEU, UNHCR i Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj – OECD).

Vidi više:

http://mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/multilateralni_odnosi/regionalne_inicijative/pakt_o_stabilnosti_za_jugoi_stocnu_evropu/?id=136, 10.04.2018. godine

⁶⁹ Safet Halilović, Evropske integracije i BiH, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo; 2013. godina, str.176.

⁷⁰ Mile Lasić, Evropska unija: nastanak, strategijske nedoumice i integracijski dometi, Sarajevo: Sarajevo Publishing, 2009. godina, str.262.

⁷¹ Mirko Prokopijević, Evropska unija – Uvod, Treće dopunjeno izdanje, Beograd, Čigoja štampa, 2012. godina, str.724.

⁷² Luca Gori, Evropska unija i Zapadni Balkan – Evropska perspektiva regiona (1996-2007), Hesperia edu, Beograd, 2007. godina, str.48.

perspektivi zemalja Zapadnog Balkana i da je njihova budućnost u toj organizaciji.⁷³ U tački 5 Solunske deklaracije se navodi da Unija potpuno podržava rezoluciju UN-a 1244 o Kosovu i politiku UN Misije u toj zemlji, zatim podržava apsolutno Dejtonski mirovni sporazum i implementaciju Ohridskog i Beogradskog sporazuma.

Saradnja sa Međunarodnim sudom pravde u Hagu je bila veoma značajna za napredak zemalja bivše Jugoslavije. Optuženi za ratne zločine na ovom prostoru morali su biti procesuirani i predstavljalo je moralnu obavezu vlada regiona, strateški važno za pomirenje i političku stabilnost. "Puna saradnja" ili "Full cooperation" napisana je u rezoluciji Vijeća sigurnosti UN-a kojom je formiran ICTY (International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia). U odnosu na ostale uslove za pristupanje Uniji, saradnja sa ovim sudom je bila značajna za integraciju zemalja Zapadnog Balkana u Uniju, a odsustvo njihove saradnje dovelo je u pitanje eurointegracijski put.⁷⁴

Raspad Jugoslavije bio je težak sa ratnim posljedicama, velikim razaranjima, migracijama stanovništva, nacionalizmom, prekid regionalne saradnje među ovim državama. Zato je uspostavljanje saradnje među njima od ključnog značaja, i radi njihovih bilateralnih odnosa i radi prijema u članstvo EU. Zemlje ovog dijela Evrope su definisale tada svoje prioritete saradnje u regionalnim oblastima i to: ekonomski razvoj, infrastruktura, pravosudni sistem, odnosno borba protiv korupcije i organizovanog kriminala, kao i saradnja u oblasti sigurnosti, jačanja ljudskih potencijala i parlamentarna saradnja. Za njihovu regionalnu saradnju važno je napomenuti primjenu Sporazuma o slobodnoj trgovini Centralne Evrope (CEFTA), čiji je cilj bio uspostavljanje zone slobodne trgovine u regionu. Zasniva se na istim pravilima koja primjenjuju Svjetska trgovinska organizacija i EU. Ovaj sporazum je region učinio mnogo atraktivnijim za strane investicije. Od tada pa do danas region je uspostavio razne oblike saradnje. Iako je bio podstaknut spolja, svaka od zemalja Zapadnog Balkana teži ka tome zbog svoje koristi.⁷⁵

Evropska unija je za stabilizaciju i razvoj država Zapadnog Balkana investirala značajna sredstva kroz razne programe pomoći. Od kako je potpisan Ugovor iz Maastrichta, EU je osigurala više od 7 milijardi eura pomoći ovim zemljama.⁷⁶ U okviru paketa finansijske pomoći pomenutoj regiji, Unija je obezbjedila dva instrumenta - CARDS⁷⁷ i IPA⁷⁸, umjesto

⁷³ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, *Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.17.

⁷⁴ Luca Gori, *Evropska unija i Zapadni Balkan – Evropska perspektiva regiona (1996-2007)*, Hesperia edu, Beograd, 2007. godina, str.56-58.

⁷⁵ Danilo Šuković, *Balkan i EU*, Institut društvenih nauka, Centar za ekonomska istraživanja, Beograd, 2011. godina, str.36.i 37.

⁷⁶ Komisija Evropskih zajednica: BiH – Izvještaj Evropske komisije o napretku 2006. godine, Vijeće ministara – Direkcija za evropske integracije BiH, Brisel 08.11.2006. godine.

⁷⁷ CARDS – Drugi okvir finansijske pomoći zemljama Zapadnog Balkana u okviru procesa stabilizacije i pridruživanja. Prvo je to bila pomoć Zajednice za obnovu, razvoj i stabilizaciju namjenjena za njihove političke i ekonomske projekte pristupanja EU. 2007. godine CARDS prestaje biti format pomoći zemljama Zapadnog Balkana u korist primjene novog instrumenta za predpristupnu pomoć -IPA.

PHARE, koji su koristile zemlje potpisnice Evropskog sporazuma.⁷⁹ Evropska komisija 2003. godine predložila je da se državama Zapadnog Balkana, pored navedenih instrumenata finansijske pomoći omogući pristup novim programima – ISPA i SEPARD.⁸⁰

Još od pomenutog Solunskog samita evropske zemlje pomažu zemljama Zapadnog Balkana da postignu sveobuhvatne političke i ekonomske reforme. Vizna liberalizacija i poboljšana regionalna saradnja zahvaljujući uticaju evropskih lidera, ali i volje domaćih političara, postignuta je decentralizacija i otvorena perspektiva ulaska u EU.⁸¹

Nakon postkonfliktne faze zemalja Zapadnog Balkana, uspostavljanje prijateljskih odnosa u regionu je, kako smo ranije naveli, od ključnog značaja za njihovu realizaciju eurointegracijskog procesa. No, druga značajna reforma mnogih zemalja je bila saradnja sa Međunarodnim krivičnim sudom u Hagu zbog ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti tokom devedesetih godina. Pravda i pomirenje su prioritet za opstanak i prosperitet regiona. Ovi uslovi za ulazak u EU se nisu promijenili ni do danas, samo su im dodani kriteriji iz Kopenhagena i Madrida, koje su morale sve zemlje ispuniti prije pristupanja u EU.⁸² Zemlje Balkana, bivše Jugoslavije, obećale su od solunskog samita da će ostvariti punu saradnju sa Međunarodnim krivičnim sudom u Hagu, što su i učinile.

Primjena i usklađivanje pravne stečevine sa evropskom obavezom je i dugotrajan proces svake države koja želi biti u ovoj organizaciji, obiman je posao koji podrazumijeva, osim sprovođenja SSP, otvaranje i zatvaranje svakog od 35 poglavlja. Deset godina nakon pomenute Solunske deklaracije, najveći uspjeh je postigla Hrvatska, koja je 2013. godine postala članica EU, dok su ostale zemlje dosta daleko, iako su neke znatno napredovale u odnosu na period potpisivanja te deklaracije i postigle institucionalnu i zakonodavnu povezanost sa Unijom. Ulazak Hrvatske je ohrabrio druge zemlje u regionu koje su se opredjelile za evropsku budućnost, ali je demantovao tvrdnje lidera EU da je nastao period zamora od proširenja.⁸³ Razlog zašto su evropske zemlje pooštrile kriterije za balkanske zemlje koje teže članstvu, je to što su željele spriječiti negativne posljedice petog proširenja.⁸⁴

⁷⁸ IPA - Ovaj program je jedinstven za sve države kandidate i potencijalne kandidate za članstvo u EU. IPA ima pet komponenti od kojih potencijalni kandidati mogu koristiti samo dvije (podrška tranziciji i izgradnja institucija, regionalna i prekogranična saradnja) dok države kandidati mogu koristiti navedene, ali i pakete pomoći za regionalni, ruralni razvoj i razvoj ljudskih resursa.

Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, *Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.51.

⁷⁹ PHARE – program finansijske pomoći pokrenut 1989. godine, nakon pada komunizma, u zemljama srednje i istočne Europe. Cilj mu je bio obnova tih zemalja.

⁸⁰ ISPA i SAPARD - Pretpristupni programi pokrenuti od strane Evropske komisije s ciljem pomoći državama korisnicama tokom priprema za članstvo u EU, kao i njihove pripreme za korištenje fondova namijenjenih državama članicama.

⁸¹ Evropska komisija, *Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija, Vjerodostojna perspektiva proširenja za Zapadni Balkan i pojačano angažovanje EU na Zapadnom Balkanu*, Strazbur, 2018. godina, str.1.

⁸² Luca Gori, *Evropska unija i Zapadni Balkan – Evropska perspektiva regiona (1996-2007)*, Hesperia edu, Beograd, 2007. godina, str.31

⁸³ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, *Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.20.

⁸⁴ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, *Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.52.

Kada sagledamo sve problem sa kojima se susreću zemlje Zapadnog Balkana, možemo zaključiti da je EU do sada učinila velike napore kako bi im pomogla u procesu integriranja u svoje društvo. Zadatke koje je postavila ovim državama su opravdani, jer politika proširenja Evropske unije doprinosi miru, sigurnosti i prosperitetu u Evropi, jača političku i ekonomsku snagu. Tokom proteklih pet godina, Evropska komisija je ojačala kredibilitet politike proširenja i stavila veći naglasak na rješavanje osnovnih reformi u toku rane faze procesa proširenja. Naglasila je tri stuba, a to su vladavinu prava, ekonomsko upravljanje i reformu javne uprave. Ova tri stuba međusobno su povezana, a napredak u njima biće ključan kako bi se odredilo kada će zemlje biti u potpunosti spremne da se pridruže Uniji.

Međutim, atmosfera u ovim zemljama je još uvijek ranjiva i pod uticajem sukoba iz prošlosti. Teško naša društva ostvaruju vladavinu prava, ambijent još uvijek nije u potpunosti prijateljski prema saradnji, a vlada i nepovjerenje prema susjednim zemljama i međunarodnoj zajednici.⁸⁵

3.1. Politika proširenja EU na zemlje Zapadnog Balkan

Evropska unija je na Zapadnom Balkanu najviše bila zainteresovana da ovoj regiji obezbjedi ekonomsku stabilnost i ekonomsku saradnju. Postala je najveći donator razvojne pomoći preko programa IPA, CARDS, ISPA i SAPARD. U okviru svog djelovanja na Zapadnom Balkanu pokrenula je više inicijativa s ciljem da obezbjedi stabilan i siguran ambijent za njeno stanovništvo. Jedna od inicijativa koje je pokrenula bila je Centralna evropska inicijativa. To je najstarija i najveća inicijativa za saradnju realizirana u centralnoj i istočnoj Evropi nakon raspada komunističkog sistema. Cilj je bio da se stvori novi oblik saradnje između članica Evropske zajednice i određenih istočnoevropskih zemalja. Potpisale su je Italija, Austrija, Mađarska i Jugoslavija u Budimpešti 1989. godine. Kasnije su joj pristupile Čehoslovačka i Poljska. Nakon raspada Jugoslavije, na samitu u Beču 1992. godine, preimenovana je u centralno-evropsku inicijativu, kada joj je pristupila i BiH, Hrvatska i Slovenija. Međutim, rezultati ove inicijative nisu bili zadovoljavajući.⁸⁶

Stoga je pokrenuta inicijativa za saradnju Jugoistočne Evrope (SEECF), s ciljem stvaranja ambijenta dobrosusjedstva i stabilnosti u regiji, te dobra saradnja sa međunarodnim organizacijama kao što su UN, NATO, OSCE, Vijeće Evrope itd. Na samitu u Skoplju 2001. godine BiH je postala njena punopravna članica. Sve regionalne inicijative u Jugoistočnoj Evropi inicirane su od strane velikih sila i međunarodnih organizacija, dok je SEECF pokrenuta isključivo od strane zemalja regije.⁸⁷ "U ovu inicijativu u međuvremenu je transformiran Pakt Stabilnosti za jugoistočnu Evropu, koji je iskazao neke manjkavosti u

⁸⁵ Živorad Kovačević, Stručni časopis Međunarodna politika, Poglavlje: Zemlje regije na putu ka EU – Dostignuća i prepreke, Institut za međunarodnu politiku i privredu, 2008. godina, str.5.

⁸⁶ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, vidi više:

http://mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/multilateralni_odnosi/regionalne_inicijative/centralnoevropska_inicijativa/?id=144, 16.04.2018. godine

⁸⁷ Safet Halilović, Evropske integracije i BiH, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo; 2013. godine, str. 153.

svom radu, a zamišljeno je da bi glavnu ulogu u SEECP trebalo da ima Vijeće za regionalnu saradnju sa sjedištem u Sarajevu“.⁸⁸

Pored navedenih inicijativa, ideja za inicijativu za saradnju u Jugoistočnoj Evropi (SECI) pokrenuta je od strane SAD-a, kao podrška implementaciji Dejtona potpisanog 14. decembra 1995. godine u Parizu. Osnivačka skupština navedene inicijative održana je u Ženevi 1996. godine, a njene članice bile su Albanija, BiH, Hrvatska, Grčka, Mađarska, Slovenija, Rumunija, Moldavija, Makedonija i Turska. SECI je unaprijedila saradnju država u regiji, te ih je približila evropskim integracijama. Ona dopunjava prethodne inicijative i procese, a njen najviši organ čine ambasadori i viši državni funkcioneri. Od svog osnivanja postala je simbol nastojanja za obnovu i saradnju u Jugoistočnoj Evropi poslije Dejtonskog mirovnog sporazuma. Sjedište ove inicijative je u Beču.⁸⁹

Inicijativa CEFTA predstavlja jednu od značajnijih inicijativa za budućnost zemalja Zapadnog Balkana. Podrazumijeva obavezu smanjenja carina u međusobnoj razmjeni, korištenje prepoznatljivih mehanizama zaštite prihvaćenih i u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (STO), usklađivanje zakonodavstva sa regulativom STO i EU i drugo. Sporazum o izmjeni i pristupanju Centralnoevropskom sporazumu o slobodnoj trgovini potpisan je 2006. godine u Bukureštu, a sa BiH je stupio na snagu godinu dana poslije.

Potpisnice sporazuma su BiH, Albanija, Hrvatska, Makedonija, Moldavija, Crna Gora, Srbija i Misija privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu, u ime Kosova. Hrvatska se povukla iz CEFTA-e kada je postala članica EU. Time je osnovana zona slobodne trgovine u skladu s odredbama ovog Sporazuma i pravilima i procedurama Svjetske trgovinske organizacije.⁹⁰

⁸⁸ Mile Lasić; *Evropska unija: nastanak, strategijske nedoumice i integracijski dometi*, Sarajevo: Sarajevo Publishing, 2009. godine, str. 271.

⁸⁹ Safet Halilović, *Evropske integracije i BiH*, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo; 2013. godine, str. 156. i 157.

⁹⁰ Vidi više: Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, <http://www.mvteo.gov.ba/Content/Read/regionalni-trgovinski-odnosi-cefta>, 09.08.2018.godine

4. Aktuelna faza procesa integriranja zemalja Zapadnog Balkana u Evropsku uniju

Savremeni Balkan u posljednje dvije decenije doživio je radikalnu geopolitičku tranziciju, jer sa procesom političkog, ekonomskog, pravnog i vojnog pregrupisanja bivših socijalističkih društava, teče i proces priključivanja balkanskih zemalja u EU. Težak je to put za svaku zemlju u regionu, jer su one svačije i ničije. Za njih se bore i Evropa, i Amerika, i Turska, i Rusija. Ali kako u toj tuđoj borbi da pomognu same sebi?!

Sociološka analiza dvadesetdvostraničnog bilansa tranzicije na balkanu pokazala su da su zemlje Zapadnog Balkana proživjele, ne samo geostratešku promjenu, već su iz srednje razvijenih zemalja pale u zonu zavisnih zemalja sa visokim stepenom nezaposlenosti, korupcije, kriminala, nepotizma, nepoštivanja ljudskih prava i drugo. One su danas ispod nivoa svog razvoja iz 1989. godine, do pada komunizma.⁹¹ Univerzitetna istraživanja još prije deset godina nisu mogla procijeniti teret koji će Unija podnositi u ovom procesu evropske integracije i uvođenju postkomunističkih zemalja, posebno Zapadni Balkan.

"Uspjeh procesa na Balkanu podrazumijeva, između ostalog, i stvaranje uslova za ukupnu tehnološku i privrednu modernizaciju, koja zavisi od novih obrazovanih ljudi koji će biti u stanju da generišu i upravljaju promjenama. Za to je potreban novi obrazovni sistem i nova znanja koja idu u susret budućim evropskim i svjetskim ekonomskim i političkim integracijama, a to će pak inicirati potrebu za razvojem i dugoročnoj stabilizaciji ovog regiona."⁹²

Perspektiva zemalja Zapadnog Balkana je svakako u EU. Kako se ona širi, tako se šire prilike za naša privatna i državna preduzeća, potrošače, finansijske investitore i drugo. U Uniji se kvalitet života građana poboljšao. To dovoljno govori da je perspektiva članstva u njoj ključni faktor stabilnosti i BiH i drugih država Zapadnog Balkana. Te zemlje moći će se priključiti Uniji kada ispune uslove navedene u članu 49. Ugovora o EU, koji uključuju i kriterije iz Kopenhagena. Međutim, ni jedna od tih zemalja trenutno ne ispunjava ove uslove u potpunosti, iako su ostvarile napredak u sprovođenju reformi. Neke više, neke manje.

Solunska deklaracija je, kako smo već ranije naveli, dodatno uticala na razvoj zemalja Zapadnog Balkana i zemalja Jugoistočne Evrope u EU. Slovenija je prva postala njena članica, nakon nje i Rumunija, Bugarska i Hrvatska. Za BiH, Srbiju, Kosovo još uvijek je neizvjesno kada će se priključiti Uniji, dok najveću šansu ima za sada Crna Gora koja je ostvarila i najveći napredak. Problemi u BiH su aktuelizirani još više nakon što je Kosovo proglasilo nezavisnost, zbog insistiranja političara iz Republike Srpske, koji žele odcjepljenje tog entiteta. Pitanje odvajanja Kosova, najsiromašnije države u Evropi, je zabrinulo pojedine zemlje EU koje nisu priznale njegovo odcjepljenje od Srbije (Kipar, Slovačka, Španija, Grčka,

⁹¹ Danilo Šuković, Balkan i EU, Institut društvenih nauka, Centar za ekonomska istraživanja, Beograd, 2011. godina, str.280.

⁹² Tematski zbornik radova XIV naučnog skupa međunarodnog značaja "Tehnologija, kultura i razvoj" održan u Igalu 2007. godine, Kontekst skupa: Zapadni Balkan na putu ka EU, Udruženje "Tehnologija i društvo", Institut "Mihajlo Pupin", Centar za istraživanje razvoja nauke i tehnologije Beograd, 2007.godine, str. 207.

Rumunija).⁹³ BiH je ostvarila određeni napredak od kada je potpisala SSP, koji je poslije stupio na stagu. Vizna liberalizacija je postignuta, a zakoni se usklađuju sa evropskim u skladu sa pravnom stečevinom, OHR je još prisutan u BiH, te je pitanje do kada će trajati i je li funkcija EUSR adekvatna zamjena za tu poziciju. Tokom integracije zemalja Balkana u ovu organizaciju one su dobile veliku finansijsku pomoć preko raznih fondova i investicija za razvoj i reforme u različitim oblastima. Za većinu zemalja je olakšavajuća okolnost što i njeni građani uglavnom podržavaju članstvo u EU i što je Unija shvaćena kao dobronamjerna za ovaj region.

Evropska komisija je u februaru 2018. godine usvojila strategiju za "Kredibilnu perspektivu proširenja i pojačan angažman EU sa Zapadnim Balkanom". Strategija ističe prioritete i oblasti zajednički pojačane saradnje, baveći se konkretnim izazovima s kojima se suočava ovaj region, a posebno potrebu za temeljitim reformama i dobrosusjedskim odnosima. U ovom važnom dokumentu je navedeno da je EU spremna za prijem novih članica kada one budu ispunile kriterije za članstvo. Šefovi država i vlada Unije podržali su evropski put Zapadnog Balkana.⁹⁴ Čvrsta perspektiva zemalja ovog regiona u EU je u političkom, ekonomskom i sigurnosnom interesu i same Unije, jer se oni zalažu za stabilnu, veliku, ujedinjenu i snažnu Evropu, kao svjetsku ujedinjenu silu. EU ovim zemljama nudi i unapređenje demokratije i poštivanje osnovnih ljudskih prava, što je značajno za komunikaciju među liderima kako bi postigli bolji napredak.

Prema ovom Saopštenju Evropske komisije u svim zemljama regiona mora se znatno ojačati vladavina prava, jer u svima je u velikoj mjeri zastupljen organizovani kriminal i korupcija na svim nivoima vlasti i javne uprave, te nepotizam i privatni interesi. Potrebno je ojačati specijalne tužilačke strukture za borbu protiv korupcije, pojačati sankcije za prekršioce zakona. Trgovina ljudima, narkoticima i oružjem, te nelegalno stečena imovina je u velikoj mjeri zastupljena u zemljama regiona. Izbori u svim zemljama trebali bi da budu fer i pošteni, a preporuke posmatračkih misija za izbore pravilno sprovedeni, te da se javno i privatno finansiranje političkih stranaka učini transparentnim i regularnim.

Demokratija, vladavina prava i prava manjina je ključan kriterij za ulazak svake od navedenih zemalja u Uniju. Politika mnogo utiče na medije i kontroliše njihov sadržaj u javnosti, kao i pravosuđe. Mora se znatno osigurati nezavisnost i efikasnost pravodusnog sistema, kao i odgovornost izvršne i zakonodavne vlasti. Obzirom da EU podrazumijeva ojačanu privredu svim zemalja Zapadnog Balkana, one moraju biti spremne na konkurenciju unutar same Unije. Danas ni jedna od njih nema funkcionalnu tržišnu privredu, niti kapacitet da se nosi sa pritiskom konkurencije u ovoj međunarodnoj organizaciji. Stopa nezaposlenosti je visoka i mogućnost zapošljavanja je ograničena zbog neusklađenosti obrazovnog sistema sa tržištem

⁹³ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str. 413.

⁹⁴ Vidi više: Direkcija za evropske integracije u BiH, http://dei.gov.ba/dei/media_servis/vijesti/default.aspx?id=19395&langTag=bs-BA, 05.04.2018. godine

rada. Zbog toga je primjetan veliki broj napuštanja mladih i obrazovanih ljudi u inostranstvo, a najviše u napredne države EU kao što su Njemačka, Švedska i Austrija.⁹⁵

Trgovinska razmjena između zemalja ovog regiona i EU u 2016. iznosila je oko 43 milijarde eura, što je znatno povećanje u odnosu na period prije deset godina.⁹⁶ Upravo su zemlje Unije najveći uvozno-izvozni trgovinski partneri balkanskih zemalja. Zapadni Balkan ima veliki ekonomski potencijal i stopa rasta je veća od one u Uniji. Stoga je ovo tržište sve interesantnije za robe i usluge iz EU. Međutim, administrativne birokratske barijere sprečavaju privlačenje stranih investicija, koji bi ulaganjem u region povećali njenu konkurentnost, ali time i povećali broj zaposlenih. Pore toga, balkanske zemlje imaju loš trgovinski deficit i lošu strukturu uvoza i izvoza.⁹⁷ Također, privredni razvoj i dalje otežava siva ekonomija, kao i nezainteresovanost lidera država regiona da ulažu u državna preuzeća. Mnogi bivši giganti bivše Jugoslavije danas su ugašeni ili su u stečaju ili rade sa otežavajućim okolnostima i ogromnim dugovanjima prema svojim radnicima i prema saradnicima.

Za proširivanje Evropske unije veoma je važan paket proširenja, a to je skup dokumenata koje Evropska komisija izdaje na godišnjem nivou. Njime se određuje okvir za pristupanje država kandidatkinja i potencijalnih kandidatkinja u EU. Uključuje izvještaje o napretku pojedinih zemalja, evropsko partnerstvo i strateški dokument za proširenje. Prvi je objavljen za Hrvatsku, Makedoniju i Tursku 2005. godine, a nakon toga za Albaniju, Srbiju, Crnu Goru i Kosovo.⁹⁸

Tokom 2018. i 2019. godine Evropska komisija će predstaviti pojedine inicijative koje su usmjerene ka poboljšanju demokratije, institucionalnog i političkog okvira za Uniju u 2025. godini, do kada bi EU mogla da ima više od 28 članica. Prema Vjerodostojnoj perspektivi proširenja za Zapadni Balkan i pojačanog angažovanja EU na Zapadnom Balkanu, Crna Gora i Srbija bi mogle do 2025. godine da budu spremne za članstvo, jer su pregovori sa njihovim liderima u toku. Sve zemlje ove regije imaju sada historijsku priliku da čvrsto vežu svoju budućnost za Uniju. Pristupanje novih članica biće zasnovano na zaslugama koje zavise od angažovanosti i političara i civilnog društva. Evropska komisija je spremna da pripremi preporuke za otvaranje pregovora o pristupanju sa Albanijom i Makedonijom, dok bi BiH mogla postati kandidat za pristupanje u bliskoj budućnost, ali uz velike napore. Republika Kosovo ima mogućnost održivog napretka sprovođenja SSP-a, čim to dozvole objektivne

⁹⁵ Evropska komisija, Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija, Vjerodostojna perspektiva proširenja za Zapadni Balkan i pojačano angažovanje EU na Zapadnom Balkanu, Strazbur, 2018. godina, str.4.

⁹⁶ Evropska komisija, Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija, Vjerodostojna perspektiva proširenja za Zapadni Balkan i pojačano angažovanje EU na Zapadnom Balkanu, Strazbur, 2018. godina, str.2.

⁹⁷ Mirko Prokopijević, Evropska unija – Uvod, Treće dopunjeno izdanje, Beograd, Čigoja štampa, 2012. godina, str.720.

⁹⁸ Vidi više: Direkcija za evropske integracije u BiH,

http://www.dei.gov.ba/dei/bih_eu/paket/default.aspx?id=10098&langTag=bs-BA

okolnosti.⁹⁹ Značajne koristi će imati od konačnog sporazuma o normalizaciji sa Srbijom. Najveći napredak ostvarila je Hrvatska, jer je postala punopravna članica EU 2013., dok je Slovenija to učinila prva od zemalja regiona iz bivše Jugoslavije - 2007. godine. U suštini, mnoge od navedenih zemalja uspješno sprovode svoj plan ispunjavanja reformi na putu ka evropskim integracijama, dok naša država prilično stagnira zbog mnogobrojnih nerješениh političkih i ekonomskih pitanja.

Regionalna saradnja i dobri odnosi među državama regiona su ključni za opstanak i napredak. Potrebno je poboljšati regionalnu saradnju, iako je ona i do sada, uz pomoć posrednika EU, znatno poboljšana. Osiguran je mir i stabilnost u regiji, ali je neophodno još mnogo i naporno raditi kako bi se postiglo apsolutno pomirenje. Ovdje je najviše misli na nesređene odnose između Srbije i Kosova. Političari regiona moraju preuzeti odgovornost i suprostaviti se nacionalističkoj retorici i postupcima. EU ne može i neće rješavati bilateralne sporove, tako da ih države ove regije moraju same rješavati prije ulaska u njeno članstvo.

Bez regionalne stabilnosti nema unutrašnje stabilnosti u svakoj od ovih zemalja. Time nestabilnost svake od država ugrožava unutrašnju stabilnost njenih susjeda. I danas su evidentne kontroverzne izjave balkanskih političara koji uzdrmaju region i poremete normalne odnose među državama, kao i njenim stanovnicima.¹⁰⁰

Djelovanje Unije na ovom području i dalje je fokusirano na sigurnosnu sferu kao prethodnu osnovu za političku i ekonomsku agendu, što znači da evropski lideri regiju Zapadni Balkan i dalje smatraju postkonfliktnim, a ne područje razvoja.¹⁰¹ "U procesu stabilizacije Zapadnog Balkana evropska uloga je dugoročna i od strateškog značaja. Zapadni Balkan je redovno centralna evropska tema. Nema nijednog političkog sastanka EU lidera na kome se ne raspravlja o ovoj regiji."¹⁰² Istina je da će EU imati velike finansijske izdatke za buduće članice i da će se povećati opasnost od povećanja kriminala, korupcije, nezakonitog zapošljavanja, ugrožavanja sigurnosti i drugo, ali zemlje Zapadnog Balkana će uveliko imati koristi od pristupanja. Građani će dobiti sigurnije i povoljnije okruženje, tržište će se proširiti obostrano, povećavat će se konkurentnost privrede, a preduzeća i građani će moći kupiti neke proizvode po jeftinijoj cijeni itd.¹⁰³

Obzirom na značajan napredak Srbije i Crne Gore ka članstvu u Uniji, Evropska komisija je sačinila ključne korake koje je potrebno da urade do 2025. godine. Obje zemlje će biti

⁹⁹ Evropska komisija, Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija, Vjerodostojna perspektiva proširenja za Zapadni Balkan i pojačano angažovanje EU na Zapadnom Balkanu, Strazbur, 2018. godina, str.5.

¹⁰⁰ Živorad Kovačević, Stručni časopis Međunarodna politika, Poglavlje: Zemlje regije na putu ka EU – Dostignuća i prepreke, Institut za međunarodnu politiku i privredu, 2008. godina, str.7.

¹⁰¹ Nerzuk Ćurak, Izvještaj iz periferne zemlje: Gramatika geopolitike, Sarajevo: Fakultet političkih nauka, 2011. godina, str.135.

¹⁰² Nerzuk Ćurak, Izvještaj iz periferne zemlje: Gramatika geopolitike, Sarajevo: Fakultet političkih nauka, 2011. godina, str.147.

¹⁰³ Mirko Prokopijević, Evropska unija – Uvod, Treće dopunjeno izdanje, Beograd, Čigoja štampa, 2012. godina, str.686.

ocjenjene nezavisno, prema ličnoj zaslugi zavisno od reformi koje je postigla sprovesti. Ti koraci su sljedeći:¹⁰⁴

- Ispunjavanje prelaznih mjerila u oblasti vladavine prava (ovo je posebno odnosi na normalizaciju odnosa Srbije i Kosova – poglavlje 35),
- Definicija zajeničkih stavova EU u ključnim oblastima politike (poljoprivreda, kohezijska politika i budžet), što će pomoći u pogledu relevantnih poglavlja,
- Zatvaranje pregovora, koji se odnose na zatvaranje svakog poglavlja,
- Potpisivanje Ugovora o pristupanju, nakon mišljenja Komisije, saglasnosti Evropskog parlamenta i odluke Vijeća o prijemu novih članica, te
- Pristupanje, nakon što sve države članice EU i države u procesu pristupanja ratifikuju pomenuti Ugovor.

Svi kandidati i potencijalni kandidati u EU imaju enormno visoku stopu nezaposlenosti, pogotovo u BiH, Makedoniji i Kosovu. Međutim, ovdje je riječ o malim zemljama, pa njihovim ulaskom u EU to neće predstavljati veliki problem, ali unutar tih država i dalje hoće.

Ono što još vrijedi spomenuti jeste to da je Komisija 2003. godine upozorila mnoge buduće članice (Poljska, Litvanija, Malta, Kipar, Češka, Slovačka, Mađarska) da koriste poreske politike koje su štetne za Uniju, da nedostaje transparentnost poreske prakse. Tako na Malti postoje tzv. posebne ekonomske zone. Ukazivano je još tada da postoje problemi neefikasne administracije i pravosudnog sistema, korupcija, kao i kršenje ljudskih prava. Uprkos tim problemima, sve navedene države postale su članice EU. Osnovne kriterije su morale zadovoljiti, ali nije svaka od njih u istoj mjeri zadovoljila uslove za pristupanje.¹⁰⁵

Sada je na vlastima zemalja Zapadnog Balkana da preuzmu odgovornost i ispune poznate evropske uslove za pristupanje EU. Potrebno je da se i zakonodavna i izvršna vlast angažuju odmah kako bi ambiciozan plan priključenja postao realnost. Sve države će prema svojim zaslugama i sprovedenim reformama imati priliku da napreduju ka punopravnom članstvu EU. Pitanja vladavine prava, demokratije, reforme javne uprave, jačanje institucija i sistematizacija radnih mjesta, kao i ekonomski razvoj i obrazovanje su osnovni prioriteti u procesu proširenja svake države Zapadnog Balkana. Potrebno je iskoristiti finansijska sredstva koju nam pruža EU kroz IPA fondove i ulagati u infrastrukturu, institucije, državna preduzeća i drugo, te postepeno prilagođavati zakonodavstvo sa pravnom stečevinom Unije.

Najbitnije je da je EU još uvijek spremna primati nove članice. Uspjela je izbjeći rizik zamora od reformi stupanjem na snagu Sporazuma iz Lisabona, te nakon ulaska Hrvatske u EU. Jačanjem njenog uticaja u svijetu zavisit će prvenstveno od njenih lidera i koliko oni shvataju

¹⁰⁴ Evropska komisija, Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija, Vjerodostojna perspektiva proširenja za Zapadni Balkan i pojačano angažovanje EU na Zapadnom Balkanu, Strazbur, 2018. godina, str.9.

¹⁰⁵ Mirko Prokopijević, Evropska unija – Uvod, Treće dopunjeno izdanje, Beograd, Čigoja štampa, 2012. godina, str.684.

ozbiljno budućnost EU, koja postaje političko pitanje i test za cijelu generaciju njenih lidera.¹⁰⁶

4.1. Ciljevi Evropske komisije za zemlje Zapadnog Balkana

Prije nego što EU primi nove članice ona mora da postane snažnija i stabilnija. Zemlje koje žele biti njene članice obavezuju se da prihvate i promovišu evropske vrijednosti. Pristupanje zemalja Zapadnog Balkana uticaće na trenutno institucionalno uređenje, stoga se Evropska komisija maksimalno angažuje da pripremi buduće članice za njeno članstvo. Moraju se uspostaviti posebne odbredbe i neopozive obaveze kako bi se osiguralo da nove članice ne mogu blokirati pristupanje ostalih država ove regije.

Prije zatvaranja pregovora o pristupanju Komisija će uraditi procjene o tome koliko će pristupanje buduće članice uticati na politike u oblastima poljoprivrede, kohezione politike i budžet.¹⁰⁷

Važno je napomenuti da je primaran razlog zbog kojeg sve države privlači članstvo u Uniji su ekonomski razvoj, očuvanje nacionalne sigurnosti, socijalne pogodnosti, smanjenje sive ekonomije, korupcije, organiziranog kriminala, ilegalan prelazak granica, uvođenje prave stečevine u pogledu jačanja vladavine prva i pravne države. Obzirom da EU nema jedinstvenu vojsku, od uloge pasivnog posmatrača prerasla je do političkog aktera koji ima snažnu ulogu u postkonfliktnom periodu i počela da koristi vojne kapacitete NATO-a, posebno na području Zapadnog Balkana. Njena uloga je ključna za stabilnost i jedinstvo i u BiH i u drugim državama ovog regiona.¹⁰⁸

U Saopštenju Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija "Vjerodostojna perspektiva proširenja za Zapadni Balkan i pojačano angažovanje EU na Zapadnom Balkanu" stoji da je Komisija predvidjela Akcioni plan sa šest ključnih inicijativa koje se bave specifičnim sferama društva i koje su od interesa i za EU, i za zemlje Zapadnog Balkana. To su vladavina prava, socioekonomski razvoj, sigurnost i migracije, pomirenje i dobrosusjedski odnosi, transportna i energetska povezanost i digitalna agenda. Pored toga, Komisija je obećala povećanu finansijsku podršku u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA). U posljednjih deset godina EU je investirala više od 9 milijardi eura kroz ovaj program.¹⁰⁹

Vjerodostojna perspektiva proširenja zahtjeva podršku EU. Navedene inicijative će zahtijevati konkretnu podršku evropskih institucija i država članica. Nakon Samita Zapadnog Balkana u

¹⁰⁶ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.56.i 57.

¹⁰⁷ Evropska komisija, Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija, Vjerodostojna perspektiva proširenja za Zapadni Balkan i pojačano angažovanje EU na Zapadnom Balkanu, Strazbur, 2018. godina, str.16.i 17.

¹⁰⁸ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.412.

¹⁰⁹ Vidi više: Direkcija za evropske integracije u BiH, http://dei.gov.ba/dei/media_servis/vijesti/default.aspx?id=19395&langTag=bs-BA, 05.04.2018. godine

Sofiji koji je održan u maju ove godine lideri EU su nastavili komunikaciju sa ovim zemljama s ciljem napretka realizacije reformi i približavanju zemalja regiona njenom članstvu.

Alati koji se koriste tokom pregovora Srbije i Crne Gore sa EU, a koji se tiču vladavine prava trebali bi koristiti i u drugim zemljama. "Komisija preporučuje da se u većoj mjeri iskoriste mehanizmi koje pruža pregovarački okvir. Stoga je neophodno zhtjevati poboljšanje u ovoj oblasti, a naročito konkretne rezultate u reformi pravosuđa i u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala, prije nego što se tehnički razgovori o drugim poglavljima mogu privremeno zatvoriti."¹¹⁰

Pored toga, cilj Komisije jeste i da se između EU i zemalja Zapadnog Balkana unaprijedi saradnja u oblasti sigurnosti i migracija zbog opasnosti od terorizma koji pogađa mnoge evropske zemlje. U tom slučaju Agencije EU (Evropska policijska kancelarija, - EUROPOL, Evropska agencija za graničnu policiju i obalsku stražu, Evropska jedinica za pravosudnu saradnju i Agencija EU za obuku organa za provođenje zakona, uz podršku Interpola) igraće važnu ulogu u unapređenju strateške i operativne policijske i pravosudne saradnje u regionu.¹¹¹

Komisija će se fokusirati i na rast investicija tako što će se ojačati ekonomsko upravljanje i provesti strukturne reforme radi povećanja konkurentnosti. Dodatno će da olakša trgovinsku razmjenu između EU i zemalja Zapadnog Balkana. Cilj je i da se otvore nova radna mjesta i spriječi odliv 'mozgova'. Stoga, i BiH i Srbija moraju postati članice Svjetske trgovinske organizacije kako bi ovaj cilj i ostvarile, jer je i to jedan od preduslova za članstvo u EU.

Pored toga, kada su u pitanju javne nabavke, u mnogim državama regiona je zastupljena korupcija i razne malverzacije, tako da je cilj Komisije da se pojača nadzor praćenja cjelokupnog procesa javnih nabavki. Podržat će zapošljavanje i socijalnu politiku regiona, angažujući sve nivoe vlasti, socijalne partnere i civilno društvo, te povećati finansijska sredstva za socijalni sektor tako što će investirati u obrazovanje, obuke i vještine, kulturu i sport, ali i zdravstvo. U okviru programa Erasmus plus nastojat će angažovati veći broj studenata koji će moći sticati iskustvo u zemljama EU. Povećanje povezanosti infrastrukture između EU i zemalja Zapadnog Balkana, te pokretanje Digitalne agende i podrška pomirenju i dobrosusjedskim odnosima su, također, neki od ciljeva Komisije za naredni period.¹¹²

Komisija će sve ove i druge mjere navedene u Strategiji proširenja za Zapadni Balkan objediniti u okviru glavne inicijative za jačanje i podršku u oblasti vladavine prava, sigurnosti i migracija, društveno-ekonomskom razvoju, povezanosti, pokretanja Digitalne agend, te pomirenju i dobrosusjedskim odnosima u ovom regionu. Evropska komisija će time dodatno olakšati sprovođenje reformi zemalja kandidatkinja i potencijalnih kandidatkinja.

¹¹⁰ Evropska komisija, Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija, Vjerodostojna perspektiva proširenja za Zapadni Balkan i pojačano angažovanje EU na Zapadnom Balkanu, Strazbur, 2018. godina, str.10.

¹¹¹ Evropska komisija, Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija, Vjerodostojna perspektiva proširenja za Zapadni Balkan i pojačano angažovanje EU na Zapadnom Balkanu, Strazbur, 2018. godina, str.11.

¹¹² Evropska komisija, Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija, Vjerodostojna perspektiva proširenja za Zapadni Balkan i pojačano angažovanje EU na Zapadnom Balkanu, Strazbur, 2018. godina, str.13.-15.

Obzirom na nizak bruto domaći proizvod u regionu, kao i mali broj stanovnika, vjerovatno je da će uticaj pristupanja Zapadnog Balkana na budžet EU biti ograničen. Jasno je već sada da će ulazak novih članica koštati Uniju, jer su mnoge reforme još u zastoju. Pored toga, neki analitičari tvrde da bez obzira na ulazak balkanskih zemalja u EU, njihov ekonomski položaj se neće mnogo poboljšati. Europeizacijom Balkana moći će se riješiti samo neka pitanja, ali ne i svi problemi koje one imaju.¹¹³

4.2. Hronologija odnosa BiH i Evropske unije

Ulazak zemalja Zapadnog Balkana u EU postao je sve teži i sporiji nego inače. Preostale zemlje, iako ne bi iz određenih razloga željele u Uniju, nemaju drugu mogućnost, jer bi ostale izolovane na kontinentu. Od svih geografskih regija Evrope, Zapadni Balkan ili jugoistok ovog kontinenta doživio je najtragičnije geopolitičke i ekonomske promjene nakon raspada Jugoslavije. Njen raspad nakon ratova dodatno su zakomplikovali sliku novog svjetskog poretka u tom dijelu Evrope.

Radovan Vukadinović istakao je važnost regionalnog pristupa u odnosima unutar Evrope poslije raspada SFRJ, te na području Zapadnog Balkana ukazuje na nekoliko karakterističnih elemenata. To su: "direktna ili indirektna nestabilnost, činjenica da većina zemalja spada u grupu tranzicijskih zemalja, nedostatak saglasnosti unutar ove regije, krhki demokratski osnovi, nastojanje većine država da se sa uključenjem u EU i NATO izvuku iz zapadnobalkanskog zaostajanja."¹¹⁴

Bivša Jugoslavija prije raspada je bila snažna i stabilna država, i u političkom i u ekonomskom pogledu, pa tako i bliža EU od bilo koje druge zemlje srednje i istočne Evrope. Međutim, ratovi su uticali na njenu sudbinu, pa su SAD prvobitno željele da Evropa sama rješava taj problem. Za vrijeme rata Britanci i Francuzi su poslali najviše vojnika u BiH. EU je u to vrijeme slala najveću humanitarnu pomoć, ali kao glavni faktor pokazao se NATO, na čelu sa SAD-om.¹¹⁵

BiH je 2004. godine potpisala Opći okvirni sporazum za mir kojim su otvoreni evropski programi, a iste godine "snage EU – EUFOR, preuzele su kroz operaciju ALTHEA, vojnu operaciju u očuvanju mira u BiH od NATO misije SFOR-a."¹¹⁶ Međutim, kasna intervencija SAD-a je koštala BiH, jer su čekali da prođe četiri godine razaranja i ubijanja kako bi efikasnije djelovali i zaustavili oružani sukob. Tek od tada možemo reći da BiH počinje da bude ozbiljan nacionalni interes Amerike. Danas je ona jedna od zemalja Evrope u kojoj Amerikanci imaju najznačajniji uticaj.¹¹⁷

¹¹³ Danilo Šuković, *Balkan i EU*, Institut društvenih nauka, Centar za ekonomska istraživanja, Beograd, 2011. godina, str.35.

¹¹⁴ Radovan Vukadinović i Lidija Čehulić, *Politika evropskih integracija*, Topical, Zagreb, 2005. godina, str. 332

¹¹⁵ John Pinder, *Evropska unija*, Sarajevo, TDK Šahinpašić, 2003. godina, str. 140.

¹¹⁶ Safet Halilović, *Evropske integracije i BiH*, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo; 2013. godine, str.199.

¹¹⁷ Nerzuk Čurak, *Izveštaj iz periferne zemlje: Gramatika geopolitike*, Sarajevo: Fakultet političkih nauka, 2011. godina, str.155.

EU je nezavisnost BiH priznala 1992. godine, što je doprinijelo njenom međunarodnom priznanju kao nezavisne i suverene države. To je uticalo i da BiH iste godine bude primljena u punopravno članstvo Ujedinjenih nacija. Ideja o evropskom integriranju države bila je navedena u dokumentima tokom rata, tačnije Platformi Predsjedništva Republike BiH.¹¹⁸ Njeni lideri su još tada bili opredijeljeni za evropski put kako bi svojim građanima obezbjedili sigurnu budućnost. Proces stabilizacije i pridruživanja između EU i BiH je započeo 1998. godine kada je uspostavljen politički dijalog između te zemlje i Brisela. Unija je Bosni i Hercegovini godinu ranije odobrila i skromne trgovinske povlastice, a godinu nakon toga je uspostavljena Konsultativna radna grupa EU i BiH, kojoj je bio cilj da bude stručna i tehnička pomoć u određenim administrativnim i političkim pitanjima.¹¹⁹

Mapa puta je objavljena 2000. godine i predstavljala je početak pregovora o stabilizaciji i pridruživanju. Bila je podjeljena u tri dijela: političke, ekonomske mjere i mjere koje se odnose na demokratiju i ljudska prava.¹²⁰

Prvi značajan događaj o njenim odnosima sa EU desio se kada je Vijeće ministara BiH 1999. godine donijelo Odluku o pokretanju inicijative za pristupanje BiH Uniji, te dalo nalog za pripremu platforme za pregovore. Iste godine je objavljena i time postala pravosnažna.¹²¹ Na samitu u Kelnu iste godine lideri petnaest država Unije pokrenuli su aktivnosti da se osnuje Pakt stabilnosti u jugoistočnu Evropu.¹²² Nakon čega je u Sarajevu održan Samit šefova država i vlada Unije, Kanade, SAD-a i Japana. Tada je i ozvaničeno osnivanje Pakta.¹²³ Cilj je bio da se stabilizuje ova regija i približi evropskim integracijama. Sekretarijat Pakta ima sjedište u Briselu, organiziran u tri odjela koja se bave ekonomskim i razvojnim pitanjima, pitanjima demokratizacije i ljudskih prava, te sigurnosni odjel.¹²⁴

Još jedan ključan momenat za BiH dogodio se gotovo deset godina poslije, 2007. godine, kada je sa EU potpisala Sporazum o viznim olakšicama i readmisiji. Ubrzo je počela postupak vizne liberalizacije. Sastavni dio dijaloga o bezviznom režimu bio je ispunjavanje zahtjeva Mape puta za liberalizaciju viznog režima uručena bh vlastima, koje je ubrzo ispunila. Vize građanima BiH ukinute su 14. decembra 2010. godine, što je omogućilo slobodno kretanje građanima.

BiH je jedna od evropskih zemalja koja prolazi kroz proces tranzicije i socioekonomskih reformi, te političkih previranja. Glavni sadržaj tih reformi orjentisan je na put prema članstvu EU, kao i politička volja članica Unije da se BiH integrira u ovu međunarodnu zajednicu. Aktuelna situacija u državi je složena, jer relevantni politički faktori, s jedne strane, izražavaju spremnost integriranja u EU, dok, s druge strane, neki političari odbijaju pristupiti

¹¹⁸ Platforma za djelovanje predsjedništva R BiH u ratnim uslovima, Službeni list R BiH, br.8., 02.07.1992. godina

¹¹⁹ Enes Čengić, Bosna i Hercegovina – Put ka Evropskoj uniji, BH Most, Sarajevo, 2010. godina, str.129.

¹²⁰ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.404.

¹²¹ Službeni list BiH, br.3/1999., od 20.marta 1999. godina

¹²² Analiza razvoja principa uslovljenosti EU, Vijeće ministara BiH, Direkcija za evropske integracije BiH, Sarajevo, 2010. godina

¹²³ Enes Čengić, Bosna i Hercegovina – Put ka Evropskoj uniji, BH Most, Sarajevo, 2010. godina, str.129.

¹²⁴ Analiza razvoja principa uslovljenosti EU, Vijeće ministara BiH, Direkcija za evropske integracije BiH, Sarajevo, 2010. godina

konkretnim zahtjevima na otklanjanju ograničenja sadržavnih u Ustavu BiH. Iz toga treba hitno pronaći izlaz.

Od kada je potpisan Dejtonski mirovni sporazum u BiH 1995. godine Visoki predstavnik – Ured visokog predstavnika u BiH (OHR)¹²⁵, ima nadležnost da nadgleda provedbu civilnih aspekata tog sporazuma, odnosno predstavlja vodeću organizaciju za civilni aspekt implementacije mira u našoj zemlji, da pomogne u rješavanju problema u provođenju civilnog segmenta Sporazuma. Njegov mandat je napisan u Aneksu 10 DMS-a.¹²⁶ Ranije je imao veće nadležnosti kao što su donošenje zakona, rješenja, odluka, smjenjivanje javnih funkcionera i slično, koje su mu date na konferenciji Vijeća za implementaciju mira 1997. godine u Bonu, na osnovu pomenutog Aneksa i člana 5. Dejtonskog mirovnog sporazuma, koji opstruiraju provedbu istog. 2002. godine funkcija Visokog predstavnika su objedinjene sa funkcijom Specijalnog predstavnika EU. Međutim, Evropska komisija je zahtjevala ili da se ukine OHR ili da njegove nadležnosti budu izmjenjene, pa je stoga predloženo razdvajanje Specijalnog predstavnika EU (EUSR) od OHR-a.¹²⁷

2011. godine je to i učinjeno, a EU je ojačala svoje djelovanje u BiH. Tada su nadležnosti Specijalnog predstavnika EU i šefa Delegacije EU u BiH povjerene jednoj osobi. Inače, Delegacija EU u BiH je uspostavljena 1996. godine, a nakon stupanja na snagu Lisabonskog sporazuma, promijenjen joj je naziv u Delegaciju EU u BiH, koja djeluje i danas i od ključnog je značaja za sprovođenje eurointegracija u državi. EU je intenzivirala djelovanje 2012. godine kada je otvorila ured u distriktu Brčko, te je iste godine završila svoju policijsku misiju u BiH, koja je bila zadužena za stvaranje profesionalnih i modernih policijskih snaga. Gotovo dvije ipo hiljade učesnika je bilo angažovano iz različitih država svijeta, Kanade, SAD-a, Turske, Norveške i Švajcarske. Navedena misija je, također, pomogla Specijalnom predstavniku da bude upućen o stanju u državi.¹²⁸ 2018. godine, mandat Specijalnog predstavnika EU u BiH produžen je do 31. avgusta 2019., a od 2015. godine ovu funkciju obavlja Lars-Gunnara Wigemark.¹²⁹

Jasno je da BiH kasni sa procesom evropskih integracija, jer se neprestano suočava sa unutrašnjim političkim problemima koji utiču na njeno brže kretanje ka punopravnom članstvu EU. Sve poteškoće i posebne okolnosti su oduzele mnogo vremena i političkih kapaciteta za proces integracija, nisu pružale dovoljno prostora da političke elite u BiH postignu potreban politički konsenzus za ove procese.

¹²⁵ OHR ili Ured visokog predstavnika - međunarodna institucija odgovorna za nadgledanje provedbe civilnih aspekata Mirovnog sporazuma kojim je okončan rat u Bosni i Hercegovini.

¹²⁶ Safet Halilović, Evropske integracije i BiH, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo; 2013. godine, str.186.i 223.

¹²⁷ Safet Halilović, Evropske integracije i BiH, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo; 2013. godine, str.223.i 224.

¹²⁸ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.28.i 29.

¹²⁹ Vidi više: <http://europa.ba/wp-content/uploads/2018/06/Odluka-Vijeca-2018908.pdf>, 20.09.2018. godine

Tabelarni prikaz ključnih događaja u odnosima između BiH i EU:¹³⁰

Godina	Događaj
1999. godina	Počinje Proces stabilizacije i pridruživanja koji nudi jasnu mogućnost integracije za BiH i ostalih pet zemalja regije Zapadnog Balkana u EU.
1999. godina	Pokrenute aktivnosti Pakta stabilnosti za jugoistočnu Evropu.
2000. godina	Objavljena Mapa puta EU koji je definisao 18 ključnih uslova, koje je BiH trebala ispuniti kako bi se pristupilo izradi Studije izvodljivosti za otpočinjanje pregovora o SSP-u.
2000. godina	Vijeće EU usvojilo Uredbu 2666/2000 o programu pomoći EU za obnovu, razvoj i stabilizaciju – CARDS (Community Assistance for Reconstruction, Development and Stabilisation).
2003. godina	BiH počela rad na Studiji izvodljivosti, koja je identificirala 16 prioritetnih oblasti u kojima bi napredak bio osnova Komisiji da preporuči Vijeću EU otvaranje pregovora sa BiH o SSP-u.
2004. godina	Vijeće EU usvojilo prvo Evropsko partnerstvo sa BiH
2005. godina	Zvanično pokrenuti pregovori o SSP-u.
2007. godina	Uspostavljen instrument pretpristupne pomoći (Instrument for Pre-accession Assistance-IPA), a iste godine parafiran SSP.
2008. godina	16. juna potpisan SSP, kao i okvirni sporazum o pravilima saradnje za provedbu finansijske podrške Evropske komisije BiH u okviru IPA-e. Stupio na snagu Privremeni sporazum o trgovini i trgovinskim pitanjima.
2011. godina	Razdvojen mandat Specijalnog predstavnika EU (EUSR) od OHR-a.
2014. godina	EU je uspostavila novi Instrument pretpristupne pomoći IPA II za period 2014 – 2020.
2015. godina	Stupio na snagu SSP između EU i BiH. Potpisan dokument Reformska agenda za brži i efikasniji razvoj i napredak ekonomije u BiH.
2016. godina	BiH podnijela formalni Zahtjev za članstvo u EU. Uručen Upitnik Evropske komisije BiH.
2017. godina	BiH predala odgovore na Upitnik EK.
2019. godina	BiH predala odgovore na dodatna pitanja iz Upitnika EK.

¹³⁰ Enes Čengić, Bosna i Hercegovina – Put ka Evropskoj uniji, BH Most, Sarajevo, 2010. godina, str.99.

i Direkcija za evropske integracije BiH; Vidi više:

http://www.dei.gov.ba/dei/bih_eu/default.aspx?id=9808&langTag=bs-BA, 17.04.2018. godina

4.2.1. BiH u procesu stabilizacije i pridruživanja

Bosna i Hercegovina je potencijalni kandidat za članstvo u EU, a zahtjev za članstvo predala je u februaru 2016. godine. Podnošenje ovog zahtjeva bilo je uslovljeno napretkom države u provođenju ekonomsko-socijalnih, političkih reformi i reformi vladavine prava i prava manjina sadržanih u reformskim agendama i pratećim akcionim planovima, koje su Vijeće ministara BiH, entitetske i kantonalne vlade i Vlada Brčko distrikta usvojile tokom 2015. godine. U skladu sa zahtjevima Procesa stabilizacije i pridruživanja, BiH je morala da poduzme niz koraka kao što su donošenje odluke o početku pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju, formiranje pregovaračkih timova, pregovori o SSP-u, te njegovo parafiranje i potpisivanje, kao i stupanje na snagu Privremenog Sporazuma, a kasnije i SSP-a. Ovaj Sporazum između Evropskih zajednica i njihovih država članica, sa jedne strane, i BiH, sa druge strane, stupio je na snagu 01. juna 2015. godine. Njegovo stupanje na snagu, kao i usvajanje reformskih agendi i podnošenje zahtjeva za članstvo u EU, ključni su rezultati obnovljenoga pristupa EU prema BiH, poznatijeg kao britansko-njemačka inicijativa, kojeg je Vijeće EU prihvatilo svojim zaključcima krajem 2015. godine.¹³¹

Evropska komisija je u 2016. BiH uručila upitnik od 3242 pitanja grupisanih u političke i ekonomske kriterije, kao i trideset tri poglavlja pravne stečevine EU. Ovim je Komisija zvanično započela proces pripreme mišljenja o Zahtjevu za članstvo naše države u Uniju, koji je predat Vijeću EU 2016. godine. Priprema odgovora na pitanja iz Upitnika na engleskom jeziku predstavljao je najznačajniji izazov za administraciju, jer trebaju prikazati stanje u svim oblastima važnim za proces evropskih integracija. Odgovori na Upitnik će biti ključni za dobijanje statusa kandidata, jer će Evropska komisija na osnovu odgovora da da preporuku. Međutim, obzirom da ta zemlja nije bila ispoštovala rok od šest mjeseci, Komisija je kasnila sa godišnjim Izveštaj o napretku BiH u paketu za proširenje za 2017., te ga je izdala tek u aprilu 2018. godine.

Pored toga, BiH je kasnila i sa odgovorom na dodatnih 655 dopunskih pitanja, koja je dobila u junu 2018. godine. Rok je bio tri mjeseca. Direktor Direkcije za evropske integracije BiH, Edin Dilberović, rekao je nedavno da se posao privodi kraju,¹³² te da su odgovori usaglašeni u okviru tijela mehanizma koordinacije i potvrđeni na svim nivoima vlasti. To se i dogodilo. Vijeće ministara BiH je krajem februara 2019. jednoglasno usvojilo te odgovore na osnovu kojih Evropska komisija treba da pripremi mišljenje o zahtjevu BiH za članstvo u EU i tehničkoj finalizaciji odgovora. Ovaj momenat je veoma važan za dobijanje kandidatskog statusa BiH za ulazak u EU.¹³³ Kada je u pitanju regija, Hrvatska je dobila 184 dodatna pitanja, Makedonija 181, Crna Gora 673, Srbija 629, Albanija 500.¹³⁴

¹³¹ Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, Direkcija za evropske integracije, Od podnošenja zahtjeva za članstvo do sticanja statusa kandidata, Česta pitanja, Radni dokument, Sarajevo, 2016. godina

¹³² Vidi više: <https://www.klix.ba/vijesti/eu-integracije/dilberovic-ocekivali-smo-da-politicka-zrelost-prati-pripremu-odgovora-na-dodatna-pitanja/180925047>, 10.10.2018. godine

¹³³ <https://www.klix.ba/vijesti/bih/zvizdic-ispunili-smo-sve-uvjete-za-dobijanje-kandidatskog-statusa-za-eu/190225057>, 25.02.2019.

¹³⁴ Vidi više: Al Jazeera Balkans, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/sta-je-evropska-komisija-spremila-za-specificnu-bih>, 27.11.2018. godina

Provedba mnogih reformi u BiH kasnila je zbog nedostatka dogovora između članova vladajuće koalicije. Strategije u oblastima zapošljavanja, energije ili upravljanja javnim finansijama tek treba da budu u budućnosti usvojene, a napretka prošle godine nije bilo. Mehanizam koordinacije o pitanjima EU tek je sredinom 2017. godine počeo funkcionisati kada su bili pripremljeni odgovori na Upitnik. Odgovori na dodatnih 655 pitanja iz Upitnika Komisije su utvrđeni i usaglašeni u tijelima Mehanizma koordinacije, nakon čega je slijedilo prevođenje i redaktura. Odgovore moraju potvrditi sve vlade i Vijeće ministara BiH. Najviše dodatnih pitanja se odnosilo na političke kriterije, 106.¹³⁵

U BiH mora biti usvojeno oko 1200 raznih zakona, propisa i uredbi s ciljem usklađivanja državnog zakonodavstva sa pravnom stečevinom EU. Ako i kada se to postige, onda možemo reći da naša država ima uspostavljenu tržišnu ekonomiju, vladavinu prava i parlamentarnu demokratiju u kojoj se poštuju građanska i manjinska prava.¹³⁶

Evropska komisija je ocjenila da je BiH ostvarila ograničeni napredak u ispunjavanju političkih kriterija. I dalje je prisutna neusaglašenost među političkim predstavnicima o istom pogledu na budućnost zemlje - put ka eurointegracijama. Podjela Federacije BiH na deset kantona, koji imaju svoje posebne vlade i ministarstva ne pomaže u normalnom funkcionisanju i napretku, a također su finansijsko opterećenje državnog budžeta. Dvije najveće hrvatske stranke u državi smatraju da su u nepovoljnijem položaju, jer su Bošnjaci većina, stoga zagovaraju tezu da dejtonska BiH mora biti odbačena, Hrvatima pružen treći entitet ili federalna jedinica gdje bi oni imali većinu. S druge strane, bošnjačke stranke se zalažu za ukidanje entiteta, a predstavnici vladajućih srpskih stranaka u Republici Srpskoj bi rado referendumom izglasali nezavisnost. Sve to dovodi do odgađanja BiH da bude dio EU. BiH ne može sa ovakvim ustavnim uređenjem da teži ka njenom članstvu, jer krši evropske standarde osnovnih ljudskih prava gdje samo tri konstitutivna naroda imaju pravo u mnogim oblastima, dok su manjine ugrožene.

U Izvještaju Komisije za 2018. godinu je navedeno da je izborno zakonodavstvo potrebno hitno mijenjati kako bi se protekli Opći izbori u oktobru 2018. pravilno organizovali, a rezultati bili nesmetano sprovedeni. Ustavni sud BiH je 2016. godine proglasio neustavnim odredbe Izbornog zakona, a koji se odnose na izbor delegata u Domu naroda FBiH, te ga je godinu poslije ukinuo, čime se stvorila 'rupa u zakonu'. Pored toga, navedeno je da Ustav BiH i dalje krši odredbe Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, prema presudi u predmetu Sejdić-Finci, Zornić, Pilav i Šlaku.¹³⁷ To se odnosi i na narušenu slobodu izražavanja, gdje je nastavljen pritisak na novinare, koji uključuje zastrašivanje, fizičke i verbalne napade, ali i nasilje u porodici. Finansijska stabinost javnog RTV servisa nije još uvijek riješena. Komisija u svom dokumentu "Vjerodostojna perspektiva proširenja za Zapadni Balkan i pojačano angažovanje EU na Zapadnom Balkanu" navodi da se trebaju

¹³⁵ Vidi više: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/pred-odlazak-dodika-komsica-i-dzaferovica-u-brisel-odgovori-na-655-pitanja-usaglaseni/190128116>; 28.01.2019. godina

¹³⁶ Enes Čengić, Bosna i Hercegovina – Put ka Evropskoj uniji, BH Most, Sarajevo, 2010. godina, str.136.

¹³⁷ Izvještaj o napretku BiH za 2018. godinu uz Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom socijalnom odboru i Odboru regija, Saopštenje za 2018. godinu o politici proširenja EU, Radni dokument osoblja Evropske komisije, Brisel, 2018. godina, str.3.

pojačati reforme koje se tiču zaštite slobode izražavanja i nezavisnosti medija kao stuba demokratije, te da su hitno potrebni napori za zaštitu manjina i borbe protiv diskriminacije.¹³⁸

BiH je ostvarila određeni napredak kad je u pitanju pravosudni sistem, ali reforme napreduju veoma sporo. I dalje su se nastavile prijetnje upućene pravosuđu, koje su politički motivisane. Stoga je preporuka Komisije da se mora ojačati nezavisnost pravosuđa, pogotovo nezavisnost od uticaja političkih stranaka u oba entiteta, te provesti akcioni plan za reformu sektora pravde za period 2014-2018. godina i akcioni plan Visokog sudskog i tužilačkog vijeća u pogledu jačanja disciplinskih sankcija i integriteta u pravosuđu, kao i unaprijediti edukaciju sudija i tužilaca.¹³⁹ Trajanje sudskih postupaka se skratilo u 2017. godini, a broj zaostalih nerješениh sudskih postupaka iznosio je 2,1 milion.

Određeni nivo napretka ostavaren je i u pogledu borbe protiv korupcije. Međutim, ona je još uvijek široko rasprostranjena u svim segmentima društva, a posebno u zapošljavanju i predstavlja veliki problem u normalnom funkcionisanju sistema. Komisija preporučuje da je potrebno uspostaviti tijela za sprečavanje korupcije tamo gdje ne postoje i da se osigura njihova saradnja sa Agencijom za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije BiH, uvesti efektivnije sankcije, izmijeniti i dopuniti zakone u cilju rješavanja sukoba interesa na državnom, federalnom nivou i nivou Brčko distrikta. U navedenoj Agenciji od sistematiziranog 41 radnog mjesta, upražnjeno je samo 20 posto.¹⁴⁰ Brčko distrikt, kao i svi kantoni osim Sarajevskog i Bosansko-podrinjskog nemaju ni strategiju za borbu protiv korupcije. Sarajevski kanton je usvojio samo akcioni plan.

Ostvaren je manji pomak usvajanjem strategije za borbu protiv organiziranog kriminala izvršavanjem akcionog plana za sprečavanje pranja novca, a posebno u vezi sa finansijskim istragama i unapređenjem kapaciteta za borbu protiv terorizma. Međutim finansijske istrage se još uvijek dovoljno ne provode. Preporuka Komisije je da BiH pojača napore s ciljem uspostavljanja evidencija o istragama, krivičnim gonjenjima, presudama i oduzimanju dobiti koja je stečena krivičnim djelima s naglaskom na pranje novca.¹⁴¹

Pristupanje Uniji zahtjeva postojanje funkcionalnije tržišne ekonomije i sposobnost da se BiH suoči sa konkurencijom u EU. Kada govorimo upravo o ekonomskim kriterijima, prema podacima iz Izvještaja o napretku za BiH za 2018. godinu, postigla je manji napredak. Poslovno okruženje je dosta loše. Siva ekonomija, nepostojanje zdrave investicijske klime, neefikasna javna uprava i neravnoteža na tržištu rada povezana sa obrazovnim sistemom, kao

¹³⁸ Evropska komisija, Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija, Vjerodostojna perspektiva proširenja za Zapadni Balkan i pojačano angažovanje EU na Zapadnom Balkanu, Strazbur, 2018. godina, str.5.

¹³⁹ Izvještaj o napretku BiH za 2018. godinu uz Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom socijalnom odboru i Odboru regija, Saopštenje za 2018. godinu o politici proširenja EU, Radni dokument osoblja Evropske komisije, Brisel, 2018. godina, str.8. i 9.

¹⁴⁰ Izvještaj o napretku BiH za 2018. godinu uz Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom socijalnom odboru i Odboru regija, Saopštenje za 2018. godinu o politici proširenja EU, Radni dokument osoblja Evropske komisije, Brisel, 2018. godina, str.12.i 13.

¹⁴¹ Izvještaj o napretku BiH za 2018. godinu uz Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom socijalnom odboru i Odboru regija, Saopštenje za 2018. godinu o politici proširenja EU, Radni dokument osoblja Evropske komisije, Brisel, 2018. godina, str.21.

i loša infrastruktura predstavljaju kočnicu za konkretnije i efikasnije sprovođenje reformi. Preporuka Evropske komisije je upravo na reformama u navedenim oblastima. Potrebno je usvojiti i provoditi novi strateški okvir za reformu javne uprave i upravljanja javnim finansijama.

Uticaj države na privredu je također visok, jer javni sektor čini potrošnju u iznosu od oko 40 posto BDP-a, daje oko 22 posto dodane vrijednosti u državi, a u njemu je zaposleno 26 posto radne snage i predstavlja veliko opterećenje za javne finansije. Politički sporovi unutar države su doveli do zastoja, pa i prekida realizacije određenih reformskih projekata. To se osjetilo najviše u 2017. godini. Također, zastoja je bilo i tokom 2016. godine oko provedbe trogodišnjeg aranžmana sa MMF-om. Pomaka je bilo početkom 2017. godine, kada je usvojena izmjena i dopuna seta zakona o akcizama. Njime je omogućeno izvršenje prvog pregleda programa MMF-a.¹⁴²

Nezaposlenost predstavlja i dalje veliki problem, ali je evidentan porast za oko tri posto u 2017. godini, u odnosu na prethodnu. Prema podacima koje je prikupila Evropska komisija u Izvještaju o napretku za BiH za 2018. godinu, broj registrovanih nezaposlenih osoba se smanjio. To ukazuje na smanjenje radne snage, najvjerovatnije zbog velikog broja osoba koje su napustile državu ili su se odrekle državljanstva BiH zbog posla i preseljenja u inostranstvo. Trgovinska razmjena sa susjednim zemljama je porasla, dok je trgovinska integracija u Uniji ostala na zadovoljavajućem nivou.

Aktuelan problem u BiH sada predstavlja i migrantska kriza. Prema mišljenju Komisije u gore navedenom Izvještaju potrebno je ojačati kapacitet upravljanja migracijama. "BiH mora uspostaviti mehanizam za vraćanje nezakonitih migranata u skladu sa standardima i politikama EU."¹⁴³

U okviru zajedničke vanjske sigurnosne i odbrambene politike, EU i dalje osigurava značajne resurse u BiH. Delegacija EU u BiH i EUSR i dalje je ključan instrument za provođenje ciljeva agende Unije u bitnim područjima. Podršku oružanim snagama BiH i dalje pruža misija EUFOR Althea s ciljem razvijanja operativne sposobnosti dvostruke namjene za podršku civilnim vlastima u otklanjanju fizičkih ostataka rata, kao i za raspoređivanje u mirovnim misijama u inostranstvu. I dalje pružaju građanima sigurno okruženje i prevenira sukob, pa im je Vijeće sigurnosti UN-a produžilo mandat, navedeno je u posljednjem dijelu, ANEKSU 1, Izvještaja EK za BiH za tekuću godinu.

Provedba programa IPA I i IPA II je nastavljena, a indikativni strateški dokument – ISP – za BiH 2014-2017 preispitan je 2017. godine i obuhvata sektor transporta. Usvajanje strategija

¹⁴² Izvještaj o napretku BiH za 2018. godinu uz Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom socijalnom odboru i Odboru regija, Saopštenje za 2018. godinu o politici proširenja EU, Radni dokument osoblja Evropske komisije, Brisel, 2018. godina, str.29.

¹⁴³ Izvještaj o napretku BiH za 2018. godinu uz Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom socijalnom odboru i Odboru regija, Saopštenje za 2018. godinu o politici proširenja EU, Radni dokument osoblja Evropske komisije, Brisel, 2018. godina, str.4.

za upravljanje javnim finansijama i strategija zapošljavanja glavni je uslov da BiH u potpunosti koristi finansiranje iz programa IPA u periodu od 2018-2020. godine.

Nakon sprovedenih reformi u BiH slijedi drugi dio ključnih faza, a to su: usvajanje mišljenja Evropske komisije i donošenje odluke o otpočinjanju pregovora s BiH od strane Vijeća ministara EU, pregovori po 31/35 poglavlja, pravna stečevina i izrada sporazuma o pristupanju, zatim ispunjavanje kriterija iz Kopenhagena i Madrida, potpisivanje sporazuma o pristupanju, njegova ratifikacija u Evropskom parlamentu, Parlamentarnoj skupštini BiH i nacionalnim parlamentima zemalja članica EU. Nakon toga slijedi članstvo u Uniji i primjena prijelaznih odredbi.¹⁴⁴

Još uvijek nedostaje politička volja i u Vladi i u Parlamentu, ali i Narodnoj skupštini RS-a, koji usporavaju usvajanje ključnih zakona. Vizija političkih lidera u državi moraju da budu usaglašeni. Evropska unija nije sama po sebi cilj. Ona zahtjeva efikasno djelovanje i u političkom, i u ekonomskom, i u pogledu ispunjavanja kriterija koji se odnose na demokratiju i poštivanje ljudskih prava i prava manjina. Političari moraju da govore jednim glasom o međunarodnim pitanjima i pitanjima EU. Potrebno je da poduzme efikasne korake na usklađivanju Ustava sa Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava, te da unaprijede funkcionisanje institucija na svim nivoima, kako bi sutra, kada postane punopravna članica Unije, mogla da usvoji, sprovede i primjeni zakone i norme EU.

Iako je međunarodna zajednica u BiH osiguranla slobodne i demokratske izbore, još nije pomogla u redizajniranju izbornog sistema, a time ni pravo svim građanima da biraju i budu birani. "Neminovno je u načinu odlučivanja otkloniti etnički i entitetski kriterij, koji omogućavaju blokade, što nanosi ogromnu štetu političkim i ekonomskim reformama i usporava proces približavanja BiH članstvu u EU."¹⁴⁵ Analizirajući Opće izbore u BiH izvjestitelj Evropskog parlamenta za našu državu, Cristian Dan Preda, je u razgovoru za Federalnu novinsku agenciju, upozorio političare da blokada formiranja vlasti na svim nivoima može otežati njen put ka EU. Preda je naglasio da je u toku kampanje oživljena nacionalistička retorika, a da nije bilo ozbiljnih prijedloga za reforme u bilo kojim oblastima. Visoka predstavnica za vanjsku politiku i sigurnost EU, Federica Mogherini, i evropski komesar za proširenje, Johannes Hahn, ranije su najavili kako će realizacija izbornih rezultata uticati na mišljenje Evropske komisije o kandidatskom statusu BiH, jer bez formiranja vlasti nema ni provođenja konkretnih reformi koje vode zemlju na evropski put.¹⁴⁶ Mnogo je izazova pred BiH koja ni nekoliko mjeseci poslije Općih izbora nije formirala vlast na svim nivoima.

Član Bundestaga iz redova Socijaldemokratske partije (SDP), koji je bio posmatrač na Općim izborima u BiH, Josip Juratović, za Al Jazeera Balkans je izjavio da se puno vremena potrošilo na diskusije oko izbornog zakona.

¹⁴⁴ Enes Čengić, Bosna i Hercegovina – Put ka Evropskoj uniji, BH Most, Sarajevo, 2010. godina, str.100. i Direkcija za evropske integracije BiH, Strategija integriranja BiH u EU, Sarajevo, 2006. godina, str. 35.

¹⁴⁵ Enes Čengić, Bosna i Hercegovina – Put ka Evropskoj uniji, BH Most, Sarajevo, 2010. godina, str.135.

¹⁴⁶ Vidi više: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/preda-blokada-implementacije-izbornih-rezultata-nije-dobra-za-bih/181017058>, 17.10.2018. godine

"On, na kraju krajeva, još nije donesen na način na koji bi trebao biti. Nadam se da će razum prevladati kod sva tri naroda, ali tu i ostali još uvijek igraju ulogu. Ovdje je najveći problem, što poslije rata građani različitih nacionalnosti i vjera nisu uspjeli postići osnovnu notu povjerenja. Samo kroz povjerenje se može graditi budućnost", rekao je Juratović i dodao kako su njeni lideri i građani navikli da uvijek neko iz međunarodne zajednice i drugdje dolaze u BiH da riješe probleme.¹⁴⁷

U Bosni i Hercegovini pristupanje EU je sada samo san za koji ne postoje nikakve pretpostavke. Najizglednija je alternativa – veći oslonac na SAD, koje se u regiji pojavljuju kao glavni suparnik Uniji. SAD ima kapacitet i interes da ostane prisutan na Balkanu, te mu čak i odgovara da postoji područje koje je izvan EU i u kojem je kriza latentna i gdje rješenja još uvijek nema. Bez izravnog američkog uplitanja Balkan bi izgledao drukčije nego što izgleda danas. Međutim, bez obzira na to SAD ostaje jedina alternativa osim Unije. Od ostalih mogućih međunarodnih aktera koji bi mogli imati utjecaja na regiju treba spomenuti Rusiju, Tursku i djelimično Kinu.¹⁴⁸

Što se tiče odnosa sa susjedima, BiH je zadržala zadovoljavajuće odnose sa zemljama u regionu. Određena neslaganja su prisutna kada je u pitanju odnos sa Srbijom i Hrvatskom. BiH se i dalje protivi izgradnji Pelješkog mosta, jer, prema njenim političarima, može ugroziti izlazak BiH na otvoreno more. Drugi entitet, Republika Srpska, nastavila je da intenzivno saraduje sa Srbijom. BiH još uvijek, zbog političara u manjem entitetu, nije priznala deklaraciju o nezavisnosti Kosova, iako nekoliko političkih lidera u Federaciji BiH priznaju njegovu nezavisnost. Odnosi sa Crnom Gorom, Makedonijom i Albanijom su i dalje dobri i nema otvorenih spornih pitanja.

Predsjednik Evropske komisije, Jean Claude Juncker, u oktobru 2018. godine upozorio je da postoji opasnost od izbijanja rata na Balkanu, zbog trenutnih napetosti i nacionalističke retorike koja vlada među liderima zemalja tog regiona, ukoliko bi Unija dopustila da se njen interes za ove zemlje ugasi. Njegova izjava je privukla veliku pažnju i među političarima, i analitičarima i medijima. Ekspert i zamjenik generalnog sekretara Austrijsko-francuskog centra u Beču, Florent Marciacq, komentarisao je izjavu Junckera i rekao da to trenutno nije moguće, te da su EU lideri uvijek težili ka tome da podignu nivo konflikta.¹⁴⁹

"Njihove aluzije na ratove, koje su rastavile regiju u 1990-im, hrane percepciju da je Zapadnom Balkanu konstantno potrebna zaštita. Nedavni prijedlog o razmijeni teritorije između Srbije i Kosova po etničkim linijama, kako bi se riješio bilateralni spor, podržava tu percepciju. Iako je potreba za sigurnošću na Zapadnom Balkanu realna, EU i njene države članice je ne bi trebale prenaplašavati nauštrb demokratske konsolidacije, dobre vladavine",

¹⁴⁷ Vidi više: Medijski portal i televizija Al Jazeera Balkans,

<http://balkans.aljazeera.net/vijesti/juratovic-prekranja-granica-vode-u-raspad-eu-i-nove-ratove>, 06.10.2018. godina

¹⁴⁸ Dejan Jović, Hrvatski referendum o članstvu u EU i njegove posljedice za smanjeni Zapadni Balkan, Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, 2012. godina, str. 17.

¹⁴⁹ Vidi više: Al Jazeera Balkans:

http://balkans.aljazeera.net/vijesti/masovni-odlazak-stanovnistva-je-balkanu-veca-prijetnja-od-rata?fbclid=IwAR2EqPAX2FqcK7mvWrrQALL8XovHlfCqtYdXTZPvesaFKQTaVd4mD1B_N_k, 16.11.2018.

naglasio je austrijski ekspert Marciacq. Također smatra da je put u EU postao nepredvidiv, jer su Albanija i Makedonija napravile veliki napredak 2018. godine, ali im bez obzira na to, Evropsko vijeće nije dozvolilo da otvore pregovore. Potrebno je da se osim reformi članice EU uvjere u njihovu spremnost za pristupanje, u moguću transformaciju tih zemalja u ozbiljne zemlje članice.¹⁵⁰

I politički analitičar za Jugoistočnu Evropu, Adis Merdžanović, kazao je za Al Jazeera Balkans da je Junckerova izjava logična, jer je već jednom rekao kako članstvo zemalja Balkana u EU može spasiti od konflikta. EU, kako Merdžanović kaže, "veoma brine o stabilnosti regije, pogotovo ako se uzme u obzir i širi geopolitički kontekst sa ulogom Turske i Rusije na Zapadnom Balkanu".¹⁵¹

BiH još uvijek nema kapacitet institucija, odnosno nadležnosti potrebne za ostvarivanje svih ciljeva i ispunjavanja reformi za punopravno članstvo. To konstantno nameće potrebu rekonstrukcije institucija i na državnom i nižim nivoima vlasti, te sistematizaciju radnih mjesta u tim institucijama, gdje će stručan kadar obavljati određene funkcije i na taj način pomoći efikasnijoj realizaciji zadatih reformi od strane lidera EU. Također, i od stepena razvijenosti civilnog društva zavisi i stepen razvijenosti demokratije. Po evropskim standardima ne možemo reći da je neko društvo demokratsko, ako je u njemu blokirano organizovanje i djelovanje struktura civilnog društva.¹⁵² Opšti izbori u BiH su završeni. Novoizabrani članovi Predsjedništva iz reda srpskog, bošnjačkog i hrvatskog naroda, te poslanici u kantonalnim skupštinama, entitetskim i federalnim parlamentima u naredne četiri godine će imati mnogo posla u sprovođenju navedenih reformi.

4.2.2. *Ustav BiH - Opći okvirni sporazum za mir u BiH*

Dvadeset tri godine nakon potpisivanja Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH (u daljem tekstu: Dejtonski mirovni sporazum), jasno je da su njegovi principi i ciljevi, koji su trebali dovesti do snažne, moderne, demokratski i pravno uređene države, nisu u najvećoj mjeri ostvareni. Ciljevi koji su zamišljeni Dejtonskim mirovnim sporazumom daleko su od njegove stvarne implementacije.

Nakon završetka oružanog sukoba na ovom prostoru stanje se znato promijenilo. Ovaj sporazum bio je jedini prihvatljivi plan za mir u BiH od strane svih naroda na ovom prostoru. Nije bio savršen, ali je bio nužan kako bi se prekinuo rat. Još tada je bilo govora o tome da nije idealan plan, te da će se u budućnosti morati mijenjati. Danas se ovo pitanje aktueliziralo. Njeno ustavno uređenje nije u skladu sa evropskim zakonodavstvom, jer krši osnovna ljudska prava i prava manjina. Ovdje se konkretno misli na gore pomenutu presudu Sejdić-

¹⁵⁰ Vidi više: Al Jazeera Balkans,

http://balkans.aljazeera.net/vijesti/masovni-odlazak-stanovnistva-je-balkanu-veca-prijetnja-od-rata?fbclid=IwAR2EqPAX2FqcK7mvWrrQALL8XovHlfCqtYdXTZPyesaFKQaVd4mD1B_N_k, 16.11.2018.

¹⁵¹ Vidi više: Al Jazeera Balkans,

http://balkans.aljazeera.net/vijesti/masovni-odlazak-stanovnistva-je-balkanu-veca-prijetnja-od-rata?fbclid=IwAR2EqPAX2FqcK7mvWrrQALL8XovHlfCqtYdXTZPyesaFKQaVd4mD1B_N_k, 16.11.2018.

¹⁵² Enes Čengić, Bosna i Hercegovina – Put ka Evropskoj uniji, BH Most, Sarajevo, 2010. godina, str.165.

Finci, ali i druge. "U kontekstu BiH i njenih konstitutivnih naroda to se iskazuje kao prebacivanje političke odgovornosti na velike sile od strane predstavnika domaće političke elite, što predstavlja paradigmatičan primjer izbjegavanja prihvaćanja odgovornosti i pravdanja za pogrešne postupke u prošlosti pod izgovorom da su oni napravljeni pod pritiskom predstavnika međunarodne zajednice ili velikih svjetskih sila."¹⁵³ Međutim, više nije bitno tažiti krivce za ovakvo ustrojstvo države, bitno je diplomatskim putem naći prihvatljivo rješenje za njegovu izmjenu s ciljem da svi narodi budu zadovoljni, da nema diskriminacije ni najmanje skupine stanovništva, da se poštuju ljudska prava u potpunosti kao u državama EU.

SAD su odigrale ključnu ulogu u prekidu rata u BiH. Njihov uticaj u ovom regionu je u velikoj mjeri prisutan i danas. Dejtonski mirovni sporazum je upravo bio velikim dijelom njihov plan, dok je EU imala manje uticaja. Na osnovu tih činjenica imamo dejtonsku i briselsku BiH. Dejtonska predstavlja BiH, čiju sudbinu određuje u velikoj mjeri SAD, dok briselska predstavlja demokratski uređeno društvo u kojem se proces odlučivanja i sticanja legitimiteta odvija na otvoren i po zakonu utemeljen proces, gdje glavnu ulogu igraju institucije države, a ne nacionalne stranke. U tom smislu možemo reći da dejtonska BiH promovise političku volju SAD-a i slabost djelovanja EU, dok briselska predstavlja sve snažnije djelovanje Unije na Zapadnom Balkanu. EU teži ka demokratskom uređenju države BiH i "dekonstrukciji nedemokratskih formi vladavine uokvirenih u naslijeđu onoga što se naziva dejtonskom BiH."¹⁵⁴

O BiH se stalno raspravlja na sastancima i bosanskohercegovačkih i svjetskih medija. Ne piše se samo toliko o ratu kao ranije, sada se više govori o neefikasnoj vlasti, izborima, pojedinačnim incidentima, terorističkim napadima, teškom socijalnom stanju, sivoj ekonomiji, odlasku mladih iz države i drugo. Međutim, ono što posebno zabrinjava javnost je stalna tema opstanka BiH kao pravne države. Brojni stručnjaci za ustavno pravo i danas, poslije dvadeset tri godine od završetka rata, i dalje se spore oko karaktera državnog ustrojstva BiH, koje je komplikovano i finansijski neodrživo u budućnosti. Sva tri naroda na svoj način žele rekonstruisati ovu državu. Srbi se i dalje zalažu samo za opstanak manjeg entiteta, Republika Srpska, ili za njeno odcjepljenje, Bošnjaci vide ovu državu kao jedinstvenu, možda čak i bez entiteta, dok Hrvati žele treći entitet, jer se osjećaju ugroženo. Međunarodna zajednica, odnosno SAD i EU, još uvijek ne mogu pronaći najefikasnije rješenje da se unutrašnja međuetnička netrpeljivost i jezik mržnje među konstitutivnim narodima prevaziđe. Čak ni oni nemaju jasan odgovor na koji način sprovesti ustavne reforme.¹⁵⁵

Podsjetimo, Dejtonski mirovni sporazum kojim je prekinut rat u BiH, zvanično je potpisan u Parizu 14. decembra 1995. godine, a parafiran je u vojnoj zračnoj luci Right-Paterson kod

¹⁵³ Nerzuk Ćurak, Đorđe Čekrlija, Eldar Sarajlić, Sead Turčilo; Politička elita u Bosni i Hercegovini i EU: Odnos vrijednosti, Sarajevo, 2009. godina, str. 58.

¹⁵⁴ Nerzuk Ćurak, Đorđe Čekrlija, Eldar Sarajlić, Sead Turčilo; Politička elita u Bosni i Hercegovini i EU: Odnos vrijednosti, Sarajevo, 2009. godina, str. 67.i 68.

¹⁵⁵ Dragan Đukanović, Stručni časopis Međunarodna politika, Bosna i Hercegovina između centralizacije i disolucije, Institut za međunarodnu politiku i privredu, 2008. godina, str. 37.i 38.

Daytona, u američkoj državi Ohio. Koneferencija, na kojoj su bili prisutni tadašnji predsjednik BiH, Alija Izetbegović, predsjednik Srbije, Slobodan Milošević, predsjednik Hrvatske, Franjo Tuđman, te glavni američki posrednik Richard Holbrook i general Wesley Clark, trajala je oko dvadeset dana. Sporazum se naročito bavio budućim upravnim i ustavnim uređenjem države.¹⁵⁶ Također, njegova uloga je da se njime utvrđuju uslovi uobičajeni za bilo koji mirovni sporazum, tj. obustava sukoba, određivanje granica ili nadzor nad vojskama, ali on ima i zadatak da postavi temelje za izgradnju bosanske države. Primaran mu je u ovom slučaju cilj bio da sačuva ravnotežu između zaraćenih strana.¹⁵⁷ Izvorni tekst Ustava BiH napisao je američki pravnik, James C. O'Brien, a interesantna je činjenica da je primjerak originala mirovnog sporazuma sa Ustavom u Sarajevu izgubljen. U zadnje vrijeme je aktuelizirano djelovanje da se promijeni, odnosno izvrši revizija Ustava i protivustavne promjene uređenja ove države.¹⁵⁸

Teritorijalno uređenje BiH je jedno od najslabijih rješenja Dejtonskog Ustava, da je Parlamentarna skupština Vijeća Evrope u Rezoluciji 1513 u prvi plan, uz predstavljanje građana, i racionalizaciju odlučivanja u državi, stavila i obavezu preispitivanja sadašnjeg teritorijalnog uređenja BiH.¹⁵⁹

Inicijativa da se BiH teritorijalno prekomponuje u javnosti pojavila se u Zagrebu 2001. godine zamišljena tako da našu državu čine od 12 do 14 kantona, jedinica federalne države. Prijedlog su podržali Stjepan Mesić, bivši predsjednik Hrvatske, tadašnja vladajuća koalicija okupljena oko SDP-a. U okviru te inicijative, bio je prisutan i prijedlog Hrvata iz BiH koji su željeli da uspostave hrvatsku samoupravu na onom dijelu države gdje su većina. Protiv čelnika ovih paralelnih struktura vlasti djelovao je Ured visokog predstavnika u BiH tako što su im zabranili učešće u javnom životu. Pored navedenog prijedloga, SDP BiH je dvije godine poslije toga predložila da se uspostavi decentralizovana država sa četiri multietnička regiona, koji ne bi bili konstruisani na osnovu etničkih kriterijuma već geografskih, historijskih, privrednih i drugih. No, ni taj plan nije bio prihvaćen među svim liderima, kao ni prijedlog Evropske inicijative za stabilnost iz Berlina od 2004. godine. Tada je predloženo teritorijalno uređenje države koju će činiti troslojna federacija sa 12 teritorijalnih jedinica – deset kantona, RS-om i Brčko Distriktom. Navedene inicijative za rekonstrukciju teritorijalnog ustavnog ustrojstva BiH, koje su bile podstaknute od strane domaćih i regionalnih političara, pokazali su da su gledišta i dalje mnogo udaljena.¹⁶⁰

I u posljednjem Izvještaju Evropske komisije o napretku za 2018. godinu za BiH, navedeno je da je Ustavom države, koji predstavlja Aneks 4 Dejtonskog mirovnog sporazuma,

¹⁵⁶ Elmir Sadiković, Europa regija - Kohezijska politika EU i Zapadni Balkan, Sarajevo: Šahinpašić; 2014. godine, str.

¹⁵⁷ Andrea Rossini i Davide Sighele, Balkanska Alhemija, Specijalno izdanje Limes Plus – geopolitički časopis, Poglavlje: Bosna posle Dejtona, Hesperia, Čigoja štampa, Beograd, 2005. godina, str. 17.

¹⁵⁸ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str. 401.

¹⁵⁹ Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Rezolution 15,13(2006) Constitutional Reform in Bosnia and Herzegovina, Par.20.3.

¹⁶⁰ Dragan Đukanović, Stručni časopis Međunarodna politika, Bosna i Hercegovina između centralizacije i disolucije, Institut za međunarodnu politiku i privredu, 2008. godina, str.39.

uspostavljena složena institucionalna struktura koja je još uvijek nedjelotvorna. On sprečava građane koji se ne izjašnjavaju kao Bošnjaci, Srbi ili Hrvati da se kandiduju za Predsjedništvo i Dom naroda Parlamenta.¹⁶¹ Enes Čengić, književnik i publicist, navodi, također, da je Ustav diskriminacijski, gdje govori o pomenutoj kandidaturi za Dom naroda i Predsjedništvo: "U Domu naroda ne može biti biran Srbin sa teritorije Federacije, niti Bošnjak ili Hrvat sa teritorije RS-a. Srbin iz FBiH ne može biti biran za člana Predsjedništva, niti je to omogućeno Bošnjacima i Hrvatima iz RS-a."¹⁶² Naglasio je da je postignut veliki napredak u pogledu nadležnosti i strukture Vijeća ministara BiH, gdje je od 1996. godine sa tri ministarstva, broj porastao na osam, a osnovana su i stalna tijela tog Vijeća, kao i nekoliko agencija i direkcija.

Obzirom da je EU potpisnik Dejtonskog sporazuma zajedno sa SAD-om i Rusijom, obavezala se da će insistirati na provedbi tog sporazuma, smatra profesorica Lada Sadiković, a pošto sporazum ne može osigurati uslove za pristupanje BiH Uniji, znači da bi sada EU trebala raditi protiv tog sporazuma.¹⁶³ Ugovori o EU, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava, Statut Vijeća Evrope i drugi dokumenti, jasno ističu da svaka država koja želi biti njihova članica mora biti, prije svega, demokratska i pravna i da primjenjuje pomenutu Konvenciju.

Politolozi Nerzuk Ćurak i Sead Turčilo u knjizi "Politička elita u BiH i EU: Odnos vrijednosti" navode podatke o tome da li političke elite osjećaju dejtonsku BiH svojom domovinom. Većina ispitanika, njih 86%, tada je, 2009. godine, odgovorila pozitivno, dok čak oko 40% ne doživljava BiH svojom domovinom. Većina srpskog stanovništva pokazalo se da je ne prihvaća ni u jednoj varijanti, dok je neprihvatanje dejtonske BiH kao svoje države kod hrvatskog naroda prisutno najviše zbog ugroženosti njih samih u ovakvom ustavnopravnom državnom ustrojstvu.¹⁶⁴ Anketa je sprovedena prije devet godina, a situacija u BiH se nije ništa promijenila do danas. Mišljenje političkih lidera i iz Federacije BiH, hrvatskih i bošnjačkih, kao i iz Republike Srpske, ostala su ista. Strateški cilj svima je ulazak u Evropsku uniju, no, kada se trebaju sprovoditi reforme iz konkretnih oblasti i donositi izmjene i dopune određenih zakona, sukobljena su mišljenja, što dovodi do zastoja u eurointegracijama.

Ako se osvrnemo na period prije potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma, Republika BiH je mnogo postigla stvaranjem ustavnog i pravnog sistema. Bila je izgradila pravnu državu, demokratiju i zaštitila ljudska prava i slobode, što je i jedan od glavni kriterija za pristupanje EU. Njen Ustav iz 1974. godine je imao sve elemente moderne parlamentarne demokratije. BiH je imala tada sve preduslove da bude članica Unije za razliku od današnje. Umjesto da se po završetku rata ukine vanredno stanje i država počne funkcionirati normalno, prema riječima profesorice Fakulteta za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije

¹⁶¹ Izvještaj o napretku BiH za 2018. godinu uz Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom socijalnom odboru i Odboru regija, Saopštenje za 2018. godinu o politici proširenja EU, Radni dokument osoblja Evropske komisije, Brisel, 2018. godina, str.5.

¹⁶² Enes Čengić, Bosna i Hercegovina – Put ka Evropskoj uniji, BH Most, Sarajevo, 2010. godina, str. 135.

¹⁶³ Lada Sadiković, Ogledi o ustavu Bosne i Hercegovine, Sarajevo, Asocijacija nezavisnih intelektualaca Krug 99, 2016. godina, str.106. i 108.

¹⁶⁴ Nerzuk Ćurak, Đorđe Čekrlija, Eldar Sarajlić, Sead Turčilo; Politička elita u Bosni i Hercegovini i EU: Odnos vrijednosti, Sarajevo, 2009. godina, str. 11.

Univerziteta u Sarajevu, prema Ustavu iz sedamdesetih, smatra da su EU kao "specijalni pregovarač" i drugi učesnici mirovnih pregovora osakatali Ustav BiH, te da su stvorili državu koja se ne može ni sa jednom državom na svijetu uporediti.¹⁶⁵

BiH je u odnosu na druge države bivše Jugoslavije "osakaćena", jer su ostale države pravne i demokratske sa ustavom koji je u skladu sa Evropskom konvencijom. BiH mora da otkloni ove barijere i diskriminacijske ustavne odredbe koje su nametnute Dejtonskim mirovnim sporazumom. Državni aparat mora da se maksimalno angažuje oko ustavnih promjena, u stvaranju i podsticanju ekonomskog i demokratskog napretka, te integracijskog procesa u svim segmentima društva kako bi ličila na modernu evropsku državu. Potrebna je snažna i odlučna vlada oba entiteta, koja će zajedno sa evropskim zvaničnicima da otkloni uzroke teškoća i da sačini pouzdan plan demokratske rekonstrukcije.

Kako smo već ranije naveli, u BiH je Dejtonskim mirovnim sporazumom otvorena institucija Ureda visokog predstavnika, kao glavnog tumača Ustava, koja treba da osnaži ulogu države u ostvarenju svih ciljeva. Visoki predstavnik ima dužnost da djeluje onda kada domaći političari nisu u mogućnosti da ostvare ciljeve moderne države. Danas se mnogo govori o njegovom ukidanju, što bi znatno dovelo do udaljivanja BiH od EU. To bi predstavljalo opasnost za mir i stabilnost u državi, kao i politički integritet.¹⁶⁶

Pored navedenog, rat je BiH donio velike promjene u smislu strukture stanovništva. Procjenjuje se da je našu državu u tom periodu napustilo više od polovine stanovništva, oko dva miliona i 200 hiljada ljudi. Ohrabrujuće je da su se proteklih godina događale promjene koje su malo poboljšale ambijent za život njenih građana. Uspostavljena je zajednička valuta, izdati su jedinstveni pasoši, objedinjene su registarske tablice u cijeloj državi, objedinjena je pogranična policijska služba, jedinstvena vojska i drugo. Međutim, kako prema Ustavu BiH postoje tri konstitutivna naroda, Srbin, Bošnjak i Hrvat, godinama su zbog toga prisutne negativne posljedice. Zahvaljujući jednoj od navedenih etničkih pripadnosti, mnoge osobe su se domogle određenih funkcija, ne zato što su dokazale svoju stručnost i odgovornost, dok oni koji se nisu izjašnjavali ni kao jedan od tri navedena naroda, bili su diskriminirani.¹⁶⁷

Dejtonskim sporazumom omogućeno je da političke partije imaju veliku kontrolu nad državnim novcem i preraspodjelom radnih mjesta, zbog čega je korupcija u javnoj upravi široko rasprostranjena. I ako bi se vršile reforme Ustava, fokus bi trebao biti na ispravljanju ovog njegovog dijela.¹⁶⁸ Oba entiteta, Federacija BiH i Republika Srpska, imaju svoje Ustave, zakone i pravosuđe. Federacija BiH ima dva doma, Dom naroda i Zastupnički dom i čine zakonodavnu vlast, dok izvršnu vlast predstavljaju Vlada FBiH, predsjednik ovog entiteta i dva potpredsjednika. Deset kantona u Federaciji ima sopstvenu upravu, ministarstva, vladu i lidere. S druge strane, u Republici Srpskoj zakonodavnu vlast predstavljaju Narodna

¹⁶⁵ Lada Sadiković, Ogleđi o ustavu Bosne i Hercegovine, Sarajevo, Asocijacija nezavisnih intelektualaca Krug 99, 2016. godina, str.106. i 108.

¹⁶⁶ Lada Sadiković, Ogleđi o ustavu Bosne i Hercegovine, Asocijacija nezavisnih intelektualaca Krug 99, Sarajevo, 2016. godina, str.131. i 132.

¹⁶⁷ Andrea Rossini i Davide Sighele, Balkanska Alhemija, Specijalno izdanje Limes Plus – geopolitički časopis, Poglavlje: Bosna posle Dejtona, Hesperia, Čigoja štampa, Beograd, 2005. godina, str.18.i 19.

¹⁶⁸ Ambasada SAD-a Sarajevo,

<http://usembassysarajevo.blogspot.com/2016/11/pravilno-tumacenje-daytonskog-ustava.html>,27.10.2018. godine

skupština i Dom naroda u RS-u, izvršnu vlast imaju predsjednik i dva potpredsjednika, te Vlada ovog entiteta. Predsjedništvo BiH, kojeg čine tri člana iz reda hrvatskog, bošnjačkog i srpskog naroda, i Vijeće ministara BiH su na nivou države izvršna vlast, kojeg čine predsjedavajući i ministar vanjskih poslova, ministar vanjske trgovine i ekonomskih odnosa, ministar pravde, ministar odbrane, ministar komunikacija i transporta, ministar finansija i trezora, ministar civilnih poslova, ministar sigurnosti i ministar za ljudska prava i izbjeglice.¹⁶⁹

Ovako uređena država teško će napredovati u mnogim oblastima. Ukidanje entiteta neće mnogo pomoći ukoliko se i dalje bude provodila nacionalistička politika. Potrebno je da se "država vrati građanima", da oni budu u središtu zbivanja i da ponovo steknu povjerenje u svoje lidere. Bez entiteta i ukidanjem više nivoa vlasti sa ogromnim birokratskim aparatom, koji je neefikasan i skup, BiH bi mogla ostvariti velike uštede. Stoga "bilo kakvo novo ustavno uređenje mora biti plod ozbiljne i široke političke razrade u samoj zemlji, a ne da ga međunarodna zajednica nameće spolja."¹⁷⁰ Potrebno je da domaći lideri prevaziđu osnovna nacionalistička pitanja iz 1992. godine, osmisle redizajniranje državnog ustrojstva, a da EU pomogne sa njihovom implementacijom amandmana na Ustav BiH.

4.2.3. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju i BiH

EU je 2000. godine, kao što sam ranije pisala, objavila dokument Mapa puta EU ili Smjernice za evropske integracije u kojem je definisala osamnaest ključnih smjernica, koje je naša država trebala ispuniti kako bi pristupila izradi Studije izvodljivosti, i kako bi otpočela pregovore o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju. Evropska komisija je 2003. godine uručila Vijeću ministara BiH upitnik od 346 pitanja iz oblasti ekonomskog i političkog uređenja, te oblasti demokratije, ljudskih prava i prava manjina, koje su relevantne za zaključivanje ovog Sporazuma.¹⁷¹

Predsjedavajući Vijeća ministara, Nikola Špirić, i komesar za proširenje, Olli Renn, 2007. godine u Sarajevu parafirali su SSP. Vlasti BiH i Evropske komisije su ga potpisale 16. juna 2008. godine u Luksemburgu, da bi tek 01. jula 2015. stupio na snagu. Od tadašnjih 28 država članica EU, SSP za BiH prva je ratifikovala Estonija, a posljednja Francuska, u februaru 2011. godine.¹⁷² Potpisivanjem ovog sporazuma BiH je stupila u prvi ugovorni odnos sa EU.

Prva sastanak o pregovorima o SSP-u i prvi sastanak praćenja procesa reformi između EU i BiH održan je 2006. godine. Vijeće Evrope je tada usvojilo drugo Evropsko partnerstvo sa BiH pod nazivom Odluka Vijeća o principima, prioritetima i uslovima sadržanim u

¹⁶⁹ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, *Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str. 401. i 402.

¹⁷⁰ Andrea Rossini i Davide Sighele, *Balkanska Alhemija*, Specijalno izdanje Limes Plus – geopolitički časopis, Poglavlje: Bosna posle Dejtona, Hesperia, Čigoja štampa, Beograd, 2005. godina, str. 24.

¹⁷¹ Direkcija za evropske integracije BiH; vidi više:

http://www.dei.gov.ba/dei/bih_eu/default.aspx?id=9808&langTag=bs-BA, 17.04.2018. godine

¹⁷² Info centar Evropske unije u Sarajevu, BiH, Vidi više: <http://euinfo.ba/o-evropskoj-uniji-2/>, 17.04.2018. godine

Evropskom partnerstvu sa BiH od januara 2006. godine. Inače, Evropsko partnerstvo predstavlja prekretnicu u odnosima između Unije i zemalja Zapadnog Balkana. Komisija je 2004. godine objavila prve prijedloge tog partnerstva, na osnovu kojih su oblikovani Akcioni planovi za njegovo sprovođenje u svakoj državi ovog regiona. U tim planovima su predviđene mjere, sredstva i vremenski okviri za njihovo sprovođenje.¹⁷³ U ovom dokumentu su navedeni programi kratkoročnih i srednjoročnih prioriteta, te na osnovu kojeg Komisija mjeri napredak postignutih ciljeva, a Evropsko partnerstvo predstavlja zapravo osnovu za usmjeravanje finansijskih sredstava za pomoć našoj državi od strane EU.¹⁷⁴ Ponuđeno je zemljama koje su obuhvaćene procesom stabilizacije i pridruživanja na sastanku u Solunu 2003. godine. Definisani su kao politički i ekonomski kriteriji i odražavaju kriterije iz Kopenhagena. Isključivo obuhvata zemlje potencijalne kandidate, a kada one steknu status zemlje kandidata Evropsko partnerstvo zamjenjuje Pristupno partnerstvo.¹⁷⁵

"Sprovođenje reforme policije u skladu sa sporazumom iz oktobra 2005. godine, puna saradnja sa Međunarodnim krivičnim sudom za ratne zločine na prostoru bivše Jugoslavije, usvajanje i sprovođenje zakona iz oblasti javnog emitovanja i razvijanje zakonskog okvira i administrativnih kapaciteta kako bi se omogućilo potpuno sprovođenje Sporazuma, bile su četiri ključne oblasti koje su tada praćene."¹⁷⁶

SSP se sastoji od deset poglavlja i to: opći principi, politički dijalog, regionalna saradnja, slobodno kretanje robe, kretanje radnika, poslovno nastanjivanje, pružanje usluga, kretanje kapitala, zatim usklađivanje prava, provođenje prava i pravila konkurencije, pravda, sloboda i sigurnost, političke saradnje, finansijska saradnja i institucionalne, opće i završne odredbe.¹⁷⁷

Dakle, indirektno koristi od stupanja na snagu Sporazuma su povećanje investicija, zapošljavanje, rast bruto domaćeg proizvoda, porast izvoza i drugo. Obzirom da su države članice EU najveći trgovinski partner, ali i najveći investitor u BiH, od ključnog je značaja njegova realizacija u potpunosti.

4.2.4. Njemačko-britanska inicijativa za BiH

Na 6. Aspen konferenciji održanoj 2014. godine u Berlinu ministri vanjskih poslova Njemačke i Velike Britanije, Phillip Hammond i Frank-Walter Steinmeier, su nakon usporenog procesa ispunjavanja reformi, ponovo imali plan da spase BiH ponudivši joj njemačko-britansku inicijativu. Ove članice EU su na jedan način olakšali situaciju u BiH. Ranije su insistirali da BiH ispuni politički, ali nerealan zahtjev, a to je ispunjavanje presude

¹⁷³ Safet Halilović, Evropske integracije i BiH, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo; 2013. godina

¹⁷⁴ Enes Čengić, Bosna i Hercegovina – Put ka Evropskoj uniji, BH Most, Sarajevo, 2010. godina, str.130. i

¹⁷⁵ Direkcija za evropske integracije BiH Vijeca ministara BiH,

Vidi više: <http://www.dei.gov.ba/dei/dokumenti/Eupartnerstvo/default.aspx?id=14635&langTag=bs-BA>, 21.01.2019. godina

¹⁷⁶ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.405. i 406.

¹⁷⁷ Direkcija za evropske integracije BiH Vijeca ministara BiH,

Vidi više: http://www.dei.gov.ba/bih_i_eu/ssp/default.aspx?id=485&langTag=bs-BA, 21.01.2019. godina

"Sejdić-Finci"¹⁷⁸, koja bi garantovala prava svima u toj državi, a ne samo konstitutivnim narodima, odnosno Bošnjacima, Srbima i Hrvatima.

Prijedlog nove inicijative podržali su i EU i SAD. Jasno je još tada bilo da, ukoliko se budući lideri BiH, budu pridržavali inicijative i uspješno sprovodili zadate reforme koje su navedene u pismu ministara vanjskih poslova Njemačke i Velike Britanije, i reforme kojom se BiH obavezala potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, 2008. godine, budućnost ove zemlje bi bila zagarantovana u EU. Inicijativa za razliku od ranijih dokumenata nije bila naslovljena na lidere, već je upućena predstavnicima vlasti, nosiocima suvereniteta BiH. Najpozitivnija činjenica je to što su bosanskohercegovačke vlasti većinom izrazile pozitivan interes u njenom sprovođenju.

U prijedlogu, osmišljenom da obnovi evropsku perspektivu BiH, od buduće vlasti u našoj zemlji zatražili su tada da konačno stupi na snagu Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, što se i dogodilo. Tražili su da se bh lideri pisanom izjavom obavežu na posvećenost institucionalnim reformama na svim nivoima vlasti, kako bi država postala funkcionalnija i bila kompatibilnija sa EU, kao i pristanak na plan širih političkih i ekonomskih reformi, koje bi dovele državu u sklad sa Kopenhaškim kriterijima, napredovanje i u političkom i u ekonomskom smislu. Pri tome je jasno da je EU zahtjevala od BiH da se okrene ka Evropi i izvrši preostale obveze. Tada su kazali da će tolerisati neispunjavanje presude "Sejdić-Finci", ali to slijedi kad se dotaknu ustavnih promjena. Iz Berlina su poručili da je najbitnije izgraditi sistem koordinacije, spovesti ekonomske i pravne reforme. No, ukoliko nema volje lokalnih političara, BiH nije dobrodošla u evropski krug država. Takav stav zauzimaju i danas, ali nastoje da podstaknu politicare kako bi ispunile sve obaveze.

Međutim, velikih promjena u posljednjih godina nije bilo. Pozitivan podatak je stupanje na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju 01. jula 2008. godine. Reforme su ovom inicijativom gotovo ostale iste, samo što je ostao fokus na ekonomskim i političkim kriterijima. Njemačko/britanska inicijativa imala je podršku izvan Evrope, od strane SAD-a. Kako inicijativa ne bi negativno uticala na BiH, Vijeće za demokratizaciju politike¹⁷⁹ preporučuje da se EU suzdrži od smanjenja kriterija tako što će ukloniti uslov implemetacije

¹⁷⁸ Presuda "Sejdić-Finci" - Najznačajnija presuda Evropskog suda za ljudska prava koja je do sada donesena protiv Bosne i Hercegovine jeste presuda u slučaju Sejdić i Finci protiv BiH (presuda Velikog vijeća Suda od 22.12.2009.godine). Ova presuda, koja zadire u srž ustavno-pravnog uređenja BiH i obvezuje na njegovu izmjenu, ujedno predstavlja i prvu presudu u kojoj je Sud utvrdio povredu čl.1. Protokola br. 12. U predmetnom slučaju aplikanti, državljani BiH, g. Dervo Sejdić i g. Jakob Finci, žalili su se da im je usljed relevantnih odredaba Ustava BiH i Izbornog zakona BiH onemogućeno da se kandidiraju za pozicije delegata u Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH i na izborima za člana Predsjedništva BiH zbog njihovog romskog i židovskog porijekla.

¹⁷⁹ Vijeće za demokratizaciju politike je globalni think-tank (tijelo stručnjaka za pružanje savjeta i ideja o određenim političkim ili ekonomskim problemima), koji svoju misiju predstavlja kao globalnu inicijativu za promociju odgovornosti u okvirima zapadnih politika demokratizacije, izdalo je publikaciju "Okviri za zajednički demokratski stožer za Bosnu i Hercegovinu". Autori su analitičari i uposlenici ovog think-tanka Bodo Weber i Kurt Bassuener, koji su dugo vremena proveli u BiH, istražujući specifičnost dejtonskog političkog sistema.

presude "Sejdić-Finci". Kako smatraju stručnjaci, EU treba da postavi prvobitne agende za reforme umjesto da dozvoli političkim liderima da to rade u skladu s vlastitim interesima.¹⁸⁰

4.2.5. *Reformska agenda za BiH*

Reformska agenda za BiH, koja obuhvata period 2015.-2018. godina, je dokument, odnosno lista poslova koje vladajuće strukture trebaju obaviti u zadatom periodu. Implementacija navedene agende nalazi se u završnoj fazi, ali, kao i sve u BiH, kasni se sa zadatim rokovima. Pokrenuta je 2015. godine s ciljem rješavanja teške društveno-ekonomske situacije, unapređenja javne uprave i pravosudnog sistema, ali i ukupnog napredovanja države ka članstvu EU.¹⁸¹

Vijeće ministara BiH, Vlade oba entiteta i Brčko Distrikta prepoznale su hitnu potrebu procesa ekonomskog oporavka s ciljem jačanja održivog, efikasnog, socijalno pravednog i stabilnog ekonomskog rasta, kao i smanjenja nezaposlenosti. Reformska agenda je sačinjena, između ostalog, da "odgovori na poziv Vijeća za vanjske poslove iz 2014. godine, za usvajanjem inicijalne agende za reforme, u skladu sa pravnom stečevinom EU."¹⁸² Agenda je povezana sa ciljevima novog pristupa EU ekonomskom upravljanju na Zapadnom Balkanu. Među tim ciljevima je smanjenje budžetskog deficit i smanjenje nivoa javnog duga. Stoga je BiH odobrena u februaru 2018. druga tranša proširenog aranžmana sa Međunarodnim monetarnim fondom¹⁸³ u iznosu od oko 74 miliona eura, koji će da osigura finansijsku podršku prilikom implementacije ove Agende.¹⁸⁴

Reformska agenda je prikazana u šest ključnih oblasti i to: javne finansije, oporezivanje i fiskalna održivost, poslovna klima i konkurentnost, tržište rada, reforma socijalne zaštite i penzija, vladavina prava, te dobro upravljanje i reforma javne uprave.

Što se tiče javnih finansija, oporezivanja i fiskalne održivosti planirano je da smanji nivo javnog duga, da se povećaju investicije, kao i da se povećanjem prihoda od poreza, smanjenjem sive ekonomije i poreskih oslobođanja, povećaju javni prihodi. S druge strane, poslovna klima i konkurentnost, kako stoji u ovom dokumentu, unaprijedit će se tako što će se više raditi na privlačenju investicija. Glavni problem stranim i domaćim investitorima u ekonomiju je visoka administrativna prepreka. Treće, tržište rada, uključuje radnu snagu čiji

¹⁸⁰ Ambasada savezne Republike Njemačke:

http://www.sarajewo.diplo.de/Vertretung/sarajewo/ba/03/aspen_konferenz_berlin_2014.html

¹⁸¹ Izvještaj o napretku BiH za 2018. godinu uz Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom socijalnom odboru i Odboru regija, Saopštenje za 2018. godinu o politici proširenja EU, Radni dokument osoblja Evropske komisije, ANEKS 1 – Odnosi između EU i BiH, Brisel, 2018. godina

¹⁸² Reformska agenda za BiH za razdoblje 2015.-2018., Vijeće ministara BiH; Sarajevo; juli 2015. godina, str.1.

¹⁸³ Stand-by aranžman MMF-a odobrava se zemljama članicama suočenim sa poremećajima u platnom bilansu. Aranžman traje obično dvije godine i tri mjeseca, a sredstva se odobravaju u tranšama, tj.ratama kredita. Svaka tranša se otplaćuje u osam jednakih kvartalnih rata. Odobrenju tranše prethodi pregled koji vrši misija MMF-a o ispunjenosti uslova i ostvarenom napretku u skladu sa dogovorenim programom reformi za prethodni period. <file:///C:/Users/User/Downloads/Finansijski%20aranzmani%20BOS%2031.05.2018..pdf>, str.1.

¹⁸⁴ Vidi više: <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/mmf-odobrio-drugu-transu-prosirenog-aranzmana-sa-bih-od-74-miliona-eura>, 20.03.2018. godina

se potencijal treba bolje iskoristiti. Nezaposlenost je posljedica neusklađenosti ponude i potražnje za kvalificiranom radnom snagom što koči mogućnost razvoja. Kada je u pitanju socijalna zaštita, u Agendi je navedeno da ona ne smije remetiti ekonomski napredak, te da mora biti fiskalno održiva. Socijalna zaštita treba da bude pružena samo onima kojima je zaista potrebna. Kako bi socijalno ugroženog stanovništva bilo što manje potrebno je stvoriti radna mjesta, omogućiti stanovništvu da radi i da živi od svog rada, a ne da napušta BiH. Vlasti na svim nivoima ovom Reformskom agendom su se obavezali da će povećati zalaganje da se povрати povjerenje građana u institucije odgovorne za vladavinu prava, da se smanji korupcija i organizirani kriminal i pruži sigurnost stanovnicima BiH.¹⁸⁵

Do danas, prema podacima Vijeća ministara BiH, od trideset četiri planirane mjere, oko 80 posto mjera je u potpunosti realizirano ili se provedba kontinuirano prati. Među realiziranim mjerama su one koje su vezane za kontrolu novog zapošljavanja i ograničenje plaća u javnom sektoru na državnom nivou, stratešku kontrolu i održivost javnog duga i zaduživanja, Zakon i podzakonske akte o carinskoj politici, jačanje integriteta pravosudnog sistema na nivou države, jačanje regionalne i međunarodne policijske saradnje, za strateški pristup u borbi protiv terorizma i pranja novca, jačanje saradnje između poreznih uprava i drugo.¹⁸⁶

S druge strane, prema istraživanju NVO Centar civilnih inicijativa iz marta 2018. godine do sada je na nivou BiH realizirano 64 % planiranih mjera, u FBiH oko 46 %, dok je u RS-u oko 70 %. Istaknuto je da je javni dug smanjen i iznosi 39 posto BDP-a, da je poslovni ambijent bez promjena, te da siva ekonomija i dalje predstavlja veliki problem u državi. Istraživanja su pokazala i da je nezaposlenost u BiH smanjena, ali je i dalje razlog za zabrinutost, te da je proces integriranja BiH u EU jako spor. Zbog toga su naglasili da je potreban odgovorniji i transparentniji pristup realizacije reformi u svim oblastima.¹⁸⁷

Tenzije i opstrukcije između stranaka vladajuće koalicije i opozicije u parlamentima na entitetskim nivoima i državnom nivou negativno su uticale na usvajanje zakona koji su navedeni u Reformskoj agendi. To se posebno odnosi na Zakon o akcizama što je dodatno otežalo sprovođenje reformi. Narodna skupština Republike Srpske je nastavila da usvaja zakone u cilju provedbe Agende sa akcentom na socijalnu i zdravstvenu zaštitu. Federalna vlada je pripremila određene propise koji proističu iz Akcionog plana za realizaciju Agende. U RS-u je počeo sa radom dobrovoljni penzijski fond, kao prvi takve vrste u BiH, te su se fokusirali na reforme za restrukturiranje svojih Željeznica. Nastavili su da odvojeno rade na usklađivanju zakona RS-a sa pravnom stečevinom EU. Vlada Brčko distrikta je kasnila u 2017. godini sa sprovođenjem mjera iz Reformske agende. Nastavila je, također, usklađivati

¹⁸⁵ Reformska agenda za BiH za razdoblje 2015.-2018., Vijeće ministara BiH, Sarajevo, juli 2015. godina

¹⁸⁶ Vidi vise: Vijeće ministara BiH,

http://www.vijeceministara.gov.ba/saopstenja/saopstenja_predsjedavajuceg/default.aspx?id=28799&langTag=bs-BA, 21.01.2019. godina i <https://www.vecernji.ba/vijesti/reformska-agenda-realizirana-79-posto-na-razini-vijeca-ministara-bih-1225886>, 06.05.2019. godina

¹⁸⁷ Izvor: Federalna novinska agencija FENA, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/cci-od-donosenja-reformske-agende-stop-a-nezaposlenosti-pala-za-cetiri-posto/180327069>, 08.09.2018. godina

dokumente i strategije vezane za pristupanje EU sa fokusom na oblast transporta, životne sredine i ruralnog razvoja.¹⁸⁸

Vijeća ministara BiH u narednom periodu će se fokusirati na usvajanje zakona o osiguranju depozita, finalizaciju e-usluge na PDV i Strategiju reforme javne uprave.¹⁸⁹ Neophodno je da BiH zadrži reformski kurs koji je u zadnje tri godine pokazao pozitivne ekonomske rezultate i da ostane posvećena životnim pitanjima, a ne da se izazivaju nove političke tenzije.

Izjavitelj Evropskog parlamenta za BiH, Cristian Dan Preda, za Federalnu novinsku agenciju izjavio je da se među liderima BiH govori o novoj Reformskoj agendi. Smatra kako je to apsurdno i da BiH već ima jasno definisan, potpisan i ovjeren taj dokument. Rekao je da se treba odgovorno pristupiti njegovoj realizaciji koja već godinu ipo stagnira.¹⁹⁰

4.2.6. Odluka o sistemu koordinacije procesa evropskih integracija u BiH

Vijeće ministara BiH na sjednici održanoj u januaru 2016. godine usvojilo je Odluku o sistemu koordinacije procesa evropskih integracija u BiH. Kako je naglašeno u Članu 1 ove Odluke "utvrđuju se institucionalni i operativni sistem i način ostvarivanja koordinacije institucija u BiH na provođenju aktivnosti vezanih uz proces integriranja države u EU."¹⁹¹ To je bio jedan od dva uslova koje je BiH morala ispuniti nakon što je predala aplikaciju za članstvo.

Predsjedavajući Vijeća ministara BiH, Denis Zvizdić, je nakon usvajanja kazao da je tekst Sistema koordinacije konačni i zajednički produkt svih nivoa vlasti, da ne postoji ni pobjednik, ni poraženi, već da je riječ o zajeničkom dokumentu. Zvizdić je tada naglasio da je ovo dokument od strateškog značaja za perspektivu BiH na njenom putu ka članstvu u EU, te da tako preuzimamo pravnu stečevinu EU.¹⁹²

U poglavlju Opće odredbe, Član 2, navodi se da se "koordinacija procesa evropskih integracija u BiH temelji na načelima poštivanja postojeće unutrašnje pravne i političke strukture u državi, kao i zaštite ustavima i zakonima definiranih nadležnosti svih nivoa vlasti i njihovih institucija u pojedinim oblastima obuhvaćenim procesom eurointegracija."¹⁹³

¹⁸⁸ Izvještaj o napretku BiH za 2018. godinu uz Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom socijalnom odboru i Odboru regija, Saopštenje za 2018. godinu o politici proširenja EU, Radni dokument osoblja Evropske komisije, Brisel, 2018. godina, str. 3 i 5.

¹⁸⁹ Vidi više: <https://www.vecernji.ba/vijesti/reformska-agenda-realizirana-79-posto-na-razini-vijeca-ministara-bih-1225886>, 06.05.2019. godina

¹⁹⁰ Vidi više: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/preda-blokada-implementacije-izbornih-rezultata-nije-dobra-za-bih/181017058>, 20.10.2018. godina

¹⁹¹ Odluka o sustavu koordinacije procesa evropskih integracija u BiH, Dokument Vijeća ministara BiH, Generalni sekretarijat, januar 2016. godina, str. 1.

¹⁹² Vidi više: Al Jazeera Balkans, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/usaglasen-mehanizam-koordinacije-bih>, 15.06.2018. godina

¹⁹³ Odluka o sustavu koordinacije procesa evropskih integracija u BiH, Dokument Vijeća ministara BiH, Generalni sekretarijat, januar 2016. godina, str. 2.

S ciljem efikasnog sprovođenja sistema koordinacije u BiH su uspostavljena zajednička tijela: Kolegij za evropske integracije, Komisija za evropske integracije, potkomisije i radne skupine za eurointegracije. U ovom dokumentu je navedeno ukratko o svim tijelima. Kolegij predstavlja najviše političko tijelo koje osigurava usaglašenost stajališta po ključnim strateškim i političkim pitanjima u oblasti evropskih integracija, ali otklanja i zastoje koji se pojave u tom procesu. Osim gore navedenih tijela, poglavlje sedam tiče se zajedničkih tijela BiH i EU za nadgledanje provođenja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Tu spadaju Vijeće, Odbor i Pododbori za stabilizaciju i pridruživanje, kao i Posebna skupina za reformu javne uprave između BiH i EU.

U okviru Odluke o sistemu koordinacije uređuje se i način ostvarivanja komunikacije između institucija u BiH s ciljem osiguranja i iznošenja usaglašenog njenog stava u komunikaciji s institucijama Unije.¹⁹⁴ U tom slučaju Direkcija za evropske integracije u sklopu Vijeća ministara BiH djeluje kao stručno i tehničko-operativno tijelo koje ostvaruje komunikaciju s Evropskom komisijom i Delegacijom EU u BiH (Član 15. ove Odluke). Navedeno je da komunikacija između institucija BiH na svim nivoima vlasti mora da se odvija uz puno uvažavanje principa i rješenja koja su sadržana u Odluci o sistemu koordinacija, te da se poštuju ustavne nadležnosti s ciljem efikasnog ispunjavanja obaveza u procesu eurointegracija.

Vijeće ministara BiH na prijedlog Direkcije u 2017. godini je donijelo odluku o institucionalnom imenovanju radnih grupa u sistemu koordinacije procesa eurointegracija BiH u skladu sa pravnom stečevinom Unije.¹⁹⁵ "Govor jednim glasom" ka EU, kako nazivaju ovaj sistem koordinacije znači da politike na svim nivoima vlasti u BiH moraju biti usklađene, jer samo na taj način moguće je ispuniti reforme i postati dio ove organizacije.¹⁹⁶

¹⁹⁴ Direkcija za evropske integracije Vijeća ministara BiH, http://www.dei.gov.ba/dei/bih_eu/sistemkoordinacije/default.aspx?id=20273&langTag=bs-BA, 15.06.2018. godine

¹⁹⁵ Vidi više: <https://vijesti.ba/clanak/354070/uspostavljene-33-grupe-u-sistemu-mehanizma-koordinacije>, 27.11.2018. godina

¹⁹⁶ Vidi više: Al Jazeera Balkans, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/sta-je-evropska-komisija-spremila-za-specificnu-bih>, 27.11.2018. godina

4.3. Ostale zemlje Zapadnog Balkana u procesu stabilizacije i pridruživanja

"EU ima iskustvo, instrumente i odgovarajuću strategiju da pomogne balkanskim zemljama da odgovore bliskim izazovima. Vrijeme je da se konačno napusti sramno doba raspada Jugoslavije i započne nova era zasnovana na pomirenju naroda, privrednom razvoju i zajedničkoj budućnosti",¹⁹⁷ riječi su Javiera Solane, bivšeg visokog predstavnika EU za vanjsku politiku i sigurnost.

Solunski samit predstavljao je prekretnicu zbližavanja zemalja regiona i njihovu perspektivu za članstvo u EU. Prvi konkretni koraci učinjeni su 2003. godine. Situacija u ovom dijelu Evrope je bila mnogo komplikovanija od situacije u zemljama petog proširenja, Srednje i Istočne Evrope. Ratovi su uticali na mnogobrojne promjene i u političkom i ekonomskom smislu. BiH je možda doživjela najteži oblik razaranja u historiji, ali ni druge države Balkana nisu izostavljene. Politička previranja i ekonomska kriza uzela je maha u cijelom regionu i ostavila bezbroj negativnih posljedica na stanovništvo, koje se danas mukotrpno bore za opstanak, sigurnost, prosperitet, napredak u svim sferama društva. Solunski samit je još tada imao za cilj da iskorijeni nacionalizam, ali danas je on još uvijek zastupljen.

Svaka država pojedinačno ostvarila je određeni napredak za ulazak u EU, neke manje neke više. Sasvim je sigurno da je njihova najbolja opcija budućnost u EU, jer geografski joj pripadaju i okružene su državama članicama. Obzirom da zemlje u Uniji imaju daleko najbolji standard u odnosu na druge države u svijetu, prirodno je da i region tome teži.

Prije nego dobiju status punopravnog članstva Unije, države Zapadnog Balkana moraju ostvariti određeni nivo regionalne saradnje s ciljem trajnog pomirenja i dugoročne stabilnosti. Mnoge već dugo godina rade na tome, no, određeni zastoji još uvijek su prisutni. Sve zemlje ovog regiona imaju slične unutrašnje probleme i iste obaveze koje moraju ispuniti prije priključenja EU, a to su ranije pomenuti kriteriji iz Kopenhagena i Madrida, poštovanje mirovnih sporazuma i saradnja sa Međunarodnim krivičnim sudom za ratne zločine u Hagu, te obaveze koje važe za svaku državu.¹⁹⁸ Građani balkanskih zemalja i njihovi lideri vide zato najbolji izlaz za napredak u evropskim integracijama, dok EU, s druge strane, želi da ovaj region ostane dugoročno stabilan, da smiri tenzije među njenim političarima, smanji siromaštvo, ojača institucije, vladavinu prava i demokratske procese. Unija je, između ostalog, omogućila svojim članicama da izvoze industrijske i poljoprivredne proizvode, a to se odosi i na zemlje kandidate i potencijalne kandidate. Pomaže svim državama kroz različite projekte i programe finansijske pomoći da ojačaju svoju ekonomiju i budu konkurentne na evropskom tržištu.

Zatvaranjem svih poglavlja, o kojima ćemo govoriti više u nastavku, država koja je kandidat za Evropsku uniju stiže uslove za punopravno članstvo čime je prilagodila zakonodavstvo sa pravnom stečevinom - *aquis-em*. Time se smatra da je završila reformski proces koji je

¹⁹⁷ Luca Gori, *Evropska unija i Zapadni Balkan – Evropska perspektiva regiona (1996-2007)*, Hesperia edu, Beograd, 2007. godina, str.12.i 13.

¹⁹⁸ Milica Delević, *Regionalna saradnja među državama zapadnog Balkana*, Beograd, 2009. godina, str. 151.

potreban za njeno efikasno funkcionisanje u okviru EU, a koji se istovremeno smatra i najvišim postignutim standardom u svijetu.

4.3.1. Hronologija odnosa Republike Sjeverne Makedonije i EU

Nakon raspada Jugoslavije, Republika Sjeverna Makedonija postigla je samostalan politički razvoj i proglasila nezavisnost 1991. godine. U procesu Evropskih integracija ušla je mirnim putem i izbjegla je ratna razaranja. Obzirom da je multietnička država (makedonci 66%, albanci 23%, a ostalo čine turska, srpska, bošnjačka i romska manjina), Sjeverna Makedonija je zahvaljujući primjeni evropskih i svjetskih standarda u zaštiti ljudskih prava očuvala mir i političku stabilnost. Ubrzanim tempom pristupila je reformama ka EU. Evropsko vijeće je 2008. godine usvojila odluku o pristupnom partnerstvu sa Sjevernom Makedonijom.¹⁹⁹ Prvi odnosi Sobraanja (makedonskog parlamenta) i Evropskog parlamenta počinju 1990. godine putem susreta njihovih tadašnjih lidera u Skoplju i Briselu, te je šest godina poslije formirana i radna grupa za saradnju. 2004. godina je bila značajnija za ovu zemlju, jer su tada formirani Komisija za evropska pitanja i Mješoviti parlamentarni komitet Makedonije sa EU, a poslije i Nacionalni komitet za eurointegracije. U okviru samostalne službe Vlade Sjeverne Makedonije godinu poslije formiran je Sekretarijat za evropska pitanja – SEP, a njegov zadatak je, između ostalog, sljedeći:²⁰⁰

-daje stručnu i administrativnu podršku Vladi, šefu nacionalne delegacije, pregovaračkom timu, kao i komitetu predsjednika radnih grupa u oblasti evropskih integracija,

-organizuje i koordinira izradu nacionalnih i strateških dokumenata, povezanih sa pristupanjem EU,

-koordinira programiranje pretpristupnog instrumenta za korištenje IPA programa,

-priprema, koordinira i sprovodi strategiju i plan obuke za EU za državnu administraciju i drugo.

"Vizija ovog Sekretarijata sastoji se u efikasnom ostvarivanju koordinativne funkcije u toku pristupanja u EU, sa uspješno završenim pregovorima za članstvo i da osposobi svoju funkciju za ispunjavanje obaveza Sjeverne Makedonije kao buduće članice Unije."²⁰¹

Tokom 2001. i 2002. godine EU je imala prve diplomatske uspjehe na Balkanu. Riješila je krizu u Sjevernoj Makedoniji potpisivanjem Ohridskog²⁰² i Beogradskog spazuma. Sukobi

¹⁹⁹ Elmir Sadiković, Europa regija - Kohezijska politika EU i Zapadni Balkan, Sarajevo: Šahinpašić; 2014.godine, str. 271.

²⁰⁰ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str. od 417. do 421.

²⁰¹ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.421.

²⁰² **Ohridski sporazum** je mirovni sporazum potpisan 2001. godine između Vlade Makedonije i predstavnika Albanaca u toj zemlji. Time je završen sukob Nacionalne oslobodilačke armije i makedonskih snaga sigurnosti. Ovim sporazumom su unaprijeđena prava Albanaca. Iako je učestvovala u oružanom sukobu, ta armija nije učestvovala direktno u pregovorima. Dogovoreno je da albanski jezik postane zvanični jezik u državi, gde ga govori više od 20 posto populacije zajedno sa makedonskim.

između Makedonaca i Albanaca tokom krize iznenadio je EU lidere i ugrozio opstanak te zemlje koja je iz raspada Jugoslavije izašla mirnim putem. Djelovanje međunarodne zajednice u toj zemlji jasno je potvrdio njenu zainteresovanost za Zapadni Balkan. U to vrijeme potpisan je Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između EU i Sjeverne Makedonije, dok je Vijeće EU imenovalo svog specijalnog predstavnika sa sjedištem u glavnom gradu Skoplje. Tada je odobrena finansijska pomoć, a zabranjeno je bilo izdavanje viza ekstremistima.²⁰³

Republika Sjeverna Makedonija je prva zemlja Zapadnog Balkana koja je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU. Stupio je na snagu u aprilu 2004., dok joj je status kandidata za članstvo u EU dodeljen u decembru 2005. godine. Četiri godine poslije, građanima Sjeverne Makedonije odobreno je bezvizno putovanje u zemlje Šengen zone. Dijalog između EU i te zemlje nastavljen je uprkos tome što proces pregovora o članstvu još nije počeo, ali su provedene brojne političke reforme. Kroz realizaciju programa decentralizacije vlasti 2008. godine prenesene su nadležnosti sa državnog na lokalni nivo vlasti. Prema izvještaju Evropske komisije o napretku Sjeverne Makedonije za 2010. godinu administrativni kapaciteti lokalnih zajednica i dalje su bili nerazvijeni. Rečeno im je još tada da je potrebno poduzeti dodatne mjere s ciljem da se postigne ujednačen razvoj opština i regija.²⁰⁴ Konkretni dijalog sa Evropskom komisijom o pristupanju u EU bio je pokrenut 2012. godine i pomogao je u provođenju reformi u svim oblastima.²⁰⁵

Problem Sjeverne Makedoniji dugo godina je predstavljao naziv države koji nije prihvatila Grčka, dugogodišnja članica EU, jer je smatrala da je naziv "Makedonija" njihovo historijsko nasljeđe. Ovaj spor trajao dvije ipo decenije, još od proglašenja nezavisnosti te zemlje, a danas, nakon što je promjena imena u Sjeverna Makedonija dobila podršku u Saboru i Parlamentu Grčke, izazvala je burne reakcije opozicije u obje države, kao i grčkog naroda koji ne podržava taj naziv. Od tada njeno ime blokiralo je Makedoncima euroatlanski put i ulazak u NATO. Sjeverna Makedonija je zahtjevala priznavanje ustavnog imena, dok Grčka to nije prihvatila zbog težnje ka očuvanju historijskog imena Egejske Makedonije, koja se nalazi na sjeveru te zemlje.²⁰⁶ Nakon sticanja nezavisnosti članice Ujedinjenih nacija su je 1993. godine priznale kao Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, dok se na engleskom koristio puni naziv Former Yugoslav Republic of Macedonia, jer ne prihvataju skraćenicu.²⁰⁷

Kao i ostale zemlje Zapadnog Balkana, i Sjeverna Makedonija je u okviru instrumenta za predpristupnu pomoć – IPA, dobila znatnu finansijsku podršku Unije. U periodu od 2009. do 2011. odobreno joj je gotovo 300 miliona eura s ciljem sprovođenja reformi o ispunjavanju demokratskih kriterija, koji se odnose na vladavinu prava i prava manjina. Veliki dio

²⁰³ Luca Gori, *Evropska unija i Zapadni Balkan – Evropska perspektiva regiona (1996-2007)*, Hesperia edu, Beograd, 2007. godina, str.44.

²⁰⁴ Izvještaj Evropske komisije o napretku za Bivšu Jugoslovensku Republiku Makedoniju (FYROM) za 2010. godinu, Evropska komisija, Brisel, 15.05.2018. godine

²⁰⁵ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, *Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.27.

²⁰⁶ Luca Gori, *Evropska unija i Zapadni Balkan – Evropska perspektiva regiona (1996-2007)*, Hesperia edu, Beograd, 2007. godina, str.od 23.

²⁰⁷ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, *Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.31.

sredstava bila su usmjerena na podršku projektima prekogranične saradnje sa Albanijom, Bugarskom i Grčkom.

Tabelarni prikaz ključnih događaja u odnosima između Sjeverne Makedonije sa EU:²⁰⁸

Godina	Događaj
1997. godina	Potpisan Ugovor o saradnji između Sjeverne Makedonije i EU.
1998. godina	Potpisan Ugovor u oblasti transporta, kao i Deklaracija o razvoju odnosa Sjeverne Makedonije sa EU.
2001. godina	Potpisan Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju.
2004. godina	Vlada Sjeverne Makedonija u Dublinu predala formalni zahtjev za članstvo.
2005. godina	Sjeverna Makedonija predaje odgovore na Upitnik Evropske komisije, nakon čega EK odgovora sa pozitivnim mišljenjem.
2005. godina	Sjeverna Makedonija dobija službeni status kandidata.
2007. godina	Rezolucija prioriteta pristupanja Sjeverne Makedonije u EU.
2008. godina	Stupa na snagu Sporazum o readmisiji između EU i te zemlje.
2009. godina	Evropska komisija predlaže Vijeću početak pregovora. Stupila na snagu vizna liberalizacija za građane koji putuju u Šengen zonu.
2012. godina	Evropski parlament rezolucijom poziva Evropsko vijeće na početak pregovora sa Sjevernom Makedonijom. Evropska komisija, također, predlaže početak pregovora.
2018. godina	Sa Grčkom postignut dogovor o dugogodišnjem sporu u vezi imena. Dogovoreno kompromisno ime Sjeverna Makedonija.
2018. godina	EU dogovorila otvaranje pristupnih pregovora sa Sjevernom Makedonijom i Albanijom u junu 2019. godine
2018. godina	Održan Referendum o prihvatanju promjene imena u Sjeverna Makedonija. U Sobraanju promjena imena dobila većinsku podršku.
2019. godina	Ratificiran novi naziv Sjeverna Makedonija u Parlamentu Grčke na čelu sa premijerom Alexisom Tsiprasom, sa kojim je makedonski premijer, Zoran Zaev, i potpisao Sporazum iz Prespe u junu 2018. godine.

4.3.1.1. Sjeverna Makedonija u procesu stabilizacije i pridruživanja EU

Uprkos dobijenom statusu kandidata 2005. godine, proces otvaranja pretpripravnih pregovora još nije počeo zbog mnogobrojnih političkih okolnosti, krenuvši od unutrašnje nestabilnosti,

²⁰⁸ Vidi više: Enciklopedija Wikipedia, https://hr.wikipedia.org/wiki/Pristupanje_Makedonije_Europskoj_uniji, 20.08.2018.godina i Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.419. i 422.

pa do spora s Grčkom oko oficijelnog imena zemlje.²⁰⁹ U posljednjih godinu dana poduzeti su konkretni koraci kako bi se konačno riješio ovog problema. Historijski momenat za Makedoniju i njen značajan napredak ka članstvu u EU dogodio se kada je na vlast došao SDSM – Socijaldemokratski savez Makedonije, a za premijera izabran njihov lider, Zoran Zaev. U aprilu 2018. godine aktivno su trajali sastanci ministara vanjskih poslova ove dvije države s ciljem da se riješi to pitanje. Odlučeno je da zvaničan naziv bude Republika Sjeverna Makedonija. Naziv će biti potrebno mijenjati i u Ustavu te zemlje, čemu se protivila opoziciona stranka VMRO-DPMNE, Unutrašnja makedonska revolucionarna organizacija - Partija za makedonsko nacionalno jedinstvo.

Referendum o prihvatanju promjene imena održan je u Skoplju 30. septembra 2018. godine.²¹⁰ Međutim, na referendumu je bio slab odziv birača, ali je pokazao da se većina građana zalaže za prihvatanje dogovora sa Grčkom. Međunarodna podrška nije bila dovoljna za njegov uspjeh, ali su nadležne institucije i vladajuća koalicija odlučile nastaviti proces njegovog sprovođenja u makedonskom Sobraanju. Sobraanje je početkom decembra 2018. usvojilo nekoliko nacrtu amandmana za izmjene Ustava, kojim se provodi Ugovor iz Prespe potpisan sa Grčkom. Jedan od njih se upravo odnosio na promjenu imena u Republika Sjeverna Makedonija. Većina poslanika Sobraanja glasala je za ustavne promjene na sjednici održanoj 11. januara 2019. godine, kojim je riješen višegodišnji problem sa Grčkom i koji je blokirao Sjevernoj Makedoniji ulazak u NATO i EU. Od ukupno 120 poslanika, njih 81 glasalo je ZA. Pored poslanika iz vladajuće partije SDSM, određeni broj poslanika iz opozicionog VMRO-DPMNE-a glasali su, također, za ustavne promjene.

Nakon glasanja u Sobraanju uslijedila je ratifikacija sporazuma iz Prespe u Parlamentu Grčke, nakon čega slijedi ratifikacija pristupnog protokola za NATO. Za sporazum su glasala 153 zatupnika, dok ih je 146 bilo protiv. Problem za njegovo usvajanje, kako su tvrdili analitičari, predstavljale su nacionalne stranke u Grčkoj, uključujući i koalicijske partnere Alexisa Tsiprasa, koji su se protivili prihvatanju imena Makedonija u bilo kojem obliku.²¹¹ Početkom ove godine ispred grčkog Parlamenta u Atini održano je i nekoliko protesta građana koji se strogo protive ovoj odluci.

Međutim, proces pristupanja Sjeverne Makedonije u EU još uvijek je u zastoju. Osim zvaničnog imena, afera prislušivanja prije nekoliko godina, koja je zakomlikovala odnose između tadašnjeg vladajućeg VMRO-DPMNE-a i opozicije, dodatno su potvrdili razloge za zabrinutost predstavnike EU institucija u vezi sa uplitanjem politike u pravosuđe i medije, kao i velikom politizacijom državnih institucija. Vlada i opozicija su trebale poduzeti korake za obnovu političkog dijaloga u parlamentu, ali oni nisu spremni da riješe određena politička pitanja kako bi provela reforme s ciljem integriranja ove države u Uniju. No, možemo

²⁰⁹ Mile Lasić; *Europska unija: nastanak, strategijske nedoumice i integracijski dometi*, Sarajevo: Sarajevo Publishing, 2009., str.253.

²¹⁰ Vidi više: Al Jazeera Balkans, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/skoplje-i-atina-postigli-dogovor-o-imenu-republika-sjeverna-makedonija>, 12.06.2018. godina

²¹¹ vidi više: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/makedonija-mijenja-ime-parlament-u-skoplju-izglasao-ustavne-promjene-sada-se-ceka-odluka-grckog-parlamenta/7962232/>, 20.10.2018. godine

zaključiti da su u ovom momentu najbliže do ulaska u EU upravo Sjeverna Makedonija, kao i Crna Gora, jer imaju status oficijelnog kandidata. Za pohvalu je činjenica da je Sjeverna Makedonija SSP potpisala prva od zemalja Zapadnog Balkana, u junu 2001. godine.

Evropska komisija je u dva navrata, 2009. i 2012. godine, predlagala početak pregovora. Nedavno je evropski komesar za proširenje EU, Johannes Hahn, i potvrdio da će zvanični početak otvaranja predpristupnih pregovora te zemlje i Albanije biti 2019. godine. Ministri vanjskih poslova na sastanku u Luksemburgu su odlučili dati 'zeleno svjetlo' ovim zemljama, ali pod uslovom da pokažu napredak u sprovođenju reformi, prvenstveno u pravosuđu i borbi sa organizovanim kriminalom i korupcijom.²¹²

Visoka predstavnik EU za zajedničku vanjsku politiku i sigurnost, Federica Mogherini, u aprilu 2018. godine ponovila je da se svaki potencijalni i zvanični kandidat za ulazak u EU u regionu procenjuje na osnovu sopstvenih zasluga.

"Rekla sam u više navrata, Zapadni Balkan je Evropa i biće dio EU, jače, stabilne i ujedinjene Unije. U pitanju je zajednički interes i zajednička odgovornost sa zemljama regiona, u korist svih naših građana unutar i van Unije".²¹³

Prema Izvještaju o napretku za 2018. godinu ponovo je naglašeno da su bilateralni sporovi i dalje među glavnim preprekama u procesu eurointegracija. Navedeno je da u prethodnom periodu nije postignut ni jedan rezultat u rešavanju otvorenih pitanja među zemljama regiona. U Izvještaju se upozorava da je nemoguće sanirati štetu koja je bila prisutna godinama. Ta zemlja je prevazišla duboku političku krizu i strukturalne reforme su proces koji će trajati godinama.²¹⁴

U junu 2015. godine potpisan je sporazum iz Pržina²¹⁵, koje je zahtjevao nove izbore i pomogao da država prevaziđe duboku političku krizu, te njen povratak na put ka EU. Komisija je u posljednjem izvještaju naglasila da se još uvijek poštuju i implementiraju stavke koje su u tom sporazumu navedene. Pomogao je da se održe parlamentarni izbori 2016. godine, te kao rezultat je bila promjena vlasti 2017. godine, koju sam ranije navela. Vraćeno je povjerenje u institucije i više se poštuju demokratija i ljudska prava. Posvećenost hitnim reformskim prioritetima je zadovoljavajuća.

Sjeverna Makedonija je umjereno pripremljena kada je u pitanju reforma javne uprave. Napredak je postignut usvajanjem strategije za reformu javne uprave i programa upravljanja

²¹² Vidi više: Medijski portal Srbije B92, https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2018&mm=06&dd=28&nav_category=167&nav_id=1412004, 10.08.2018. godine

²¹³ Vidi više: Medijski portal Radio slobodna Evropa, <https://www.slobodnaevropa.org/a/evropska-unija-evropska-komisija-bih-srbija-kosovo-crna-gora-prosirenje/29173069.html>, 17.08.2018. godina

²¹⁴ Izvještaj Evropske komisije o napretku Makedonije za 2018. godinu, Strazbur, Evropska komisija, 2018. godina

²¹⁵ Sporazum iz Pržina – potpisan je u junu 2015. godine. Podrazumijeva povratak opozicije parlamentu, uspostavljanje političke i pravne odgovornost prisluskiivanja, zatim formiranje tehničke vlade za rano organizovanje parlamentarni izbori, održavanje tih izbora, implementaciju Ohridskog sporazum, dobrosusedske odnose, kao i implementaciju preporuke EU o sistemskim pitanjima vladavine prava.

finansijama. Veliki napor je uložen u uključivanje evropskih aktera u kreiranje političkog sistema zemlje. Pravosudni sistem dostigao je određeni nivo pripremljenosti. Napredak je ostvaren, jer su nadležni akcenat stavili na postizanje nezavisnosti sudstva. Usvojena je nova strategija koja će poboljšati reforme pravosuđa, te su izvršene izmjene i dopune zakona u skladu sa preporukama Venecijanske komisije²¹⁶ i "prioritetima hitnih reformi". Korupcija i organizirani kriminal su i dalje prisutni i predstavljaju razlog za zabrinutost, ali su određeni pomaci napravljeni u borbi protiv navedenih u svim oblastima. Kapacitet institucija za efikasno rješavanje tih problema pokazali su se neoperativni. Pranje novca i krivične prijave u oblasti finansija (finansijski kriminal) su dosta zastupljeni, a broj presuda u tom pogledu je još uvijek nizak.²¹⁷

Što se tiče **regionalne saradnje**, Sjeverna Makedonija je zadržala zadovoljavajuće odnose sa ostalim zemljama proširenja i aktivno učestvovala u regionalnim inicijativama. Postignuti su odlučujući koraci za poboljšanje dobrosusjedskih odnosa sa državama kandidatima i potencijalnim kandidatima za ulazak u EU, a stupio je na snagu i bilateralni sporazum sa Bugarskom, navedeno je u Izvještaju Komisije za protekle dvije godine.

Sjeverna Makedonija je postigla određeni nivo pripremljenosti u pogledu razvoja funkcionalne tržišne ekonomije. Zastoj je bio primjetan tokom 2017. godine, ali je poboljšanje zabilježeno kad je u pitanju upravljanje javnim finansijama. Ekonomije je napredovala i umjereno je spremna da se nosi sa konkurencijom na tržištu evropskih zemalja. I dalje je visoka stopa nezaposlenosti, ali su otvorena nova radna mjesta. Zaposlenost je povećanja u zadnjem kvartalu 2017. godine za oko 1,9 posto. Trgovinska razmjena između Sjeverne Makedonije i zemalja EU nastavili su da se intenziviraju. Obrazovni program, nedostatak investicija i loša infrastruktura u državi onemogućavaju njen globalni napredak. Sposobnost države u pogledu preuzimanja obaveza iz članstva - zabilježena je umjerena pripremljenost u većini oblasti, uključujući oblast transporta, energetike, konkurencije, nauka i istraživanje.²¹⁸

Organizacija civilnog društva može uveliko pomoći u provođenju reformi kandidatima za članstvo u EU, pa tako i Sjevernoj Makedoniji. Njihov rad može utvrditi tempo i kvalitet napora da se pridruže Uniji. Međutim, EU, također, igra veliku ulogu u tome. Prije svega, ona pruža finansijsku pomoć projektima civilnog društva kroz Instrument za pretpristupnu pomoć – IPA. Također, pruža organizacijama civilnog društva da budu aktivniji u političkom procesu, da razviju prekogranične projekte i mreže i da se bolje upoznaju sa poslovima EU. Civilno društvo u Makedoniji je nastavilo da igra konstruktivnu ulogu za podršku

²¹⁶ Venecijanska komisija – (Evropska komisija za demokraciju putem prava) savjetodavno tijelo Vijeća Evrope koje se bavi ustavnim, izbornim pitanjima i općenito djelovanjem demokratskih ustanova. Osnovana je 1990. godine na kraju Hladnog rata, radi odgovora na važna pitanja u vrijeme uvođenja suvremene liberalne demokratije u zemalja koje su u to vrijeme napuštale socijalizam. Sjedište komisije je u Veneciji.

²¹⁷ Izvještaj Evropske komisije o napretku Makedonije za 2018. godinu, Strazbur, Evropska komisija, 2018. godina

²¹⁸ Izvještaj Evropske komisije o napretku Makedonije za 2018. godinu, Strazbur, Evropska komisija, 2018. godina

demokratskim procesima u protekle dvije godine, naglašeno je u zadnjem Izvještaju Komisije. Neke od reformi u državi su zahtjevne i za posljedicu imaju značajne političke i ekonomske promjene, te su lideri dužni na vrijeme uključiti građane i informisati ih o svemu. Podrška civilnog društva je ključna za proces sprovođenja reformi u svim oblastima.²¹⁹

Ispitivajem javnog mijenja iz 2014. godine, dok je još VMRO-DPMNE bio na vlasti, o tome da li je Sjeverna Makedonija bila bliže EU ranije ili danas, 58 posto građana je odgovorilo da je bliže danas, dok je 23 posto njih odgovorilo da je bila bliže Uniji prije četiri godine, tj. 2010. godine, a 19 posto građana ne zna ili se nije izjasnilo.²²⁰ Danas među građanima preovladava pozitivnije mišljenje u pogledu napretka i približavanja te zemlje Uniji.

U narednom periodu od suštinskog značaja je poboljšanje demokratskih institucija. Potrebno je osigurati konstruktivan dijalog u cjelom političkom spektru, pogotovo u Sobraanju, te pravosudnim institucijama. Vlada i opozicija trebaju jedna drugoj osigurati mogućnost da u potpunosti obavljaju svoju ulogu, da se angažuju u demokratskom procesu, jačanju ekonomije, privlačenju investicija i okrenu se ka drugim zajedničkim ciljevima za dobrobit svih građana te zemlje kako bi postala što prije članica EU, a, prema dosadašnjim rezultatima, na dobrom je putu.

4.3.2. Hronologija odnosa Srbije i EU

Kroz istoriju, odnosi EU i Srbije, nekadašnje Jugoslavije, su bili veoma dobro razvijeni. Prvi značajniji događaji zabilježeni su 1970. godine kada je sklopljen prvi trgovinski sporazum između Evropske ekonomske zajednice i SFRJ. Saradnja je doživjela vrhunac 1990. godine kada je bivša Jugoslavija uključena u PHARE program, ali su raspad te zemlje, kao i sankcije UN-a doveli do prekida saradnje. Odnosi između Srbije i EU imali su padove i uspone. Tokom devedesetih godina nisu bili zadovoljavajući, ali nakon što je pao režim Slobodana Miloševića u oktobru 2000. godine i izbora Vojislava Koštunice na mjesto predsjednika SRJ, Evropsko vijeće je počelo mijenjati politiku prema toj zemlji. Njeni optimistični lideri jasno su se izjasnili da je njihov dugoročan cilj ulazak u EU, ali su bili svjesni da je put ka tome mukotrpan i prepun izazova.²²¹ Tada su se ukinule kaznene politike, a Srbija je dobila veliku finansijsku pomoć za obnovu i razvoj, te je po hitnom postupku vraćena u sve međunarodne institucije. Ponovo se priključila svjetskim organizacijama kao što su UN, Međunarodni monetarni fond, Vijeće Evrope i Svjetska banka.²²²

Srbija se našla pred mnogim političkim izazovima: osloboditi se od bliske prošlosti, osigurati zaštitu ljudskih prava i prava manjina po međunarodnim standardima, uvesti demokratske

²¹⁹ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, *Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.53.

²²⁰ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, *Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.418.

²²¹ Danilo Šuković, *Balkan i EU*, Institut društvenih nauka, Centar za ekonomska istraživanja, Beograd, 2011. godina, str.35.

²²² Mirko Prokopijević, *Evropska unija – Uvod*, Treće dopunjeno izdanje, Beograd, Čigoja štampa, 2012. godina, str.709.

standarde na putu ka EU, te riješiti pitanje statusa Kosova i Metohije. Godinama nakon toga Srbiji je nedostajala jedinstvena strategija, ali i uravnotežen institucionalni i regionalni razvoj. Zbog toga je postojala velika razlika u razvijenosti opština i njihovih institucija. Velike disproporcije u regionalnoj razvijenosti i time uzrokovana negativna demografska kretanja, jedno su od osnovnih prepreka društveno-ekonomskog razvoja te zemlje. Zabilježen je trend smanjenja broja stanovništva i odliva mladih mozgova, kao i drugim državama u regionu.²²³ Time je dosta smanjen entuzijazam stanovništva za ulazak u ovu međunarodnu organizaciju. Entuzijazam je znatno porastao prilikom odobravanja Šengena, kada je Srbija ušla u tu zonu, a građanima omogućeno putovanje u mnoge evropske zemlje bez viza.

Srbija je imala probleme političke prirode koje je trebala da riješi. Sardnja sa Međunarodnim sudom pravde za zločine počinjene na području bivše Jugoslavije je tekla sporo, ali je okončana sa zadovoljavajućim ishodom. Međutim, još uvijek je muče pomenuti odnos Beograda i Prištine. Uspostavljen je dijalog između te dvije zemlje uz pomoć međunarodnih posrednika.²²⁴ Kada je Evropska Komisija 2006. godine, zbog nedovoljne saradnje sa tim sudom zamrzнула pregovore o SSP-u, Crna Gora je tada postala nezavisna, pregovori sa EU su postali osjetljiviji. Neki analitičari su u to vrijeme govorili da bi Srbija mogla da se zatvori u sebe i uđe u fazu mračne zone, izolaciju od svih, što bi bilo opasno za njenu budućnost.²²⁵ No, to se nije dogodilo i krenula je pravim eurointegracijskim putem.

Historijski događaj za Srbiju je bio kada je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju 2008. u Luksemburgu, te nakon godinu dana podnijela zahtjev za prijem u punopravno članstvo u EU. SSP je stupio na snagu 2013. godine. Uslov za potpisivanje tog sporazuma bio je potpuna saradnja sa Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju. Srbija je efikasno ispunjavala reforme te je dostavila odgovore na Upitnik Evropske komisije, koji je sadržavao više od četiri hiljade pitanja, za samo 45 dana. Status zemlje kandidata dobila je 2012. godine, te je ubrzo otpočela pregovore o članstvu, odnosno otvaranja pojedinih poglavlja.²²⁶

²²³ Vidi više: Strategija regionalnog razvoja Republike Srbije za period 2007 – 2012. godina, Vlada Republike Srbije, Beograd, 11.01.2007. godine

²²⁴ Danilo Šuković, Balkan i EU, Institut društvenih nauka, Centar za ekonomska istraživanja, Beograd, 2011. godina, str.197.

²²⁵ Luca Gori, Evropska unija i Zapadni Balkan – Evropska perspektiva regiona (1996-2007), Hesperia edu, Beograd, 2007. godina, str.93.

²²⁶ Ivana Đurić, Sanja Mrljević Nišavić, Pregovaračka poglavlja 23 i 24 – O čemu pregovaramo, Beograd, GIZ Projekat za pravnu reformu u Srbiji, 2013. godine, str.13.

Tabelarni prikaz ključnih događaja u odnosima između Srbije i EU:²²⁷

Godina	Događaj
2000. godina	Potpisan "Okvirni sporazum EU sa Saveznom republikom Jugoslavijom" kojim je omogućena realizacija pomoći EU političkim i ekonomskim reformama.
2004. godina	Vijeće ministara EU usvojilo odluku o principima, prioritetima i uslovima sadržanim u dokumentu „Evropsko partnerstvo sa Srbijom i Crnom Gorom“ (uključujući KiM na osnovu rez. 1244), gde su navedeni kratkoročni i srednjeročni prioriteti za pripreme SCG u daljoj evropskoj integraciji.
2005. godina	Državna zajednica Srbije i Crne Gore dobila pozitivnu ocjenu Studije izvodljivosti za početak pregovora sa EU o zaključenju SSP-a.
2007. godina	Nakon pozitivne ocjene o saradnji sa Haškim tribunalom, nastavljani su pregovori o zaključenju SSP-a.
2008. godina	U Luksemburgu potpisan SSP.
2009. godina	Vijeće EU objavilo dokument o viznoj liberalizaciji za države zapadnog Balkana, na osnovu kojeg je stupio na snagu bezvizni režim. Ukinute su vize za putovanja u države članice EU koje su dio Šengenskog prostora.
2009. godina	Srbija podnijela zahtjev za prijem u članstvo u EU.
2010. godina	Stupio na snagu Prijelazni trgovinski sporazum između EU i Srbije.
2012. godina	Evropsko vijeće donijelo odluku da Srbiji dodijeli status kandidata za članstvo u EU.
2013. godina	Stupio na snagu SSP. U Briselu potpisan "Prvi sporazum o principima koji regulišu normalizaciju odnosa" između Beograda i Prištine.
2013. godina	Evropsko vijeće odlučio da prva Međuvladina konferencija bude održana 2014. godine.
2014. godina	Srbija počela pristupne pregovore sa EU.
2015. godina	Otvorena dva od 35 pregovaračkih poglavlja.
2016. godina	Otvorena još četiri poglavlja, a zatvoreno jedno, 25 – Nauka i istraživanje.

²²⁷ Vidi više: Ministarstvo vanjskih poslova Republike Srbije, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu/rep-srbija-eu/11370-hronologija?lang=lat>, 14.05.2018.godina i Ministarstvo za evropske integracije Srbije, <http://www.mei.gov.rs/sr/srbija-i-eu/istorijat-odnosa-srbije-i-eu/>, 21.08.2018.godina

2017. godina	Otvoreno još šest poglavlja i osnovano Ministarstvo za evropske integracije. Zatvoreno je jedno, 26 – Obrazovanje i kultura.
2018. godina	Otvorena još dva poglavlja, 33 i 31.

Odnos Srbije i EU diktira pitanje Kosova. U toj zemlji se nalazi najveća civilna misija EU, tačnije EULEX.²²⁸ Marti Ahtisari, izaslanik UN-a za razgovore oko Kosova, je 2007. godine predstavio svoj prijedlog rješavanja ovog pitanja. Uslijedio je niz sastanaka sa posrednicima iz EU, SAD-a i Rusije, ali su završili bez konkretnih rezultata, te su iduće godine 23 zemlje članice priznale njegovu nezavisnost. Od kraja devedesetih godina Kosovo se nalazi pod protektoratom međunarodne zajednice. Bez obzira što je proglasilo nezavisnost, Srbija ovu teritoriju i dalje smatra svojom i na sve načine, uz ogromna politička i diplomatska sredstva brani ovu pokrajinu. S ciljem što bržeg rješavanja ovog spornog političkog pitanja, Srbija je otpočela pregovore sa Kosovom u Briselu, uz posredovanje diplomata iz međunarodne zajednice.

Od dobijanja statusa kandidata Srbija je ubrzala svoje tempo reformi u pogledu vladavine prava, pravosudnog sistema, borbi protiv korupcije, slobode medija, zaštiti manjima, fokusirala se na dobrosusjedske odnose u regionu i sa državama članicama. Inače, Hrvatska je imala tim od oko dvije hiljade stručnjaka za pristupne pregovore sa Unijom, tako da je istu proceduru morala proći i Srbija i Crna Gora.

Put Srbije u EU će biti dug, ali joj otvara mogućnosti da uredi svoj prostor radi svog stanovništva, i na političkom, i na ekonomskom i pravnom nivou, da izgradi pozitivan i zdrav ambijent za razvoj i privuče strane investicije.²²⁹

4.3.2.1. *Srbija u procesu stabilizacije i pridruživanja EU*

Srbija je geostrateški i infrastrukturno povezana sa Evropom, a politički i ekonomski je orjentisana ka EU. Potrebna joj je odgovarajuća razvojna strategija i ubrzanje tranzicije kako bi iskoristila raspoložive ljudske i prirodne resurse na najbolji mogući način. Suočena je sa mnogobrojnim problemima i ograničenjima u oblasti politike, ekonomije i kulture. Neizgrađena pravna država, kao i visok postotak korupcije i organiziranog kriminala, pored nesuglasica sa Kosovom, otežavajuće su okolnosti za provođenje reformi i njen ulazak u Uniju.²³⁰ U okviru dijaloga sa Kosovom u kome posreduju evropski lideri, i Beograd i Priština rješavaju probleme kako bi postigle normalizaciju odnosa. Ali Srbija će prije

²²⁸ EULEX – (Misija vladavine prava EU na Kosovu) misija policije i civilne administracije EU, koja bi omogućila provođenje moguće nezavisnosti te zemlje po planu. Uključuje oko 2250 međunarodnih i lokalnih policajaca, tužitelja i sudaca.

²²⁹ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, *Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.179.

²³⁰ Tematski zbornik radova XIV naučnog skupa međunarodnog značaja "Tehnologija, kultura i razvoj" održan u Igalu 2007. godine, Kontekst skupa: Zapadni Balkan na putu ka EU, Udruženje "Tehnologija i društvo", Institut "Mihajlo Pupin", Centar za istraživanje razvoja nauke i tehnologije Beograd, 2007.godine, str. 209. i 211.

pristupanja morati dokazati da odnosi sa Kosovom nisu u suprotnosti sa obavezama te zemlje kao buduće članice i da ti odnosi neće ometati rad Unije.²³¹

Otvaranje pregovora o pristupanju predstavlja prekretnicu u odnosima EU i Srbije. Potrebno je da sprovede reformske prioritete naročito u pogledu vladavine prava i normalizacije odnosa sa Kosovom. Postigla je nekoliko ključnih sporazuma sa tom zemljom, koji predstavljaju važan korak njenog puta ka EU. Srbija je završila izradu akcionih planova u oblasti vladavine prava, tako da će tempo pregovora pogotovo zavisiti od održivog napretka koji se ostvari u te dvije navedene oblasti. Otvaranje novih poglavlja, također, pokazuje spremnost i želju Srbije da se što prije priključi ovoj međunarodnoj organizaciji, navedeno je u Izveštaju o napretku Srbije za 2018. godinu.

Srbija je 2017. godine dobila novu Vladu na čelu sa Anom Brnabić. Prvi put je to da ta država dobije ženu za premijera, a Aleksandar Vučić, koji je tu funkciju ranije obnašao, izabran je za predsjednika Srbije. Problem i dalje predstavlja to što Narodna skupština ne vrši efikasan nadzor nad izvršnom vlašću, te je potrebno poboljšati transparentnost i kvalitet izrade zakona i poboljšati međunarodni dijalog. Potrebne su ustavne izmjene zbog usklađivanja sa standardima Unije u određenim oblastima.

Srbija je umjereno sprema kad je u pitanju reforma javne uprave. Usvojeni su određeni zakoni i ostvaren je manji napredak u oblasti pružanja usluga. Sposobnost te zemlje da zadrži stručni kadar u upravi koji se bavi pitanjima evropske integracije biće od ključne važnosti. U pravosuđu je postignut napredak u smislu smanjenja broja zaostalih izvršenih predmeta i uvođenjem mjera za usklađivanje sudske prakse, te usvajanjem poboljšanja pravila za vrednovanje rada sudija i tužilaca. Međutim, politički uticaj na pravosudni sistem je i dalje prisutan u velikoj mjeri.²³²

Srbija je obavezna da ispuni propisane kriterijume za članstvo iz oblasti demokratizacije, vladavine prava, tržišne privrede, političke i ekonomske kriterije. Kao primarni uslov za pristupanje svih zemalja Zapadnog Balkana, pa tako i Srbije, regionalna saradnja je od ključnog značaja za održavanje stabilnosti i sigurnosti na ovom prostoru. Za vladavinu prava je veoma bitan napredak s ciljem suzbijanja korupcije i organiziranog priminala, reformu javne uprave i pravosuđa. U pogledu ispunjavanja ekonomskih kriterijuma potrebno je napraviti funkcionalniju tržišnu privredu koja će biti jedinstvena na tržištu EU, jer je nedovoljno konkurentna. Srbija bi iz tog razloga trebala da ocjeni stanje i mogućnosti povećanja konkurentnosti privrede, utvrdi strategiju i motiviše sve aktere u tom polju. Potrebno je da odredi povoljan ambijent za ostvarivanje tih dugoročnih ciljeva.²³³ Uprava ta neadevatna ekonomska politika, deinvestiranje, kao i bombardovanje NATO-a 1999. godine imali su katastrofalne posljedice na privredu i društvo u cjelini. Ohrabrujuća je činjenica što su se poboljšali uslovi tržišta rada, no, javni dug je još uvijek visok, pa je neophodno ojačati

²³¹ Upoznajte EU, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Informacioni centar Evropske unije u Beogradu, Beograd, 2017. godina, str.6.

²³² Izveštaj Evropske komisije o napretku Srbije za 2018. godinu, Saopštenje o politici proširenja EU za 2018.godinu, Brisel, 2018. godina

²³³ Danilo Šuković, Balkan i EU, Institut društvenih nauka, Centar za ekonomska istraživanja, Beograd, 2011. godina, str.401.

budžetski okvir. Usklađivanje zakonodavstva sa evropskim u pogledu sposobnosti preuzimanja obaveza koje proizilaze iz članstva zadovoljavajuće je u svim oblastima.²³⁴

"Konkurentnost podrazumijeva sposobnost zemlje da ispunjava Mastroške kriterijume koji su obavezni za članice EU koje koriste euro. U Srbiji je stopa nezaposlenosti jako visoka i ona predstavlja indikator nekonkurentnosti, jer pokazuje da privreda Srbije nema sposobnost da stvori mogućnost za punu zaposlenost uslijed nedostatka preuzetništva i nerazvijenosti privatnog sektora ili zbog neefikasnih institucija."²³⁵

Nezaposlenost u toj zemlji je i danas u velikoj mjeri zastupljena, kao i u drugima na Balkanu, pa je ukupno socijalno stanje veoma loše. Pored toga, istraživanja javnog mijenja u Srbiji i drugim balkanskim zemljama u zadnje vrijeme pokazuju različito raspoloženje prema ulasku u EU, od euroskepticizma do eurooptimizma. U nekim članicama EU, Bugarska i Rumunija, prije ulaska u Uniju mnogo više je bilo entuzijasta nego ranije.²³⁶ S druge strane, istraživanja ekonomista i analitičara pokazali su da neke zemlje koje su ušle u EU su znatno povećala svoja zaduživanja. To su Češka, Slovačka, Poljska, Letonija,²³⁷ pa i Hrvatska, koja je posljednja ušla u EU i u kojoj se povećao broj euroskeptika.

Propusti u privatizaciji društvenog sektora i izostanak reformi javnog sektora, dugo su bili problematični i razlog što je Srbija bila tako daleko od ispunjavanja ekonomskih kriterija za prijem u EU. Njeni lideri moraju da rade na tome kako ojačati institucije i reformisati javni sektor. Postotak korupcije bi tada bio manji, a ambijent za strana ulaganja mnogo povoljniji.²³⁸ Kada neka država, kao Srbija, dobije status kandidata, ona mora uskladiti svoje zakone i propise sa onima u EU, kako bi se nakon priključenja mogla uključiti u unutrašnje tržište. Srbija zato mora da ima administrativne kapacitete za implementaciju evropskih zakona usklađenih sa pravnom stečevinom Unije.²³⁹

Od 2007. godine Srbija je iz IPA fondova EU dobila veliku finansijsku pomoć kojom su finansirani projekti za tranziciju i izgradnju institucija, prvenstveno u transportu, energetskom sektoru, pravosuđu i obrazovanju. Pomoć je obuhvatala podršku projektima prekogranične saradnje sa državama članicama EU, odnosno Bugarskom, Rumunijom i Mađarskom, kao i sa zemljama kandidatima kao i potencijalnim kandidatima za članstvo, BiH, Crna Gora i Hrvatska. Prekogranična saradnja jedna je od ključnih preduslova za napredak i pomirenje u regionu, a Srbija je prvi put uključena u ovakve projekte 2004. godine.²⁴⁰ Od 2000. do 2015.

²³⁴ Izvještaj Evropske komisije o napretku Srbije za 2018. godinu, Saopštenje o politici proširenja EU za 2018. godinu, Brisel, 2018. godina

²³⁵ Tematski zbornik radova XIV naučnog skupa međunarodnog značaja "Tehnologija, kultura i razvoj" održan u Igalu 2007. godine, Kontekst skupa: Zapadni Balkan na putu ka EU, Udruženje "Tehnologija i društvo", Institut "Mihajlo Pupin", Centar za istraživanje razvoja nauke i tehnologije Beograd, 2007. godine, str. 213. i 214.

²³⁶ Danilo Šuković, Balkan i EU, Institut društvenih nauka, Centar za ekonomska istraživanja, Beograd, 2011. godina, str.281.

²³⁷ Đ. Vukadinović, Članak Najskuplja reč, Časopis Politika, Beograd, od 12.04.2011., str.23.

²³⁸ Danilo Šuković, Balkan i EU, Institut društvenih nauka, Centar za ekonomska istraživanja, Beograd, 2011. godina, str.42.

²³⁹ Danilo Šuković, Balkan i EU, Institut društvenih nauka, Centar za ekonomska istraživanja, Beograd, 2011. godina, str.165.

²⁴⁰ Elmir Sadiković, Europa regija - Kohezijska politika EU i Zapadni Balkan, Sarajevo: Šahinpašić; 2014. godina, str. 262.

godine Unija je zajedno sa drugim članicama doprinela sa 75% ukupnih donacija Srbiji, što dokazuje da je EU najveći donator u toj zemlji, u poređenju sa Rusijom – oko tri posto. Srbija je prije četiri godine preuzela upravljanje projektima koje finansira Unija, koji obuhvataju širok spektar sektora za opštu dobrobit građana te zemlje, u kojima učestvuju i vladajuće strukture.²⁴¹

U budućnosti je čeka još proces pregovaranja koji podrazumijeva da usvoji čitav pravni sistem EU, okončanje pregovora, zatvaranje poglavlja, potpisivanje Ugovora o pristupanju, proces ratifikacije istog od strane svih članica i zvanično učlanjenje Srbije u Uniju.²⁴² Prema mišljenju analitičara, kao i prema dinamici ispunjavanja preostalih reformi, očekuje se da će Srbija pristupiti EU 2025. godine.

4.3.2.2. *Pregovaračka poglavlja EU*

Pregovori o članstvu u EU između države koja ima status kandidata i ove međunarodne organizacije koncipirani su na načinu prihvatanja i provođenja pravne stečevine. Ona se dijeli u 35 poglavlja, koje je morala ispuniti Hrvatska, a sada trenutno o njima pregovara Turska i Island. Nekada je bilo 31 poglavlje, koje su obuhvatale države petog kruga proširenja.²⁴³

Brzina pregovora o otvaranju i zatvaranju pojedinih poglavlja zavisi od efikasnosti i sposobnosti administracije i društva u cjelini. Zakonska, administrativna i finansijska spremnost države kandidata u području unutrašnjeg tržišta, javnih nabavki, tržišne konkurencije, podrške najvišeg nivoa vlasti industrijama, poljoprivredi i drugim područjima od velikog je značaja.²⁴⁴

Poglavljia 23, Reforma pravosuđa i osnovna prava, i 24, Pravda, sloboda i sigurnost, predstavljaju osnovne vrijednosti na kojima počiva Unija. Ova dva poglavljia se prva otvaraju i poslednja zatvaraju. Bila su ključna za konačnu odluku o primanju Hrvatske u njeno članstvo, a sad su, također, bitna za ulazak Crne Gore i Srbije u EU.²⁴⁵ Do sada se pokazalo da su upravo ova dva poglavljia prepreka za pristupanje zemalja Balkana u EU. Poglavlje 23 spada u političke kriterije za članstvo i proceduru pregovora o njemu čine pregovaračka struktura, skrining i rezultati skrininga, mjerila za otvaranje i zatvaranje pregovora, početak i zatvaranje pregovora. Poglavlje 24 podrazumijeva pravdu, slobodu i sigurnost, a sastoji se iz

²⁴¹ Upoznajte EU, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Informacioni centar Evropske unije u Beogradu, Beograd, 2017. godina, str.18.

²⁴² Tematski zbornik radova XIV naučnog skupa međunarodnog značaja "Tehnologija, kultura i razvoj" održan u Igalu 2007. godine, Kontekst skupa: Zapadni Balkan na putu ka EU, Udruženje "Tehnologija i društvo", Institut "Mihajlo Pupin", Centar za istraživanje razvoja nauke i tehnologije Beograd, 2007.godine, str. 211.

²⁴³ Vidi više: Direkcija za evropske integracije BiH, Vijeće ministara BiH: <http://dei.gov.ba/dokumenti/default.aspx?id=4780&langTag=bs-BA>, 07.08.2018. godine

²⁴⁴ Tematski zbornik radova XIV naučnog skupa međunarodnog značaja "Tehnologija, kultura i razvoj" održan u Igalu 2007. godine, Kontekst skupa: Zapadni Balkan na putu ka EU, Udruženje "Tehnologija i društvo", Institut "Mihajlo Pupin", Centar za istraživanje razvoja nauke i tehnologije Beograd, 2007.godine, str. 215.

²⁴⁵ Ivana Đurić, Sanja Mrljević Nišavić, Pregovaračka poglavljia 23 i 24 – O čemu pregovaramo, Beograd, GIZ Projekat za pravnu reformu u Srbiji, 2013. godine, str.7.i 8.

deset oblasti (vizna politika, migracije, policijska saradnja, borba protiv korupcije i kriminala, terorizma, rasturanja droga, vanjske granice i kontrola Šengen zone i drugo).²⁴⁶

Svaka država kojoj je cilj da bude dio EU, mora da, u okviru ispunjavanja drugih reformi, otvori i zatvori svih 35 poglavlja pravne stečevine. Ta poglavlja su sljedeća:²⁴⁷

PREGOVARAČA POGLAVLJA				
1. Slobodno kretanje robe	8. Konkurencija	15. Energija	22. Regionalna politika i koordinacija strukturalnih instrumenata	29. Carinska unija
2. Slobodno kretanje radnika	9. Finansijske usluge	16. Porezi	23. Pravosuđe i osnovna ljudska prava	30. Vanjski odnosi sa inostranstvom
3. Poslovno nastanjivanje i sloboda pružanja usluga	10. Informaciono društvo i mediji	17. Ekonomska i monetarna politika	24. Pravda, sloboda i sigurnost	31. Vanjska, sigurnosna i odbrambena politika
4. Slobodno kretanje kapitala	11. Poljoprivreda i ruralni razvoj	18. Statistika	25. Nauka i istraživanje	32. Finansijska kontrola
5. Javne nabavke	12. Sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika	19. Socijalna politika i zapošljavanje	26. Obrazovanje i kultura	33. Finansijske i budžetske odredbe
6. Kompanijsko pravo	13. Ribarstvo	20. Poduzetništvo i industrijska politika	27. Okoliš	34. Institucije
7. Pravo intelektualnog vlasništva	14. Transportna politika	21. Transevropske mreže	28. Zaštita potrošača i zdravlja	35. Ostalo

²⁴⁶ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, *Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.30.i 31.

²⁴⁷ Mirko Prokopijević, *Evropska unija – Uvod*, Treće dopunjeno izdanje, Beograd, Čigoja štampa, 2012. godina, str.660.

Srbija je do maja 2017. godine otvorila 12 od 35 navedenih poglavlja. Privremeno su zatvorena dva poglavlja, 25 - Poduzetništvo i industrijska politika, i 26 - Obrazovanje i kultura.²⁴⁸ Na Međuvladinoj konferenciji između EU i Srbije koja je održana u krajem 2017. godine, otvorena su još dva poglavlja, poglavlje 6 - Kompanijsko pravo i poglavlje 30 - Vanjski odnosi sa inostranstvom.²⁴⁹

Na samitu Evropskog vijeća 2013. godine donijeta je odluka o otvaranju pregovora o članstvu u EU. Vijeće je odredilo da prva Međuvladina konferencija, koja se smatra uvodom u otvaranje konkretnih pregovaračkih poglavlja, bude održana do kraja januara 2014. godine, što se i dogodilo.²⁵⁰

Za Srbiju je 2015. bila godina kada su konkretno krenula pregovaranja sa Unijom. Tada su otvorena prva dva poglavlja od ukupno 35, 32 – o finansijskom nadzoru i 35 – o normalizaciji odnosa Beograda i Prištine. Godinu poslije otvorena su još četiri, 23, 24, 5 i 25, dok je 2017. godine otvoreno još šest poglavlja, 20, 26, 7, 29, 6 i 30. Iste godine Narodna skupština Republike Srbije usvojila je Zakon o izmenama i dopunama Zakona o ministarstvima, kojim je osnovano Ministarstvo za evropske integracije, a ukinuta Kancelarija za evropske integracije Vlade Srbije.²⁵¹ Ove godine je na Međuvladinoj konferenciji u Luksemburgu otvorila još dva poglavlja u pristupnim pregovorima sa Unijom, 31 i 33.²⁵² Time je Srbija ostvarila značajan napredak nas putu ka EU, jer je u ovom trenutku otvoreno 14 poglavlja, dok su dva privremeno zatvorena, 25 – Nauka i istraživanje, i 26 – Obrazovanje i kultura.²⁵³

4.3.3. Kosovo u procesu stabilizacije i pridruživanja EU

Nakon drugog svjetskog rata Kosovo je u okviru Socijalističke Republike Srbije imalo status autonomne pokrajine. U vremenu bivše Jugoslavije društveni i politički razvoj obilježen je čestim nemirima i protestima većinskog Albanskog stanovništva. Razlog nemira bilo je nezadovoljstvo statusom u okviru zajedničke države. Međutim, izmjenama Ustava bivše Jugoslavije 1974. godine autonomija Kosova je uveliko proširena. Steklo je brojna obilježja državnosti, odnosno vlastiti Ustav, izvršnu, sudsku i zakonodavnu vlast.²⁵⁴

Kosovo je do ukidanja njenog autonomnog statusa, 1989. godine, bilo pokrajina u okviru Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Nakon raspada SFRJ i dalje je bilo u sastavu

²⁴⁸ Upoznajte EU, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Informacioni centar Evropske unije u Beogradu, Beograd, 2017. godina, str.23.

²⁴⁹ Vidi više: European Western Balkans, <https://europeanwesternbalkans.rs/otvaranje-dva-nova-poglavlja-nagrada-ili-opomena-beogradu/>, 07.08.2018. godina

²⁵⁰ Ivana Đurić, Sanja Mrljević Nišavić, Pregovaračka poglavlja 23 i 24 – O čemu pregovaramo, Beograd, GIZ Projekat za pravnu reformu u Srbiji, 2013. godine, str.14.

²⁵¹ Vidi više: Ministarstvo za evropske integracije Srbije, <http://www.mei.gov.rs/sr/srbija-i-eu/istorijat-odnosa-srbije-i-eu/>, 21.08.2018. godina

²⁵² Vidi više: <https://www.blic.rs/vesti/politika/srbija-otvorila-poglavlja-33-i-13-jadranka-jaksimovic-konkretni-i-sigurni-koraci-ka/nj6nyse>, 21.08.2018. godina

²⁵³ Vidi više: <http://eupregovori.bos.rs/progovori-o-pregovorima/pregovori-srbije-sa-eu>, 21.08.2018. godina

²⁵⁴ Bahri Cani i Cvjetin Milivojević, Izvod iz Ustava SFRJ iz 1974. godine, Beograd: NEA, str. 250.

Srbije. Posljednjih nekoliko decenija situacija se mijenjala, jer su albanski separatisti pokušavali da odvoje Kosovo od Srbije kao nezavisnu državu. Nakon toga srpski tadašnji lideri su to proglasili kao kršenje ljudskih prava nad kosovskim Albancima, te su time prouzrokovali međunarodnu intervenciju u ovom dijelu Balkana.²⁵⁵ Ustavom Savezne Republike Jugoslavije 1992. godine provedena je potpuna centralizacija vlasti u Srbiji. Pokrajinama je oduzet autonomni status, dugogodišnji etnički sukobi albanskog stanovništva na Kosovu sa režimom u Beogradu kulminirali su ratom 1999. godine. Nakon vojne intervencije NATO-a protiv Miloševićevog režima iste godine Kosovo je stavljeno pod upravu UN-a. Njen status je privremeno riješen Rezolucijom 1244 Vijeća sigurnosti UN-a, nastala kao rezultat sporazuma između Savezne Republike Jugoslavije i NATO-a.²⁵⁶ Prema riječima politologa profesora Nerzuka Ćurka, NATO bombardiranje Kosova riješilo je jedan problem, srpski progon kosovskih Albanaca, ali je stvorilo druge probleme, kao što su albanski progon Srba i nove odnose između Albanije, Makedonije, Srbije i Kosova. On smatra da je etnički nacionalizam došao do izražaja više nego ranije, a da je građansko naslijeđe postalo krhkije nego bilo gdje drugo u Evropi.²⁵⁷

Preciznije rečeno, kosovska kriza je bila na vrhuncu 1998. godine kada su nakon osam godina hladnog rata pripadnici OVK-a²⁵⁸ ubili dva srpska policajca. Srbija je tada izazvala masakr u naselju Drenica, gdje je nastradalo 29 osoba. Unija je ovoga puta značajnije reagovala u odnosu na rat u BiH početkom devedesetih. Nije isključila vojnu intervenciju i otvoreno je podržala sve akcije NATO-a, uvela je ekonomske sankcije Srbiji, a već je postojao vojni embargo i zabrana izdavanja viza, humanitarno je pomagala, tražila rješenja za izbjegle i raseljene osobe.²⁵⁹ Ovi sukobi su uzdrmali ne samo region, nego i cijelu Evropu, ali je EU tada zaključila da je navedena intervencija bila neophodna. Vijeće za opšte poslove EU 1999. godine je formalno odlučilo da formira Pakt stabilnosti, te na taj način otkloni sukobe, obezbjedi mir i stabilnost i tako poveže zemlje regiona.

Prilikom proglašenja nezavisnosti, kosovski Albanci su isticali široko rasprostranjeno kršenje ljudskih prava, koje se dešavalo krajem devedesetih godina, navodeći da je oko 80 posto kosovskih Albanaca protjerano sa svojih radnih mjesta, te da je albanski jezik zabranjen, a imena sa škola, trgova, ulica na Kosovu zamjenjena sa srpskim imenima. Između 1998. i

²⁵⁵ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, *Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str. 454.

²⁵⁶ Zoltan Hajdu, *State Building Processes after 1990*, in: *Regional Transformation Processes in the Western Balkan Countries*, Pecs: Centre for Regional Studies of the Hungarian Academy of Sciences, 2011. godina str.67.

²⁵⁷ Nerzuk Ćurak, *Izvještaj iz periferne zemlje: Gramatika geopolitike*, Sarajevo: Fakultet političkih nauka, 2011. godina, str.146.

²⁵⁸ OVK – oslobodilačka vojska Kosova, paravojna formacija kosovskih Albanaca, koja se borila za njegovu nezavisnost još od 1996.godine. Nemiri su u toj zemlji počeli još dok je bila srpska pokrajina, kada je Slobodan Milošević odlučio da ukine autonomiju Prištini. Eskalacija sukoba se desila '98., a pogotovo 1999.godine nakon NATO napada. Osnivač i vođa OVK je sve do njegove smrti bio je Adem Jašari. Često je bila predmet optužbi za organizirani kriminal, terorizam i ratne zločine. Luca Gori, *Evropska unija i Zapadni Balkan – Evropska perspektiva regiona (1996-2007)*, Hesperia edu, Beograd, 2007. godina, str.34. i https://sh.wikipedia.org/wiki/Oslobodila%C4%8Dka_vojska_Kosova, 08.08.2018. godina

²⁵⁹ Luca Gori, *Evropska unija i Zapadni Balkan – Evropska perspektiva regiona (1996-2007)*, Hesperia edu, Beograd, 2007. godina, str.33. i 34.

1999. godine preko 700 hiljada ih je raseljeno ili čak primorano da bježi zbog prijetnji. Oko 15 hiljada osoba je ubijeno ili nestalo. Međutim, u momentu proglašenja nezavisnosti te zemlje 2008. godine, Srbija je bila totalno drugih stavova u odnosu na navedeni period krajem devedesetih godina.²⁶⁰ Od tada kreće nova era za budućnost Kosova i njegovog stanovništva. Usljedila su brojna međunarodna priznanja te zemlje, ali dvije članice Vijeća sigurnosti, Rusija i Kina, to nisu učinile, kao ni Srpska manjina u opštinama na sjeveru Kosova. To je znatno promijenilo odnose između Beograda i Prištine. EU je toj državi, uprkos brojnim političkim nemirima, ponudila evropsku perspektivu i na njenoj teritoriji uspostavila posebnu misiju EULEX. Parlament te zemlje usvojio je Ustav kojim je zagarantovano pravo na lokalnu samoupravu u skladu sa načelima Evropske povelje o lokalnoj samoupravi.²⁶¹

Njeni lideri i građani imaju jasno izražen stav za evropsku perspektivu kao dio šire regije Zapadnog Balkana. Čak i manjine na sjeveru su istog mišljenja, iako ne prihvataju njegovu nezavisnost, već žele da se formiraju zajednice srpskih općina. Kancelarija EU na Kosovu igra veoma važnu ulogu u primjeni programa Unije na njegovoj teritoriji. Na čelu sa sapecijalnim predstavnikom EU obezbjeđuje trajni politički i tehnički dijalog između Kosova i evropskih institucija, pruža podršku njenoj Vladi i promovise ljudska prava i slobode.

Pored toga, EU je najveći finansijski donator Kosovu u poređenju sa drugim zemljama Zapadnog Balkana. Izdvaja najveća materijalna sredstva po glavi stanovnika nego u bilo kojoj državi na svijetu. Kao i druge balkanske zemlje, Kosovo je koristilo program CARDS, najviše za povratak izbjeglih i raseljenih osoba, dok je kasnije, 2007. godine, zamjenjen sa finansijskim programom pomoći – IPA. Od tada do 2013. godine kroz IPA fondove dostupno im je bilo oko 635 miliona eura za razvoj ekonomije, trgovine, industrije, reformu javne uprave, vladavinu prava. Iz ovog programa 2010. godine aktivirana je komponenta za prekograničnu saradnju. Evropska komisija je dvije godine poslije objavila studiju izvodljivosti za SSP između EU i te zemlje.²⁶² U periodu od 2007. do 2013. godine za Kosovo je izdvojeno preko 560 miliona eura u okviru IPA programa, te je uspostavilo i programe prekogranične saradnje sa Makedonijom i Albanijom, s kojima je potpisalo i sporazume o slobodnoj trgovini, a vodi pregovore sa BiH, Hrvatskom, Slovenijom, Bugarskom i Moldavijom.²⁶³

Proces stabilizacije i prodruživanja Kosova se odvija u nekoliko etapa, a prva je praćenje i ocjena procesa reformi. Odvija se uz pomoć tehničkih grupa i predstavnika vlasti Kosova i EU. Solunskom agendom je definisan ključan mehanizam Procesu stabilizacije i pridruživanja između Komisije i vlasti te zemlje, a koji funkcioniše kao politički dijalog, tj. praćenje reformi predvođenih Evropskim partnerstvom, i kao tehnički dijalog u okviru sljedećih oblasti: dobro upravljanje, privreda, unutrašnje tržište, ribarstvo, inovacije i poljoprivreda.

²⁶⁰ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, *Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str. od 456. do 458.

²⁶¹ Elmir Sadiković, *Europa regija - Kohezijska politika EU i Zapadni Balkan*, Sarajevo: Šahinpašić; 2014. godina, str.275.

²⁶² Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, *Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.247. i 248.

²⁶³ Bajram Kosumi, *Balkanska Alhemija, Specijalno izdanje Limes Plus – geopolitički časopis*, Poglavlje: Kosovo i evropske integracije, Hesperia, Čigoja štampa, Beograd, 2005. godina, str.86.

Sprovođenje Evropskog partnerstva sa Kosovom počelo je još prije njegove nezavisnosti, 2008. godine. Komisije je u okviru toga odredila kratkoročne i srednjoročne prioritete, koji se otvaraju putem Akcionog plana²⁶⁴ za navedeno Partnerstvo.²⁶⁵

Misija UN-a na Kosovu je još uvijek aktivna, ali je i EU svakako ubrzala svoje djelovanje u toj državi. Misija je osnovana od strane Vijeća sigurnosti 1999. godine i ima za cilj da pomogne u obezbjeđenju uslova za miran, siguran i normalan život građana Kosova, kao i da unaprijedi regionalnu stabilnost regiona, koji je bio zahvaćen ratovima.

Odlazak UNMIK-a sa Kosova i formiranje kosovske vojske dovelo bi Srbiju u izuzetno tešku poziciju, smatra sadašnji predsjednik Srbije, Aleksandar Vučić. Povodom pisma američke političarke i ambasadorice pri UN-u, Nikki Haley, ocjenio je da je očigledno kako SAD hoće skloniti sve što Ujedinjene nacije predstavljaju na Kosovu, “jer je za njih Kosovo nezavisna i suverena država”.²⁶⁶

Bajram Kosumi, političar i bivši premijer Kosova, smatra da će status te države i njena nezavisnost biti završni čin događanja u ovom dijelu Evrope, koji će omogućiti ostvarenje dugoročne stabilnosti u regionu i što prije to bude shvaćeno i prihvaćeno biće bolje za sve, pa i one koji se protive njegovoj nezavisnosti.²⁶⁷

Tabelarni prikaz ključnih događaja u odnosima između Kosova i EU:

Godina	Događaj
2008. godina	Kosovo je proglasilo nezavisnost.
2015. godina	Republika Kosovo sa EU potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju.
2016. godina	Stupio na snagu Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju.
2016. godina	Evropska Komisija je usvojila preporuku za ukidanje viza za Kosovo
2018. godina	Ratificiran sporazum o demarkaciji sa Crnom Gorom u Skupštini Kosova.
2018. godina	Kosovo uvelo odluku o povećanju taksu za 100 posto na robu porijeklom iz Srbije i BiH.

²⁶⁴ Akcioni plan – predstavlja ključni dokument kojim vlasti na Kosovu prioritete postavljene ovim Partnerstvom ostvaruju reforme u tri oblasti, politički kriteriji, evropski standardi i ekonomski kriteriji.

²⁶⁵ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.245. i 246.

²⁶⁶ Al Jazeera Balkans, vidi više: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/vucic-odlazak-unmik-doveo-bi-srbiju-u-tesku-situaciju>

²⁶⁷ Bajram Kosumi, Balkanska Alhemija, Specijalno izdanje Limes Plus – geopolitički časopis, Poglavlje: Kosovo i evropske integracije, Hesperia, Čigoja štampa, Beograd, 2005. godina, str.86.

Republika Kosovo je sa EU potpisala SSP 27. oktobra 2015. godine, koji je 01. aprila 2016. stupio na snagu. Ovo je prvi dokument potpisan između Kosova i Unije i od strateškog je značaja, jer njime počinje nova faza ekonomskog, političkog i socijalnog razvoja ove države. Stupanjem na snagu SSP-a je značajno, jer omogućava slobodan pristup evropskom tržištu, slobodu kretanja proizvoda, rada, kapitala i usluga, kao i za reforme koje predviđaju regionalnu saradnju. Evropska komisija pozdravila je njegovo stupanje na snagu, jer predstavlja okvir za bliže političko-ekonomske odnose između Kosova i EU.

Sporazumom se utvrđuje ugovorni odnos sa uzajamnim pravima i obavezama, a njime je obuhvaćen širok raspon sektora. Kosovo sada treba sprovesti reformu za vladavinu prava, te uspostaviti područje slobodne trgovine. Akcenat su stavili i na reforme obrazovanja i zapošljavanja, pravosuđa i unutrašnjih poslova. Prema strategiji za Zapadni Balkan, Skupštini Kosova treba da bude omogućeno da vodi slobodne i otvorene rasprave o svim pitanjima koja imaju uticaj na državu, u skladu sa demokratskim postupcima. Bilo kakva opstrukcija rada Skupštine, a bilo ih je više proteklih godina, neprihvatljivi su za ulazak u EU. Neslaganja između vlasti i opozicije često su dovodile do onemogućavanja rada iste.

Kosovo je sada preuzelo značajane korake u pogledu ispunjavanja zahtjeva vezanih za viznu liberalizaciju. Evropska komisija je u Izveštaju o napretku za 2018. godinu za Kosovo potvrdila da je ta zemlja ispunila i poslednja dva kriterija za liberalizaciju viznog režima. To su stvaranje registra za istrage, pravosnažnih odluka sudova i zapljena o slučajevima visokog profila organizovanog kriminala i korupcije, te ratifikacija sporazuma o demarkaciji granice sa Crnom Gorom. Komisija je 2016. godine predstavila prijedlog za ukidanje ova dva navedena zahtjeva za vize građanima Kosova.²⁶⁸

Šefica Kancelarije EU na Kosovu, Natalija Apostolova, tim povodom je izjavila da je ratifikacija sporazuma o demarkaciji granice sa Crnom Gorom prekretnica za Kosovo, primjer posvećenosti dobrosusjedskim odnosima. Pažnja je sada usmjerena na borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala.²⁶⁹ Evropski parlament i zemlje članice bi sada trebale da prihvate prijedlog Kosova, a ako se to dogodi, građani će moći boraviti na teritoriji Unije do devedeset dana.²⁷⁰

Građani Kosova su jedini u regionu koji ne mogu da putuju bez viza u zemlje šengenske zone. Evropski parlament je u septembru 2018. odobrio viznu liberalizaciju, ali konačnu odluku će donijeti Vijeće EU na nivou ministara unutrašnjih poslova zemalja članica. Kosovski dužnosnici se nadaju da će odluka biti donesena u narednom periodu, dok analitičari smatraju da, zbog izbora za Evropski parlament zakazan za maj 2019. godine, može doći do odgađanja odluke. Komisija je 2018. godine saopštila da je Kosovo ispunilo 95 uslova i predložila ukidanje viza, ali do sada se nisu još izjasnili ministri unutrašnjih poslova zemalja članica

²⁶⁸ Vidi više: Ministarstvo za evropske integracije Republike Kosovo, <http://www.mei-ks.net/sr/izvetajii>, 10.08.2018. godina

²⁶⁹ Vidi više: Kancelarija Evropske unije na Kosovu - Specijalni predstavnik Evropske unije na Kosovu, https://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/41797/ratifikacija-sporazuma-o-demarkaciji-predstavlja-va%C5%BEnu-prekretnicu-za-kosovo_sr, 05.04.2018. godine

²⁷⁰ Vidi više: Ministarstvo za evropske integracije Republike Kosovo, <http://www.mei-ks.net/sr/izvetajii>, 17.08.2018. godina

Unije. Dhurata Hoxha, Ministarka za evropske integracije Kosova, za Al Jazeera Balkans je rekla da sada više ništa nije u rukama Kosova, a dok se ne donese konačna odluka o viznoj liberalizaciji veliki redovi građana ispred ambasada zapadnih zemalja nastaviti će da trpi i ekonomija te zemlje.²⁷¹ Vlasnici kompanija i dalje neće biti u mogućnosti da putuju bez viza u druge zemlje, a stopa nezaposlenosti i nerazvijena privreda će i dalje biti na nezadovoljavajućem nivou. Dijalog sa Srbijom i dalje je na listi prioriteta, ali odnosi još nisu na zadovoljavajućem nivou. Evropska komisija je pohvalila napore u oblasti pravosuđa sa ciljem gonjenja odgovornih za korupciju na državnom nivou.²⁷²

"Zbog složenih političkih okolnosti, a pogotovo nakon međunarodnog priznanja Kosova, vlasti u Srbiji dugo vremena nisu bile spremne pokrenuti pitanje decentralizacije odnosno regionalizacije države."²⁷³ U cilju poboljšanja odnosa između te dvije države, u Briselu je potpisan Briselski sporazum prije pet ipo godina. Danas politički analitičari ocjenjuju da je on, kako navode, klinički mrtav, te da ga mijenja novi spor o razgraničenju i podjeli teritorija. Srpski lideri tvrde da su ispoštovali tačke sporazuma, a da Kosovo nije formiralo Zajednicu srpskih općina.²⁷⁴ Predsjednik Kosova Hashim Thaci u oktobru 2018. je razgovarao da predstavnicima Vanjskopolitičkog odbora Evropskog parlamenta, koji je prihvatio Izvještaj o napretku Kosova. U Izvještaju je sadržan i amandman o mogućoj korekciji granica između te zemlje i Srbije. "O konačnoj fazi dijaloga za normalizaciju odnosa Kosova i Srbije pozdravljam činjenicu da Vanjskopolitički odbor EP-a poziva na sveobuhvatan i pravnoobvezujući sporazum, koji će prihvatiti sve strane, koji će osigurati multietnički karakter naših država i neće praviti granice duž etničkih linija", naveo je Thaci.²⁷⁵

Aktuelni predsjednik Srbije, Aleksandar Vučić, u vezi sa razgraničenjem sa Kosovom rekao je za Al Jazeera Balkans da Srbija mora da zna gdje su joj granice, kako bi se obezbjedili mir i stabilnost u regionu. Na pregovaračkom stolu sa kosovskim Albancima su sve opcije, ali je razmjena teritorija - Preševska dolina na jugu Srbije za sjever Kosova - ocijenio politiki neprihvatljivom odlukom, te da je šansa za takvu vrstu razmjene mala.

Bivši hrvatski predsjednik, Stjepan Mesić, rekao je da bi promjena granica Kosova vodila u nove katastrofe i rat. Za bečke novine Der Standard naglasio je da su "svi agresori u povijesti Evrope uvijek počinjali ratove kako bi navodno obranili svoju nacionalnu manjinu. To je uvijek bio izgovor, a cilj je uvijek bio osvajanje teritorija. Evropa može uspjeti samo ako se rat, kao političko sredstvo, isključi, jer više ne postoji motiv zaštite vlastite nacionalne manjine".²⁷⁶

²⁷¹ Al Jazeera Balkans, televizija i medijski portal,

Vidi više: <http://balkans.aljazeera.net/video/izbori-za-ep-odgadaju-viznu-liberalizaciju-za-kosovo>

²⁷² Vidi više: Ministarstvo za evropske integracije Republike Kosovo, <http://www.mei-ks.net/sr/izvetaji>, 07.08.2018. godina

²⁷³ Rezolucijom 1244 Vijeća sigurnosti UN-a Kosovo je privremeno stavljeno pod međunarodnu upravu. U februaru 2008. godine Kosovski parlament usvojio je Deklaraciju o nezavisnosti Kosova. Kosovo je priznalo 75 članica UN i 22 od 27 država članica EU.

²⁷⁴ Zajednica srpskih općina - naziv samoupravne zajednice opština i regiona na Kosovu, čije formiranje predviđeno sporazumom Beograda i Prištine u Briselu.

²⁷⁵ Al Jazeera Balkans, televizija i medijski portal

<http://balkans.aljazeera.net/vijesti/thaci-ep-shvata-sta-je-najrealnija-opcija-za-kosovo>

²⁷⁶ Al Jazeera Balkans, televizija i medijski portal

Pored navedenih otežanih pregovora u odnosima između Srbije i Kosova, novi momenat izazvao je burne reakcije u regionu. Kosovo je donijelo odluku o uvođenju visokih carina na robu porijeklom iz Srbije i BiH, koja krši Srednjoevropski sporazum o slobodnoj trgovini – CEFTA, kao i principe regionalne slobodne trgovine. O tome su govorili mnogi lideri u regionu, ali i Johannes Hahn, evropski komesar za proširenje EU. Hahn je naveo da je ova odluka štetna i za kompanije i potrošače, te da će ugroziti ekonomiju tih zemalja i dodatno zakomplikovati odnose u regionu. Visoka predstavnica za vanjsku politiku i sigurnost EU, Federica Mogherini, rekla je da ova odluka Kosova, između ostalog, krši i SSP. Unija je zatražila da vlasti te zemlje povuku hitno odluku o povećanju taksi za 100 posto, te da objasne svoje postupke. Predsjednik Srbije, Aleksandar Vučić, i drugi funkcioneri te zemlje reagirali su burno i organizirali sjednicu Savjeta za nacionalnu sigurnost, te naglasio da Srbija ne želi uvoditi kontramjere.²⁷⁷

Pored toga, Kosovo je uvelo i carinu od 100 posto i na robu međunarodnih brendova koja se proizvodi u Srbiji i BiH. Odluka je stupila na snagu 01. januara 2019. godine, a odnosi se na firme koje su bile oslobođene carina. Posljednja dešavanja u odnosima Srbije i Kosova dodatno su uticala na pogoršanje odnosa te dvije zemlje. Kosovo ovim znatno pritišće Srbiju kako bi priznali njegovu nezavisnost, no srpski lideri, kako tvrde, za sada neće popustiti.

Pred Republikom Kosovo tek predstoji procedura podnošenja aplikacije i dobijanja statusa kandidata za prijem u EU, u smislu Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a broj 1244, Kosovo sada ima status predpristupnog kandidata za prijem u EU.²⁷⁸ Dakle, Komisija očekuje da Kosovo ubrza neophodne reforme, ojača angažovanje u dijalogu sa Srbijom, te da sprovede sve postignute sporazume, pogotovo koji se tiče gore spomenute Srpske manjine na sjeveru, korekcije granica, te uvedenih kosovskih carina Srbiji i BiH.

4.3.4. Hronologija odnosa Crne Gore i EU

Odnosi EU i Crne Gore od početka su tekli bez većih poteškoća. Napredak je iz godine u godinu bio ostvaren u različitim društvenim sferama. 2003. godine Skupština Crne Gore osnovala je Odbor za evropske integracije, stalno tijelo koje je imalo nadležnosti da inicira usklađivanje zakonodavstva za evropskim pravom. Odbor je poslije preimenovan u Odbor za međunarodne odnose i evropske integracije, čime su njegove nadležnosti proširene, te je kasnije preimenovan samo u Odbor za evropske integracije.²⁷⁹ To su bili prvi konkretni koraci koje je direktno Crna Gora imala sa Unijom dok je još bila u sastavu Saveze Republike Jugoslavije, sa današnjom Republikom Srbijom. Sporazum o viznoj liberalizaciji i readmisiji između EU i Crne Gore stupio na snagu 2008. godine, ali je ubrzo izmjenjen, te je time

Vidi više: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/mesic-promjena-granica-na-kosovu-vodi-u-rat>

²⁷⁷ Vidi više: Al Jazeera Balkans, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/mogherini-kosovo-da-odmah-povuce-odluku-o-carinama>, 27.11.2018. godina

²⁷⁸ Mile Lasić; Evropska unija: nastanak, strategijske nedoumice i integracijski dometi, Sarajevo: Sarajevo Publishing, 2009., str.253.

²⁷⁹ Vidi više: Skupština Crne Gore, <http://www.skupstina.me/index.php/me/pristupanje-eu/skupstina-u-procesu-pristupanja>, 03.12.2018. godina

omogućeno svim stanovnicima te zemlje, ali i Srbije i Makedonije, da nesmetano putuju u sve države članice EU koje pripadaju Šengen zoni, kao i u Island, Norvešku i Švicarsku, koje još uvijek nisu njene članice.²⁸⁰

Nakon što je postala nezavisna država u maju 2006. godine, njenu evropsku perspektivu potvrdilo je Vijeće EU odmah iste godine. Njeni lideri su se jasno složili za zajedničko djelovanje i sprovođenje reformi kako bi Crna Gora postala dio te međunarodne organizacije. Održavanje referenduma Crne Gore bili su dvostruki problem za Uniju zbog regionalne nestabilnosti, jer je mogao uticati na dešavanja na Kosovu, određenu težnju Srbije u BiH, kao i na odnose između Srbije i Crne Gore. Nakon 1991. godine EU je prvi put bila jednoglasno složna kad je u pitanju proglašenje nezavisnosti jedne države na Zapadnom Balkanu.²⁸¹ To joj je olakšavalo u sprovođenju reformi u narednom periodu.

Vijeće EU je nakon toga donijelo odluku da se usvoji novo Evropsko partnerstvo sa tom zemljom. 2007. godina je jedna od najznačajnijih, jer je tada potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, kao i Privremeni sporazum o trgovini i trgovinskim pitanjima, koji je stupio na snagu godinu poslije, dok je SSP stupio na snagu 2010. godine.²⁸²

Ishitren zahtjev za prijem u EU, Crna Gora je podnijela u decembru 2008. godine, vjerovatno zbog unutrašnjih nestabilizacionih razloga, a ne zbog toga što je daleko poodmakla u pripremama za preuzimanje pravne stečevine - Acquia.²⁸³ Izazov za tu zemlju i njen euroatlanski put jeste oduvijek bio promjena Ustava i njegovo usklađivanje sa međunarodnim standardima, tj. standardima Unije.²⁸⁴ Godinu poslije, 2009., dodjeljen joj je upitnik Komisije sa pitanjima iz svih oblasti pravne stečevine, a u decembru 2010. godine postala je kandidat za članstvo u EU. Uspjeh i dinamika napredovanja Crne Gore prema u punopravnom članstvu EU potvrđeni su kada su 2012. godine šefovi država i vlada Unije potvrdili otvaranje pregovora o pristupanju.²⁸⁵

Kada govorimo o regionalnoj razvijenosti zemlje, treba spomenuti i da sjeverni dio Crne Gore ima najniži nivo razvijenosti, dok je južni dio, uz more, najrazvijeniji. Upravo taj neujednačen regionalni razvoj zadnjih godina je doveo do demografskih migracija stanovništva sa sjevera

²⁸⁰ Vidi više: Delegacija EU u Crnoj Gori, Evropska unija i Crna Gora, https://eeas.europa.eu/delegations/montenegro/29485/evropska-unija-crna-gora_me, 10.08.2018. godina

²⁸¹ Luca Gori, Evropska unija i Zapadni Balkan – Evropska perspektiva regiona (1996-2007), Hesperia edu, Beograd, 2007. godina, str.74.-76.

²⁸² Vidi više: Delegacija EU u Crnoj Gori, Evropska unija i Crna Gora, https://eeas.europa.eu/delegations/montenegro/29485/evropska-unija-crna-gora_me, 10.08.2018. godina

²⁸³ Acquis communautaire je francuski izraz koji znači EU onakva kakva jeste, odnosno podrazumjeva cjelokupno zakonodavstvo EU počev od Rimskih ugovora do Ugovora iz Nice, te još mnogo drugog zbog čega se o njemu i govori kao o kompletnoj pravnoj stečevini ili pravnom nasljeđu EU. Dakle, podrazumjeva prava i obaveze koje imaju zemlje članice, a koje proizilaze iz članstva u Uniji. Čine ga, osim ugovora i zakona, i deklaracije, rezolucije, međunarodni sporazumi, presude Evropskog suda te akcije koje poduzimaju članice u područjima vanjske i sigurnosne politike, pravosuđa i unutrašnjih poslova. Svaka zemlja koja želi biti članica EU ima obavezu da prihvati sve gore navedeno.

²⁸⁴ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.31.

²⁸⁵ Vidi više: Skupština Crne Gore, <http://www.skupstina.me/index.php/me/pristupanje-eu/crna-gora-i-evropska-unija>, 04.12.2018. godina

na jug. Sa ciljem da nacionalnu politiku regionalnog razvoja uskladi sa načelima politike EU, vlada Crne Gore je 2010. godine donijela strategiju regionalnog razvoja za period 2010-2014,²⁸⁶ koja će joj pomoći u korištenju pretpripravnih fondova EU.

Finansijska pomoć EU kroz program IPA u periodu od 2007. do 2010. godine Crna Gora je iznosila oko 131 milijardu eura za podršku tranziciji i izgradnju institucija, te regionalnu i prekograničnu saradnju. Prekogranična saradnja u to vrijeme bila je ostvarena sa Hrvatskom, Albanijom, BiH i Srbijom, te u dva transnacionalna programa, program Jugoistočna Evropa i Mediteranski program.²⁸⁷

Evropsko vijeće je 2011. godine donijelo odluku kojom je Crna Gora preduzela aktivnosti na uspostavljanju struktura za pregovore, s ciljem osnivanja potrebnih pregovaračkih tijela na nacionalnom nivou. Ova struktura za pregovore o njenom pristupanju EU uspostavljena je Odlukom crnogorske vlade godinu poslije, te su uspostavljena sljedeća tijela: Kolegijum za pregovore o pristupanju Crne Gore EU, Državna delegacija Crne Gore za pregovore o pristupanju EU, Pregovaračka grupa za pripreme pregovora o pristupanju, Radna grupa za pripremu pregovora po pojedinim poglavljima pregovora – pravne stečevine EU, Kancelarija glavnog pregovarača za vođenje pregovora o pristupanju i Sekretarijat pregovaračke grupe.²⁸⁸

Tabelarni prikaz ključnih događaja u odnosima između Crne Gore i EU:²⁸⁹

Godina	Događaj
1999. godina	EU predložila novi Proces stabilizacije i pridruživanja za pet zemalja jugoistočne Evrope, među kojima je bila i Crna Gora u okviru SRJ.
2000. godina	Samit u Zagebu poboljšao saradnju između Crne Gore i EU.
2006. godina	Na referendumu izglasana nezavisnost Crne Gore.
2007. godina	Potpisan Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Crne Gore i EU.
2008. godina	Stupili na snagu Privremeni sporazum o trgovini i trgovinskim pitanjima, Sporazum o viznoj liberalizaciji i Sporazum o readmisiji. Crna Gora podnijela zahtjev za članstvo u EU.
2009. godina	Crnoj Gori dostavljen Upitnik Evropske komisije.
2010. godina	Stupio na snagu Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. Evropsko vijeće dodijelio Crnoj Gori status kandidata za članstvo u

²⁸⁶ „Službeni list Crne Gore“ broj 28/10.

²⁸⁷ Vidi više: Ministarstvo ekonomije Crne Gore, Strategija regionalnog razvoja Crne Gore za period 2014.-2020., 2014. godina, str. 45.

²⁸⁸ Vidi više: Ministarstvo evropskih poslova Crne Gore, <http://www.mep.gov.me/rubrike/Pregovori-o-pristupanju-Crne-Gore-Evropskoj-uniji/Struktura-za-pregovore/>, 08.12.2018. godina

²⁸⁹ Vidi više: Ministarstvo evropskih poslova Crne Gore, <http://www.mep.gov.me/organizacija/dep/Crna-Gora-i-evropske-integracije/Hronologija-odnosa-Crne-Gore-EU>, 13.04.2018. godina

	EU.
2012. godina	Crna Gora počela pregovore o pristupanju sa EU.
2013. godina	Završen proces skrininga za sva poglavlja.
Od 2012.-2017. godina	Otvorena su i privremeno zatvorena mnoga poglavlja.
2017. godina	Crna Gora postala punopravna članica NATO-a.
2018. godina	Crna Gora otvorila pretposljednje poglavlje 27 – Životna sredina i klimatske promjene.

4.3.4.1. Crna Gora u procesu stabilizacije i pridruživanja EU

Crna Gora je podnijela zahtjev za članstvo u EU 15. decembra 2008. godine. U skladu sa članom 49 Ugovora o EU, 2009. godine evropski komesar za proširenje EU, Olli Rehn, u Podgorici je uručio tadašnjem premijeru, Milu Đukanoviću, Upitnik Evropske komisije. Crna Gora je predala u rekordnom roku odgovore na pitanja, te je Komisija objavila pozitivno mišljenje o spremnosti te zemlje za članstvo u Uniju. Zahvaljujući odličnim rezultatima koje je postigla, Crna Gora je dobila status kandidata za punopravno članstvo u EU 2010. godine.²⁹⁰

Pristupni pregovori te zemlje sa Unijom otvoreni su 2012. godine. Do sada su otvorena trideset dva pregovaračka poglavlja od ukupno 33, uključujući poglavlja o vladavini prava, 23 – Pravosuđe i temeljna prava i 24 – Pravda, sloboda i sigurnost, 17 – Evropska i monetarna unija. Tri poglavlja su privremeno zatvorena, 25 – Nauka i istraživanje, 26 – Obrazovanje i kultura i 30 – Vanjski odnosi.²⁹¹ Specifičnost Crne Gore u odnosu na druge zemlje Zapadnog Balkana kad je u pitanju monetarna unija, jeste podatak da ta zemlje od 1999. godine, dok je još bila u sastavu SRJ, koristila njemačku marku, a od 2002. godine koristi se evropska valuta euro.²⁹²

Tokom 2012. godine Skupština Crne Gore na svom zasjedanju usvojila je Odluku o izmjenama i dopunama Poslovnika Skupštine, te su umjesto Odbora za međunarodne odnose i evropske integracije osnovana dva odbora, a jedan od njih je bio Odbor za evropske integracije, tijelo koje će se baviti samo temama oko praćenja pregovora sa EU, da ih ocjenjuje, razmatra informacije, daje mišljenja o pitanjima koja se otvaraju tokom pregovora i drugo.²⁹³

²⁹⁰ Vidi više: Delegacija EU u Crnoj Gori, Evropska unija i Crna Gora, https://eeas.europa.eu/delegations/montenegro/29485/evropska-unija-crna-gora_me, 10.08.2018. godina

²⁹¹ Vidi više: Al Jazeera Balkans: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/crna-gora-otvara-poglavlje-kojim-odlucuje-o-sudbini-eura>, 20.08.2018. godina

²⁹² Vidi Više: <https://www.eu.me/mn/17/item/62-poglavlje-17-ekonomska-i-monetarna-unija>, 20.08.2018. godina

²⁹³ Vidi više: Skupština Crne Gore, <http://www.skupstina.me/index.php/me/pristupanje-eu/skupstina-u-procesu-pristupanjem>, 03.12.2018. godina

Diplomatski odnosi sa Unijom vode se putem Delegacije EU u Crnoj Gori smještenoj u Podgorici, koja radi već jedanaest godina, kao i Misije Crne Gore pri EU u Briselu, koja je sa radom počela 2006. godine. Od svih zemalja u regionu, poslije Hrvatske, Crna Gora je prva koja je ispunila najviše uslova kako bi se približila EU. Osim što je dobila status kandidata, otvorila je najviše poglavlja, napredovala je i u političkom i u ekonomskom smislu, kao i u pogledu vladavine prava. No, još uvijek su prisutni zastoji, koji joj otežavaju sprovođenje reformi, za što je potrebno mnogo vremena. Skupština ima ključnu ulogu u nadgledanju i sprovođenju pristupnih pregovora sa EU i u procesu usklađivanja zakona sa evropskim zakonodavstvom.²⁹⁴

Kada su u pitanju politički kriteriji, prisutno je nepovjerenje u izborni okvir i dugotrajni bojkot u Parlamentu od strane opozicije od parlamentarnih izbora 2016. godine. Još uvijek nedostaje politički dijalog, pogotovo u demokratskim institucijama. Reforma javne uprave još uvijek nije u potpunosti realizovana. Crna Gora je usvojila novi zakon o državnim službenicima i namještenicima i lokalnoj samoupravi, usmjerenih na zapošljavanje. Određeni nivo napretka ostvaren je u pravosuđu, te borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala. Pravosudni sistem je potrebno napraviti nezavisnim i profesionalnim, kako bi se implementirao u potpunosti kompletan zakonodavni okvir, jer su institucionalni kapaciteti ojačani. Korupcija je, kao i u drugim državama na Balkanu i dalje razlog za zabrinutost. Posebno treba staviti fokus na finansijske istrage, zaplijenu i oduzimanje nelegalno stečene imovine. Ostvaren je određeni rezultat kada je riječ o temeljnim pravima. No, potrebni su veći napori i konkretnija zaštita ljudskih prava, jer su Romi i dalje diskriminirani.²⁹⁵

Prema Izvještaju Komisije o napretku Crne Gore za 2017. i 2018. godinu, kada su u pitanju ekonomski kriteriji, ostvaren je određeni napredak. Najpotrebnije sada jeste da se riješi teret visokog javnog duga. Privreda umjereno raste od 2013. godine, ali se izvoz mora povećati, kao i kvalitet njenih proizvoda. Crna Gora je umjereno pripremljena u pogledu kapaciteta za suočavanjem sa konkurentskim pritiskom u EU. Trgovina sa zemljama članicama Unije i CEFTA-e je u padu, ali je još uvijek zadovoljavajući. Sada znatno raste trgovina sa drugim zemljama svijeta, kao što je Kina i Turska. Tokom 2017. godine trgovina sa zemljama EU je iznosila oko 35 posto izvoza iz Crne Gore, a gotovo 48 posto uvoza njenih proizvoda, stoji u Izvještaju Evropske komisije o napretku za 2017. i 2018. godinu.

U toku je reforma obrazovanja, ali je potrebno uskladiti potražnju na tržištu sa obrazovnim sistemom. U suprotnom, kao i u drugim državama Zapadnog Balkana, stvara se hiperprodukcija određenih kadrova, zbog čega raste nivo nezaposlenosti. Ili su visokoobrazovane osobe primorane raditi druge poslove, koje nisu u njihovoj struci. Crna Gora je umjereno pripremljena u pogledu implementacije pravne stečevine EU i

²⁹⁴ Vidi više: Skupština Crne Gore,

<http://www.skupstina.me/index.php/me/pristupanje-eu/crna-gora-i-evropska-unija>, 04.12.2018. godina

²⁹⁵ Izvještaj Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2018. godinu, Radni dokument Evropske komisije, Strazbur, 2018. godina

usklađivanjem evropskih standarda sa njihovim.²⁹⁶ Neadekvatna infrastruktura i dalje predstavlja problem, jer je kvalitet ispod evropskih standarda. Rekonstrukcija saobraćajne mreže napreduje, uključujući i dionicu autoputa.

Regionalna saradnja, kao što sam ranije navela, jedna je od ključnih preduslova za priključenje u EU koja je uvedena za države Zapadnog Balkana. U tom slučaju Crna Gora je nastavila blisku saradnju sa svim državama u regionu. Sa BiH, Hrvatskom i Srbijom u okviru Procesa Sarajevske deklaracije saradnja dobro napreduje. Deklaracija ima za cilj iznalaženje održivih rješenja za oko 74 hiljade osoba, koje su izbjegle i raseljene tokom rata u bivšoj Jugoslaviji devedesetih godina. U okviru regionalne saradnje ta zemlja učestvuje u mnogim inicijativama. Sa Albanijom saraduje u okviru Trilaterale Albanija-Crna Gora-Hrvatska, osnovane 2017. godine kao dio Jadransko-jonske inicijative.²⁹⁷ Visoki zvaničnici te zemlje sa Makedonskim, Srbijanskim, Albanskim, Bosanskohercegovačkim, Kosovskim, Hrvatskim predstavnicima vlasti održavaju redovne posjete, kao i sa visokim zvaničnicima drugih EU zemalja.²⁹⁸

Prema Izvještaju o napretku za 2017. i 2018. godinu, ta zemlja učestvuje u dijalogu između ministara ekonomije i finansija država članica EU i država kandidata, s ciljem da pomogne državama kandidatima za članstvo da ispune ekonomske kriterije i da budu spremniji u smislu ekonomskih reformi, konkurentnosti i otvaranja novih radnih mjesta. Vizna liberalizacija za građane Crne Gore koji putuju u Šengen zonu uvedena je 2009., dok je Sporazum o readmisiji između te zemlje i EU na snazi od 2008. godine. Finansijska pomoć Unije kroz program IPA za period 2007–2013. godine, koji je iznosio gotovo 236 miliona eura, u velikoj mjeri je završena. Crna Gora trenutno koristi pretpristupnu pomoć s indikovano dodijeljenim sredstvima u iznosu od 270 miliona eura za period 2014–2020. godine.²⁹⁹

Izvještaj Komisije o napretku za 2018. godinu predstavlja ohrabrenje i za političke lidere i za čitavo društvo, jer daje jasne pokazatelje u pogledu rezultata koji su ostvareni. Na određeni način predstavlja plan šta je potrebno uraditi u narednom periodu da bi se Crna Gora postepenim i sigurnim tempom približavala evropskim standardima. Evropska komisija od 2007. godine izdaje godišnje Izvještaje o napretku ove zemlje, dok 2017. godine nije izdavala ni jedan izvještaj o državama regiona - Zapadnog Balkana, te je to objedinila u izvještaje o napretku u aprilu 2018., gdje je obuhvatila i analizu prva tri mjeseca te godine.³⁰⁰

²⁹⁶ Izvještaj Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2018. godinu, Radni dokument Evropske komisije, Strazbur, 2018. godina

²⁹⁷ Jadransko-jonska inicijativa – pokrenuta je 2000.godine u Anconi na Konferenciji sigurnosti i razvoju Jadranskog i Jonskog mora. Cilje je jačanje regionalne saradnje, sigurnosti i stabilnosti, te zaštitu okoliša u okolini tih mora. Vidi više: <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/regionalna-saradnja/jadransko-jonska-inicijativa/>, 25.08.2018. godina

²⁹⁸ Izvještaj Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2018. godinu, Radni dokument Evropske komisije, Strazbur, 2018. godina

²⁹⁹ Vidi više: Skupština Crne Gore, <http://www.skupstina.me/index.php/me/pristupanje-eu/crna-gora-i-evropska-unija> i Izvještaj Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2018. godinu, Radni dokument Evropske komisije, Strazbur, 2018. godina

³⁰⁰ Vidi više: Skupština Crne Gore,

Analizirajući dinamiku ispunjavanja reformi u svim oblastima, možemo zaključiti da je ta zemlja prva u regionu koja bi mogla postati članica EU za narednih nekoliko godina. Spornih pitanja sa susjedima nema, postala je članica NATO-a, nezavisnost postigla relativno brzo i bez sukoba, što su lideri EU složno prihvatili, dovoljno govori o pozitivnom kretanju Crne Gore ka toj međunarodnoj i ekonomski najstabilnijoj organizaciji.

4.3.5. Albanija u procesu stabilizacije i pridruživanja EU

Totalitarni režim Envera Hodže, koji je vladao Albanijom poslije drugog svjetskog rata, državu je doveo u dugogodišnju međunarodnu izolaciju. Do kraja 20. stoljeća Albanija je bila jedna od najnerazvijenijih evropskih država u ekonomskom, političkom i demokratskom pogledu. Početkom 90-ih godina tog stoljeća Albanija je započela proces tranzicije sa opredeljenjem da postane članica EU. Već 1995. godine postala je članica Vijeća Evrope. Četiri godine nakon toga ratificirala je evropsku povelju o lokalnoj samoupravi.³⁰¹ Ovim je stvorena osnova za decentralizaciju državne vlasti, kao i za razvoj lokalne samouprave po evropskim standardima.

Albaniju su zahvatili nasilni ulični sukobi 1997. godine, kada se dogodio propast piramidalnih banaka koje je finansirala vlada. U to vrijeme Unija nije značajnije djelovala već je ostala po strani, u okviru OEBS-a, Organizacije za evropsku sigurnost i saradnju. Samo je obećala da će ostvariti sporazum o saradnji iz 1992. godine, koji je uključivao humanitarnu i finansijsku pomoć, kao i politički dijalog oko pripreme izbora. Primaran cilj im je bio povratak stabilnosti i sigurnosti unutar države, kao i podrška demokratskim procesima. "Parlamentarna skupština Zapadnoevropske unije (ZEU) stalno je tada kritikovala nedovoljnu agažovanost EU u albanskoj krizi, te je '97. godine usvojila preporuku kojom je Vijeće ministara EU ovlastilo plansko odjeljenje Zapadnoevropske unije da izradi planove akcije u Albaniji koja bi uključila sve misije Petsberga, od humanitarnog djelovanja, uspostavljanja mira, do oduzimanja oružja i municije. Ali zbog protivljenja nekih njenih članica Evropska unija je samo finansijski i humanitarno pomagala (UN i OSCE) pokrenuvši misiju Alba u kojoj su učestvovali ljudi iz jedanaest zemalja. Nije bilo političke volje da se smiri novonastala kriza."³⁰²

Preokret za Albaniju dogodio se 2006. godine kada je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, a stupio je na snagu 2009.³⁰³ Te godine je napravila značajan napredak u historiji evropskih integracija, jer je podnijela i zahtjev za članstvo u EU. Da bi stekla status kandidata obavezna je provesti složene političke i ekonomske promjene. Međutim,

<http://www.skupstina.me/index.php/me/pristupanje-eu/crna-gora-i-evropska-unija>, 04.12.2018. godina

³⁰¹ Elmir Sadiković, Europa regija - Kohezijska politika EU i Zapadni Balkan, Sarajevo: Šahinpašić; 2014. godina, str. 265. i 266.

³⁰² Luca Gori, Evropska unija i Zapadni Balkan – Evropska perspektiva regiona (1996-2007), Hesperia edu, Beograd, 2007. godina, str.33.

³⁰³ Vidi više: Delegacija EU u Albaniji,

https://eeas.europa.eu/delegations/albania_en/6953/Albania%20and%20the%20EU, 05.12.2018. godina

najznačajnije reforme odnose se na uvođenje demokratskih standarda u pogledu vladavine prava, kao i reformu javne uprave. To znači uspostavljanje efikasnih institucionalnih kapaciteta pri primjeni prava koja su u skladu sa zakonodavstvom EU, te reforme javne uprave u smislu decentralizacije političke vlasti. Do sada je provedena administrativno-teritorijalna podjela države na 36 okruga, 43 opštine i 314 komuna. Decentralizacija vlasti pokrenuta je 1998. godine kada je usvojen novi Ustav, te ratifikacijom Evropske povelje o lokalnoj samoupravi godinu dana poslije.³⁰⁴

Treća faza decentralizacije vlasti počela je 2008. godine i smatra se fazom konsolidacije. Ta faza obuhvata fiskalnu reformu, jačanje uloge civilnog društva na lokalnom i regionalnom nivou, te veću uključenost vlasti u procesu Evropskih integracija.³⁰⁵

Ako se vratimo u prošost, početkom 90-ih godina, Albanija je ostvarila značajan napredak na putu ka članstvu u Evropskoj uniji. Ostvaren je pristup sredstvima predpristupne pomoći EU, a finansije su bile usmjerene ka razvojnim i socijalnim projektima. Od EU u početku tranzicijskog procesa Albanija je dobila višemilionsku finansijsku pomoć, koja je 2012. godine iznosila čak 97 miliona eura. Od 2007. godine učestvuje u projektima prekogranične saradnje sa zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima, ali i članicama EU.³⁰⁶

Evropska komisija je još 2012. godine preporučivala da Vijeće toj zemlji odobri status kandidata ukoliko Albanija sprovede reforme u oblasti pravosuđa i javne administracije.³⁰⁷ Nakon ispunjenih zahtjeva Vijeća, Albanija je dobila status kandidata 2014. godine, jer je izvršila pojedine reformske aktivnosti i ostvarila napredak u ispunjavanju uslova koje je pred nju stavila EU. Gledajući iz ekonomske perspektive, napredak Albanije ohrabruje investitore za ulaganjem na ovom teritoriju što za rezultat ima i otvaranje novih radnih mjesta. Finansijska podrška raznih fondova EU, kao što je program pretpristupne pomoći IPA, dodatno su ohrabrile i političke lidere i domaće privrednike za razvoj i napredak u ekonomskom smislu.

³⁰⁴ Elmir Sadiković, Europa regija - Kohezijska politika EU i Zapadni Balkan, Sarajevo: Šahinpašić; 2014. godina, str. 265. i 266.

³⁰⁵ Toto Rudina, Decentralization and Analysis of Government Functions: National, Regional and Local Draft Report.

³⁰⁶ Elmir Sadiković, Europa regija - Kohezijska politika EU i Zapadni Balkan, Sarajevo: Šahinpašić; 2014.godine, str.268.

³⁰⁷ Dragan Đukanović i Vladimir Trapara, Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina, str.27.i 28.

Tabelarni prikaz ključnih događaja u odnosima između Albanije i EU:³⁰⁸

Godina	Događaj
1991. godina	Uspostavljeni prvi diplomatski odnosi između Albanije i EEZ.
1992. godina	Potpisan Sporazum o trgovini i saradnji. Albanija postala podobnija za finansiranje programa PHARE.
1999. godina	EU predložila novi Proces stabilizacije i pridruživanja za pet zemalja jugoistočne Evrope, među kojima i Albanija. Postala podobnija za finansiranje u okviru programa CARDS. Odobrena Studija izvodljivosti SSP-a od strane EK.
2000. godina	Samit u Zagebu poboljšao saradnju između Albanije i EU.
2003. godina	Počela prva runda pregovora o SSP-u.
2004. godina	Vijeće usvojilo Evropsko partnerstvo sa Albanijom.
2005. godina	Potpisan Sporazum o readmisiji između EU i Albanije.
2006. godina	Potpisan SSP i Privremeni sporazum o trgovini i trgovinskim pitanjima. Stupio na snagu Sporazum o readmisiji između EU i Albanije.
2007. godina	IPA fondovi dostupni da pomognu Albaniji da se pripremi za članstvo.
2008. godina	Sporazum o viznim olakšicama između EU i Albanije stupa na snagu.
2008. godina	Potpisan Sporazum o finansiranju između Albanije i EU u okviru IPA programa.
2009. godina	SSP stupio na snagu. Albanija predala formalni zahtjev za članstvo.
2010. godina	Bezvizni režim za šengenski prostor uveden za sve građane Albanije, koji imaju biometrijski pasoš. Albanija predaje odgovore na Upitnik Europske komisije i odgovara na dodatna pitanja, na što EK odgovara sa pozitivnim mišljenjem.
2011. godina	Usvojen Akcioni plan na preporuku EK.
2013. godina	Evropska komisija predlaže Vijeću EU da dodijeli Albaniji status kandidata.
2014. godina	Vijeće EU Albaniji odobrilo status kandidata. Tadašnji komesar za proširenje EU, Štefan Füle, predao je Mapu puta u skladu sa pet ključnih prioriteta, gdje je kompletan opis mjera i

³⁰⁸ Evropska komisija; Vidi više: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/albania_en, 16.04.2018. godina i Ministarstvo za evropske integracije Albanije, <http://historiku.integrimi.gov.al/en/program/eu-albania-history>, 09.12.2018. godina

	konkretnih koraka za njihovo ispunjavanje.
2016. godina	Evropska komisija predložila početak pregovora sa Albanijom u 2019.
2018. godina	Vijeće za stabilizaciju i prodruživanje EU održalo deseti sastanak sa Albanijom.

Kada govorimo o podnošenju zahtjeva za članstvo neke države, Evropska komisija, osim pozitivnog mišljenja, može dati mišljenje s rezervom i negativno mišljenje. Kada je 2010. godine dala mišljenje o zahtjevu za članstvo Albanije utvrđeno je dvanaest prioriteta u oblastima pokrivenih političkim kriterijem, koje je bilo potrebno ispuniti kako bi se državi dodijelio status kandidata. Tek nakon dvije godine u okviru dokumenta "Strategija proširenja i ključni izazovi 2012-2013", Komisija je konačno preporučila Vijeću EU da Albaniji dodijeli status kandidata, ali pod uslovom da okonča započete reforme u oblasti pravosuđa i javne uprave, te da revidira Poslovnik o radu Parlamenta. To su neki od preduslova, također, i za otvaranje pregovora o pristupanju. Evropska komisija je Vijeću EU i Evropskom parlamentu u Izvještaju o napretku Albanije u borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala i reforme pravosuđa iz 2014. godine, preporučila dodjeljivanje statusa kandidata, što je Vijeće i učinilo.³⁰⁹

Tako je Albanija i ostvarila napredak u smjeru ispunjavanja "pet ključnih prioriteta" (tzv. Five Key Priorities), a to su reforma pravosuđa i državne uprave, borba protiv korupcije i organizovanog kriminala i zaštita ljudskih prava, za otvaranje pregovora o prijemu u članstvo EU, stoji u Izvještaju Evropske komisije za 2016. godinu. Bitni ustavni amandmani jednoglasno su usvojeni te godine, što označava početak sveobuhvatnih reformi u oblasti pravosuđa, dok se reforma državne administracije sprovodi usporenijim tempom. Konstruktivan i održiv politički dijalog biće od velikog značaja za konsolidaciju i nastavak reformi Albanije. Time što je dobila status kandidata ne znači da će EU odmah započeti pregovore o pridruživanju sa tom zemljom. To je poseban korak u cjelokupnom procesu integracija za koji je potreban i veći napredak u pet navedenih prioritarnih ciljeva. Također, Albanija mora dobiti saglasnost svih zemalja u EU.³¹⁰ Evropska komisija je prošle godine predložila da početak pregovora sa tom zemljom bude 2019. godina.

I prema posljednjem Izvještaju Komisije iz 2018. godine, lideri Unije i dalje temeljito prate razvoj ovih "pet ključnih prioriteta", koje je pred nju stavila EU, ne zbog Brisela, već zbog građana te države. Nastavljen je rad na procesima i presudama u oblasti borbe protiv korupcije i organizovanog kriminala. Posebno je značajno usvajanje izmjena i dopuna zakona o kaznenom postupku, što je pomoglo u procesuiranju prekršioca zakona, kao i efektivnijim kaznenim istragama. Uspostavljen je rad specijaliziranih antikorupcijskih tijela, uključujući i poseban tužiteljski ured, ali su korupcija i organizirani kriminal i dalje razlog za zabrinutost.

³⁰⁹ Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, Direkcija za evropske integracije, Od podnošenja zahtjeva za članstvo do sticanja statusa kandidata, Česta pitanja, Radni dokument, Sarajevo, april 2016. godina

³¹⁰ Vidi više: Delegacija EU u Albaniji, https://eeas.europa.eu/delegations/albania_en/6953/Albania%20and%20the%20EU, 05.12.2018. godina

Ostvaren je napredak u oblasti pravosuđa i početka sprovođenja profesionalne edukacije sudija i tužilaca, ali je potrebno još mnogo napora za potpuno prilagođavanje i pravosudnog sistema i zakonodavstva sa evropskim. Potrebno je uložiti napore u borbi protiv pranja novca i nelegalno stečene imovine.³¹¹

Albanija je nastavila da njeguje dobrosusjedske odnose sa državama u regionu i državama članicama EU. Što se tiče političkih kriterija, Parlament Albanije je početkom 2017. godine bio pogođen dugotrajnim bojkotom opozicije, što je odgodilo imenovanje pravosudnih institucija. Na sreću, ubrzo je pronađen konsenzus između vladajuće stranke i opozicije, te je omogućen nastavak parlamentarnih aktivnosti. Izbori su nakon toga mirno organizovani.

Nastavila je usklađivati svoje zakonodavstvo sa evropskim u pogledu preuzimanja obaveza iz članstva, no mnogo napora se mora uložiti kako bi se usvojila i provela pravna stečevina EU. Usklađivanje Albanskog zakonodavstva sa evropskim počelo je sa potpisivanjem SSP-a i implementira se u dvije faze tranzicije. U prvoj fazi je zamišljeno da obuhvata osnovne elemente pravne stečevine u oblasti zajedničkog tržišta i konkurencije, intelektualna svojima, javne nabavke certifikacija proizvoda, dok je u druga faza obuhvata sve druge oblasti.³¹²

Kad su u pitanju ekonomski kriteriji Albanija je ostvarila određeni napredak i umjereno je spremna za članstvo u EU. Nivo javnog duga je smanjen, ekonomski rast se povećao, dok se nezaposlenost smanjila, ali je i dalje visoka. Albanija je usvojila strateški plan razvoja 2018-2022 u decembru 2017. godine. EU je pružila finansijsku podršku i Albaniji, kao i drugim zemljama u regiji koje žele biti njene članice. Učestvuje u pet programa prekogranične saradnje sa susjednim zemljama zapadnog Balkana i državama članicama, kao i na transnacionalnim programom saradnje u okviru Evropskog fonda za regionalni razvoj i IPA - Jadranski prekogranični program.³¹³

Zaštita ljudskih prava i zaštita manjina igraju ključku ulogu u odnosima između Unije i Albanije. Delegacija EU u Albaniji, koja je otvorena još 1993. godine, u okviru toga ima tri misije svog djelovanja, a to su praćenje stanja ljudskih prava, održavanje stalnog dijaloga sa osobama koje se bore za ova prava i pružiti podršku organizacijama civilnog društva. U tom smislu Delegacija saraduje i sa civilnim društvom i sa vlastima, kao i sa UN-om, OSCE-om i vijećem Evrope kako bi evidentirali i na vrijeme zaštitili ljudska prava, promovisali ih, ali i sankcionisali prekršioce.³¹⁴ Albanija je ratificirala većinu međunarodnih konvencija o ljudskim pravima i razvila pravni okvir u skladu sa evropskim standardima. Osnovna ljudska prava i dalje se poštuju u gotovo čitavoj zemlji, ali ih je potrebno dodatno unaprijediti pravni okvir za poštivanje i zaštitu prava manjina, tačnije poboljšati status Roma u društvu, navedeno je u Izvještaju Evropske komisije o napretku te zemlje za 2018. godinu.

³¹¹ Izvještaj Evropske komisije o napretku Albanije za 2018. godinu, Evropska komisija, Strazbur, 2018. godina

³¹² Vidi više: Ministarstvo evropskih integracija Albanije,

<http://historiku.integrimi.gov.al/en/program/approximation-of-legislation>, 09.12.2018. godina

³¹³ Izvještaj Evropske komisije o napretku Albanije za 2018. godinu, Evropska komisija, Strazbur, 2018. godina

³¹⁴ Vidi više: Delegacija EU u Albaniji,

https://eeas.europa.eu/delegations/albania_en/6953/Albania%20and%20the%20EU, 05.12.2018. godina

Za sadašnju albansku Vladu na čelu sa premijerom Edijem Ramom, i predsjednikom Bujarom Nishani, integracija u EU je strateški cilj i zato je preuzela sve korake kako bi ispunila bitne reforme i otvorila pregovore sa evropskim zvaničnicima. Ulažu napore kako bi pravilno sproveli reforme podrazumijevajući inkluzivnot svih zainteresovanih strana, vlasti i opozicije, civilnog društva, poduzetnike, kao i druge grupe koje će poboljšati standard Albanije i stvoriti povoljan ambijent za život svih građana.

Albanija je prešla težak, ali i efikasan put od centralizovane politike Envera Hodže do danas. Doživjela je političku, ekonomsku i socijalnu transformaciju s ciljem približavanja demokratskim modelima upravljanja i približila se EU. Sada su osnovni ciljevi, koji će pomoći njenom društvu da bude bolje pozicioniran u globalnim procesima, konsolidacija demokratskih institucija, odgovornost sistema upravljanja i procesa građanskog uspostavljanja političkih stranaka. Stoga njeno članstvo u EU se smatra izazovom i prilika da ostvari očekivanja svih njenih građana. Reforme u političkom i ekonomskom smislu, kao i u oblasti vladavine prava i prava manjina, koje je do sada realizovala, znatno su pomjerali granice očekivanja njenih građana.³¹⁵

U odnosu na ostale zemlje Zapadnog Balkana, osim Crne Gore, Albanija je znatno napredovala, ali pred njenim političarima predstoji još težak put ka punopravnom članstvu u EU. Osim toga, bitno je spomenuti da je Albanija postala članica NATO-a još 2009. godine, što je čini stabilnijom i sigurnijom državom regiona. Do sada su to učinile Hrvatska i Crna Gora.

4.3.6. Hronologija odnosa Hrvatske i EU

Republika Hrvatska je kao nezavisna i suverena država međunarodno priznata u januaru 1992. godine. Od samog početka njenim liderima je strateški cilj bio priključenje EU i NATO-u, kao i dobri regionalni odnosi i saradnja sa zemljama Zapadnog Balkana. Pet godina nakon njene nezavisnosti Vijeće ministara Unije je odredilo političke i ekonomske uslove za razvoj bilateralnih odnosa sa Hrvatskom. Kada je Evropska komisija 1999. godine predložila stvaranja Procesu stabilizacije i pridruživanja za pet članica jugoistočne Evrope, među njima i Hrvatsku, iste godine je usvojen i Pakt stabilnosti. Sve to je uključivalo i Republiku Hrvatsku, što je otvaralo perspektivu za napredak u svim sferama društva. Iako nije imala tada konkretan ugovor potpisan sa EU, Hrvatska je bila u njihovom interesnom području. Nakon izbora 2000. godine ubrzana je dinamika političkog dijaloga između Hrvatske i Unije, kada je osnovana i Zajednička konsultativna radna skupina. To je tehničko radno tijelo EU i Hrvatske sastavljeno od stručnjaka iz raznih područja (privreda, mediji, javna uprava, pravosuđe, vanjskotrgovinska politika i druge).³¹⁶

³¹⁵ Vidi više: Ministarstvo evropskih integracija Albanije, <http://historiku.integrimi.gov.al/en/program/albania-and-eu/eu-and-civil-society>, 09.12.2018. godina

³¹⁶ Radovan Vukadinović i Lidija Čehulić, Politika evropskih integracija, Topical, Zagreb, 2005. godina, str.365.

Pozitivan uticaj na odnose Unije i Hrvatske uticao je posebno Zagrebački samit 2000. godine, kada su počeli pregovori o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju. Hrvatska ga je potpisala 2001., a stupio je na snagu 2005. godine. Zahtjev za članstvo predala je 2003. godine. Iste godine je tadašnji predsjednik Evropske komisije uručio Hrvatskoj upitnik sa oko 4560 pitanja, na čijim odgovorima je mjesecima radila cijela državna uprava, te je predala upitnik u predviđenom roku. Godinu dana poslije Komisija je donijela pozitivno mišljenje o njenom zahtjevu za punopravno članstvo u EU kada je Hrvatska dobila status službenog kandidata.³¹⁷ Tada se obavezala da nacionalno zakonodavstvo uskladi sa pravnom stečevinom. Kako bi ispunila kriterije za članstvo Hrvatska je bila obavezna da politiku regionalnog razvoja uskladi sa ciljevima i načelima regionalne politike Unije. Finansijska pomoć joj je znatno bila povećana nakon što je dobila status kandidata. Kada je postala članica EU u julu 2013. godine Hrvatska je uključena u njenu kohezionu politiku.³¹⁸ Potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju formalno je počeo proces ukupnih priprema Hrvatske u EU. Pristupni pregovori započeti su 2005. godine, a nakon početka procesa ispitivanja 33 poglavlja, završen je proces skrininga i dvije godine poslije otvoreno je 14 poglavlja pravne stečevine. Lideri Unije su pozdravili izuzetan i brz napredak te zemlje, ali su naglasili da je potrebna podrška u oblasti pravosuđa i javne administracije, te borbi protiv korupcije, ekonomskim reformama, pravima manjina, kao i procesuiranju ratnih zločina.

Bilateralni pregovori Hrvatske i EU bili su prošireni sa 33 na 35 poglavlja, odnosno za dva specifična poglavlja, ali su potisnuti nakon Slovenskog uslovljavanja nastavka ovih pregovora rješavanjem njenih graničnih problema sa Hrvatskom.³¹⁹ Početkom novembra 2008. godine, prije Slovenske blokade 11 poglavlja ovih pregovora, u Briselu je bilo najavljeno da će do kraja 2009. godine sva poglavlja biti otvorena i zatvorena. Međutim, godinu dana poslije i pet drugih članica EU izjasnilo se protiv otvaranja nekih poglavlja u pregovorima sa Hrvatskom, a koji se odnose na saradnju na polju pravosuđa i unutrašnje politike. Time su šanse za ulazak Hrvatske u EU 2011. godine bile nemoguće.³²⁰

Nakon više od osam godina od podnošenja zahtjeva za članstvo i skoro šest godina pregovaranja, Hrvatska je 2011. godine u Briselu potpisala Ugovor o pristupanju EU. Podložno njegovoj ratifikaciji od strane svih članica postala je punopravna članica EU 01. jula 2013. godine. Tokom sprovođenja reformi za pristupanje Komisija je pratila pažljivo sve obaveze koje je Hrvatska preuzela u pregovorima o pristupanju. To se posebno odnosilo na pravosuđe, temeljna prava i slobode, sigurnost i tržišnu ekonomiju. Hrvatska je morala da prevedu pravnu stečevinu EU na hrvatski jezik, koja je tada imala oko 144 hiljade stranica. To su obaveze i zahtjevi koji proizilaze iz pregovora o pristupanju, a odnose se i na 33 poglavlja koja su morala biti zatvorena do njenog ulaska u EU. Svoje zakonodavstvo je u velikoj mjeri uskladila u odnosu na opća načela.

³¹⁷ Radovan Vukadinović i Lidija Čehulić, *Politika evropskih integracija*, Topical, Zagreb, 2005. godina, str.368.

³¹⁸ Elmir Sadiković, *Europa regija - Kohezijska politika EU i Zapadni Balkan*, Sarajevo: Šahinpašić; 2014. godina, str.242. i 244.

³¹⁹ Mile Lasić; *Evropska unija: nastanak, strategijske nedoumice i integracijski dometi*, Sarajevo: Sarajevo Publishing, 2009. godina, str.257.

³²⁰ Mile Lasić; *Evropska unija: nastanak, strategijske nedoumice i integracijski dometi*, Sarajevo: Sarajevo Publishing, 2009. godina, str. 252.

Nakon završetka pregovora i potpisivanja Ugovora o pristupanju između Hrvatske i EU, u januaru 2012. godine održan je referendum na kojem su građani mogli iznijeti svoj stav o članstvu u EU.³²¹ Referendum je pokazao da je najveći dio hrvatskog biračkog tijela bio euroravnodušan³²², a to je bila najzastupljenija opcija i političara, koji su jednoglasno podržali članstvo Hrvatske u EU, za razliku od građana. Referendum je ponudio neke instrumente kojima su se politički lideri Hrvatske poslužili kako bi marginalizirali rašireni euroskepticizam i suverenizam u javnosti. Odziv na referendumu bio je dosta manji nego što se očekivalo, samo 43 posto od ukupnog broja registriranih birača. Oko 66 posto onih koji su izašli na izbore glasalo je za, dok je nešto više od 33 posto bilo protiv ulaska Hrvatske u EU.³²³

Hrvatska je, također, od EU dobila značajna finansijska sredstva iz IPA programa. Taj iznos samo za 2012. godinu iznosio je oko 156 miliona eura, a pomoć je usmjerena za izgradnju institucija, kao i pripreme za provedbu zajedničke poljoprivredne i kohezivne politike.³²⁴ Obzirom da je i regionalna saradnja, pored ostalih kriterijuma, ključna za pristupanje u EU, Hrvatska je imala uglavnom dobre odnose sa susjednim zemljama bivše Jugoslavije, državama kandidatkinjama i potencijalnim kandidatkinjama, kao i članicama Unije. Što se tiče odnosa sa BiH održan je niz sastanaka s ciljem rješavanja implikacija na bilateralne odnose zbog pristupanja Hrvatske EU, posebno onih koje se tiču upravljanjem granicama. Sporazum o slobodnom tranzitu kroz luku Ploče usklađeni su pravnom stečevinom prije pristupanja, ali su odnosi u zadnjih par godina zbog gradnje mosta, zategnuti. Određeni broj političara smatra da Hrvatska time narušava teritorijalni integritet i da je BiH onemogućen pristup ka otvorenom moru. Međutim, Hrvatski lideri su smatrali suprotno, dobili novac iz EU fondova, nastavili su izradom projektne dokumentacije, angažovali izvođača radova iz Kine, koji su počeli sa izgradnjom mosta. Odnosi sa Crnom Gorom, Albanijom, Kosovom, Makedonijom su bili prilično dobri, kao i danas. Određene nesuglasice javile su se sa Slovenijom zbog posupka arbitraže o međunarodnoj granici između te dvije zemlje (Piranski zaljev).³²⁵ Ovaj problem se intenzivirao prethodne godine, zato što Hrvatska odbacuje arbitražnu presudu. Bivši premijer Slovenije, Miro Cerar, nakon toga je rekao da Hrvatska ne bi bila u Uniji da nije pristala na arbitražu sa Slovenijom, te da time šalje pogrešnu poruku zemljama Zapadnog Balkana koje su na putu za EU.³²⁶

³²¹ Sanja Tišma Višnja Samardžija Krešimir Jurlin, HRVATSKA I EUROPSKA UNIJA - Prednosti i izazovi članstva, Institut za međunarodne odnose – IMO Zagreb, 2012.godina, str. 7.

³²² Euroravnodušnost (eng. euro-indifferentism) - stanje i (ne)djelovanje koje u svom temelju ima ravnodušnost prema Uniji i njegovim institucijama, predstavnicima i politikama, kao i prema činjenici samog opstanka ili raspada EU.

³²³ Dejan Jović, Hrvatski referendum o članstvu u EU i njegove posljedice za smanjeni Zapadni Balkan, Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, 2012. godina, str. 1. i 2.

³²⁴ Evropska komisija, Radni dokument – Sveobuhvatno izvješće o praćenju Hrvatske priloženo uz Priopćenje Komisije Evropskom parlamentu i Vijeću o glavnim nalazima Sveobuhvatnog izvješća o praćenju pripremljenosti Hrvatske za članstvo u EU, Brisel, 2012. godina, str. 5.

³²⁵ Evropska komisija, Radni dokument – Sveobuhvatno izvješće o praćenju Hrvatske priloženo uz Priopćenje Komisije Evropskom parlamentu i Vijeću o glavnim nalazima Sveobuhvatnog izvješća o praćenju pripremljenosti Hrvatske za članstvo u EU, Brisel, 2012. godina, str. 9.

³²⁶ Vidi Više: Al Jazeera Balkans, <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/cerar-hrvatska-daje-los-primjer-balkanu-na-putu-u-eu>, 19.06.2018. godine

Što se tiče saradnje sa Međunarodnim sudom pravde u Hagu, Hrvatskoj je 2004. godine potvrđena puna saradnja, iako tada haški optuženik za ratne zločine, Ante Gotovina³²⁷, nije bio uhapšen. Carla del Ponte je u to vrijeme bila glavna Haška tužiteljica. Nakon toga je Evropska komisija objavila pozitivno mišljenje dobila status kandidata, ali je rečeno da će pregovori početi nakon što Gotovina bude uhapšen.

Generalno posmatrajući, uspješno provođenje reformi doprinijelo je političkoj i ekonomskoj stabilizaciji hrvatskog društva, što može poslužiti drugim zemljama Zapadnog Balkana kao pozitivan primjer na njihovom eurointegracijskom putu. Za ovaj region je ulazak Hrvatske u EU ohrabrio druge lidere i građane regiona u smislu da Unija i dalje želi da širi svoje granice, te da nije došlo do zasićenja njenog proširenja. Uslov za početak pregovora bila je potpuna saradnja sa Haškim sudom za ratne zločine na području bivše Jugoslavije. Danas, mnogi stručnjaci tvrde da ona nije dovoljno iskoristila svoje članstvo u Uniji, dok drugi smatraju suprotno. Jedni smatraju da je standard hrvatskog stanovništva podignut na veći nivo, da je država modernizirala mnoge oblasti i prilagodila ih evropskim, dok drugi smatraju da je ekonomija oslabila, da je nivo korupcije i organiziranom kriminala i dalje prisutan, te da je znatno porastao nivo odlazaka u inostranstvo.

Tabelarni prikaz ključnih događaja u odnosima između Hrvatske i EU:³²⁸

Godina	Događaj
1999. godina	EK predložila stvaranje Procesu stabilizacije i pridruživanja za Albaniju, BiH, Hrvatsku, Makedoniju i SR Jugoslaviju.
2000. godina	Vijeće ministara EU usvojilo studiju izvodljivosti, čime je potvrđeno da RH ispunjava uslove za otvaranje pregovora o potpisivanju SSP-a.
2000. godina	Zagrebački samit - Početak pregovora RH i EU o zaključivanju SSP-a. Vijeće donosi uredbu 2666/2000 o programu pomoći EU za obnovu, razvoj i stabilizaciju – CARDS. Održan prvi krug pregovora o potpisivanju SSP-a.
2001. godina	U Luxembourg su potpisani SSP i Privremeni sporazum.

³²⁷ Ante Gotovina - jedan od najistaknutijih zapovjednika iz Domovinskog rata - otpušten iz vojne službe 2000. godine zbog navodnog miješanja u politiku. Na Međunarodnom sudu pravde za ratne zločine počinjene na području bivše Jugoslavije, 2001. godine protiv njega je podignuta optužnica zbog zločinačkog poduhvata u Operaciji Oluja 1995. godine počinjene nad srpskim civilima u Hrvatskoj. Uhapšen je 2005. godine na Kanarskim otocima. U pritvoru je proveo sedam godina, dok je 2012. godine Apelaciono vijeće Haškog tribunala ukinulo kaznu i oslobodilo ga. Godine 2016. imenovan je za posebnog savjetnika ministra odbrane u Vladi Hrvatske. Vidi više: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/ante-gotovina-tuzio-sad>, 10.08.2018. godine

³²⁸ Vidi više: Ministarstvo vanjskih i evropskih poslova Republike Hrvatske, <http://www.mvep.hr/hr/hrvatska-i-europska-unija/pregovori/kako-smo-pregovarali/kronologija-odnosa-hrvatske-i-europske-unije/>, 15.04.2018. godina

2002. godina	Stupio na snagu Privremeni sporazum. U opticaj puštena jedinstvena europska valuta – Euro. Evropska komisija objavila Prvi godišnji izvještaj o Hrvatskoj.
2003. godina	Hrvatska podnijela Zahtjev za članstvo u EU. EK predala Hrvatskoj Upitnik sa 4560 pitanja. Iste godine je i predala odgovore na Upitnik.
2004. godina	Hrvatska dobila status kandidata za članstvo u EU. Vijeće EU usvojilo Evropsko partnerstvo za Hrvatsku. Evropsko vijeće odredilo datum početka pristupnih pregovora s Hrvatskom.
2005. godina	Stupio na snagu SSP. Održan prvi sastanak Vijeća za stabilizaciju i pridruživanje između Hrvatske i EU. Otvoreni pristupni pregovori između Hrvatske i EU.
2005. godina	Započeo postupak analitičkog pregleda usklađenosti hrvatskog zakonodavstva s pravnom stečevinom EU - screening.
2006-2011. godina	Na Međuvladinim konferencijama u Luksemburgu i Briselu zatvoreni su pregovori o svim poglavljima između Hrvatske i EU.
2011. godina	Pristupni pregovori formalno zaključeni. Potpisan Ugovor o pristupanju EU.
2013. godina	Hrvatska postala punopravna članica EU.

4.3.6.1. Hrvatska kao članica Evropske unije – prednosti i izazovi

Članstvo u EU je hrvatskim građanima donio mnoge prednosti, ali i izazove. Najveća prednost od njenog ulaska u ekonomskom smislu predstavlja jačanje hrvatske privrede, jer je zabilježen rast izvoza, zatim stranih investicija, industrijske proizvodnje, a primjetan je i povećan broj turista iz Evrope i svijeta.³²⁹ Ulaskom u EU stvoreni su uslovi za korištenje sredstava iz strukturnih i Kohezijskog fonda, koji premašuju iznose iz pretpristupnih fondova i koji su postali značajan izvor finansiranja javnih investicija u Hrvatskoj.

Posmatrajući druge članice Unije, Hrvatska je mala zemlja s manje od jedan posto stanovnika EU. Stoga njeni politički lideri i privrednici moraju biti otvoreni prema njima, jer su članice Unije najvažniji trgovinski partner Hrvatske s kojima ostvaruje više od 60 posto trgovinske razmjene. Osim toga, građani Hrvatske dobili su pravo slobodnog kretanja, rada i prebivališta na području svih država članica, a na graničnim prijelazima mogu da koriste posebne ulaze namijenjene samo evropskim građanima, što im omogućava brži dolazak u drugu EU zemlju.

³²⁹ Vidi više: Vlada Republike Hrvatske, <https://vlada.gov.hr/dvije-godine-clanstva-hrvatske-u-eu/17258>, 20.06.2018. godine

Mogu da glasaju i kandiduju se na izborima za Evropski parlament, kao i na lokalnim izborima prema mjestu prebivališta.³³⁰

Navedene činjenice govore da su u potpunosti otvorena vrata građanima Hrvatske da lakše napuste tu zemlju, ukoliko su nezadovoljni plaćama i ličnom egzistencijom. Prema podacima Eurostata, do juna 2018. godine oko 348 hiljada radno sposobnog stanovništva je napustilo Hrvatsku. Od toga je više od 60 hiljada visokoobrazovanog stanovništva.³³¹ Međutim, njenim članstvom otvorena je mogućnost integriranja drugih državljana članica EU u hrvatsko društvo, iako je taj trend za sada naprimjetan.

Kao članica EU Hrvatska je dobila mogućnost učestvovanja u sistemu odlučivanja Unije svojim glasom i stavom. To znači da bude ravnopravna u dijalogu i odlučivanju o ključnim pitanjima koja se tiču i nje same. Prednost članstva je bolje uređena i organizirana javna uprava, zakonodavstvo usklađeno sa evropskom pravnom stačevinom, te veća sigurnost zemlje na vanjskom, međunarodnom planu. Određeni pozitivni pomak ostvaren je po pitanju nezavisnog pravosuđa, koje nastoji da djeluje profesionalno i bez utjecaja politike, kao i pozitivne promjene u smislu smanjenje korupcije i organiziranog kriminala.³³²

U sektoru upravljanja vodama, poboljšanju vodovodne i komunalne infrastrukture i područja gospodarenja otpadom u prvih pet godina članstva provedeni su brojni projekti.³³³ Infrastruktura uopšteno je, zahvaljujući sredstvima iz evropskih fondova, znatno poboljšana, što je olakšalo njenim građanima brži odlazak u gradove EU. Uvezanost sa svjetskim, evropskim centrima daje mogućnost njenom stanovništvu bržu i bolju komunikaciju, povezanost, lakšu razmjenu dobara, kao i razvoj biznisa vani.

Hrvatska svojim ulaskom u Uniju itekako predstavlja zagovarateljicu njenog proširenja sa zemljama Zapadnog Balkana. U njenom nacionalnom interesu je da te zemlje što prije budu njene članice, jer je za saradnju na Balkanu važno da se ta granica što prije pomakne. Time su lideri EU jasno dali do znanja da su spremni širiti i dalje svoje granice, te da Zemlje Zapadnog Balkana smatraju Evropom. Njeno pristupanje je od strateške važnosti za region, kako u političkom, tako i u ekonomskom smislu.

S druge strane, prednost ulaska Hrvatske u EU za građane u BiH je činjenica da su mnogi Hrvati u toj državi postali građani Unije, sa svim pravima kao i građani Hrvatske. Time se djelimično postigla određena ravnoteža zbog činjenice da Hrvati nemaju svoj entitet u BiH, ali imaju hrvatsko državljanstvo i na taj način imaju sva prava kao i državljani te zemlje. Pored toga, važno je napomenuti da zemlje Zapadnog Balkana, kandidati i potencijalni

³³⁰ Sanja Tišma Višnja Samardžija Krešimir Jurlin, HRVATSKA I EUROPSKA UNIJA - Prednosti i izazovi članstva, Institut za međunarodne odnose – IMO Zagreb, 2012. godina, str. 17. i 20.

³³¹ <https://www.vecernji.hr/vijesti/348-000-radno-sposobnih-iselilo-se-iz-hrvatske-u-druge-clanice-eu-1249267>, 20.06.2018. godine

³³² Sanja Tišma Višnja Samardžija Krešimir Jurlin, HRVATSKA I EUROPSKA UNIJA - Prednosti i izazovi članstva, Institut za međunarodne odnose – IMO Zagreb, 2012. godina, str. 15.

³³³ Vidi više: Vlada Republike Hrvatske, <https://vlada.gov.hr/dvije-godine-clanstva-hrvatske-u-eu/17258>, 20.06.2018. godina

kandidati, su još uvijek siromašne, daleko od standarda država EU i da će im trebati još mnogo vremena da budu njene članice. "Hrvatska je daleko najrazvijenija sa oko dvije trećine prosjeka dohotka EU – bolja i od nekoliko ostalih članica EU28. Ostale balkanske zemlje su ispod 50 posto prosjeka EU."³³⁴ Zato nije ni čudo što je već prije pet godina postala članica Unije, dok druge sa Zapadnog Balkana nisu, niti se zna kada će biti dio te međunarodne organizacije. Uz sve navedene prednosti koje je dobila Hrvatska, postoje mnogi problemi koje ona mora riješiti i osigurati svojim građanima sigurniju budućnost i u političkom i u ekonomskom smislu kako bi se smanjio trend migriranja u zemlje Evrope.

5. Rezultati empirijskih istraživanja

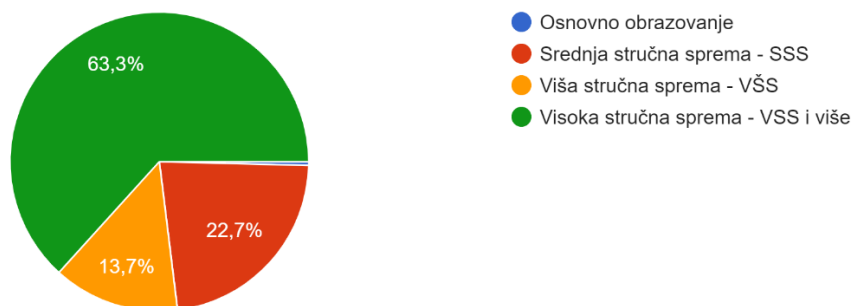
Empirijskim istraživanjem u magistarskom radu željela sam da provjerim koliko su građani informisani o procesu integriranja BiH u EU, koliko su optimistični o njenom ulasku u tu međunarodnu organizaciju i ko je najviše odgovoran za njen usporen proces eurointegracija. Željela sam dokazati hipotezu da građani BiH, uprkos povećanom broju euroskeptika, podržavaju njen ulazak u Uniju.

Naziv on line ankete je "Aktuelna faza procesa integriranja Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju" i sastoji se od osam pitanja. U anketnom upitniku učestvovalo je 256 ispitanika iz Bosne i Hercegovine, od kojih je 63 posto visokoobrazovanih, oko 23 posto su srednja stručna sprema, blizu 14 posto viša stručna sprema i samo 0,4 posto posjeduje osnovno obrazovanje.

Grafikon 1

Stepen obrazovanja

256 odgovora

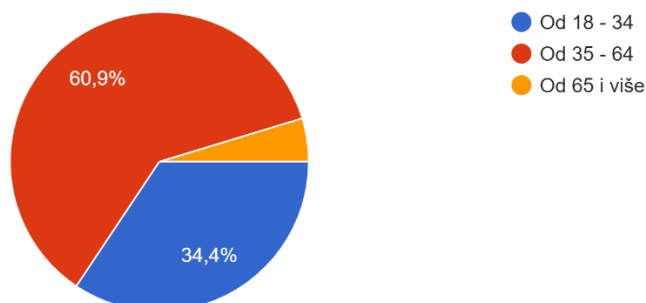

³³⁴ Mirko Prokopijević, Evropska unija – Uvod, Treće dopunjeno izdanje, Beograd, Čigoja štampa, 2012. godina, str. 713.

Grafikon 2

Koliko imate godina?

256 odgovora

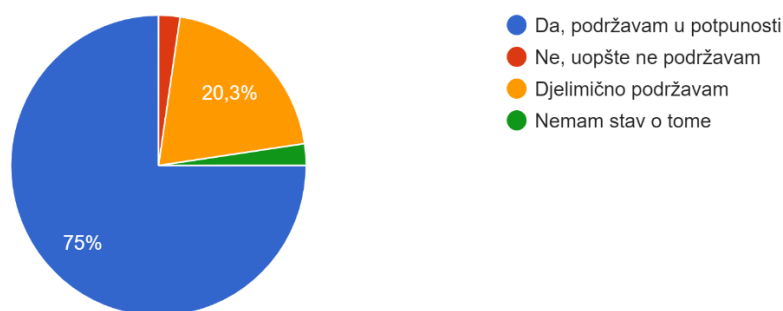

Najviše ispitanika, njih oko 60 posto, bili su starosne dobi između 35 i 64 godine, zatim oko 35 posto od 18 do 34 godine i blizu pet posto ispitanika ima 65 i više godina. Od ukupnog broja ispitanih 65 posto su činile žene, dok je 35 posto muškaraca.

Grafikon 3

Podržavate li ulazak BiH u Evropsku uniju?

256 odgovora

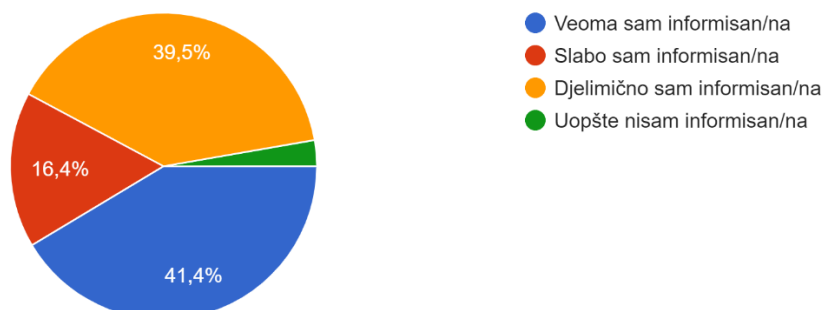

Na pitanje da li podržavate ulazak BiH u Evropsku uniju 75 posto se izjasnilo da u potpunosti podržavaju njeno članstvo u ovoj međunarodnoj organizaciji, oko 20 posto anketiranih djelimično podržava, dok nešto više od dva posto uopšte ne podržava ulazak u EU. Šest ispitanika, oko dva posto, nije imalo stav o tome.

Grafikon 4

Koliko ste informisani o procesu integriranja BiH u Evropsku uniju?

256 odgovora

Proces integracija neke zemlje u EU zahtjeva i veću informisanost njenih građana, službenih radnika u institucijama BiH, kao i njenih lidera s ciljem bržeg transformisanja cjelokupnog društva u evropsko, preuzimanja standarda Unije i usklađivanja EU zakonodavstva sa bosanskohercegovačkim. Na pitanje koliko su građani zaista informisani o procesu integriranja BiH u EU 41 posto anketiranih su rekli da su veoma informisani o tome, gotovo 40 posto izjasnilo se kao djelimično informisani, dok je njih nešto više od 16 posto kazalo da su slabo informisani. Oko tri posto ispitanika uopšte nije informisano o ovom procesu.

Grafikon 5

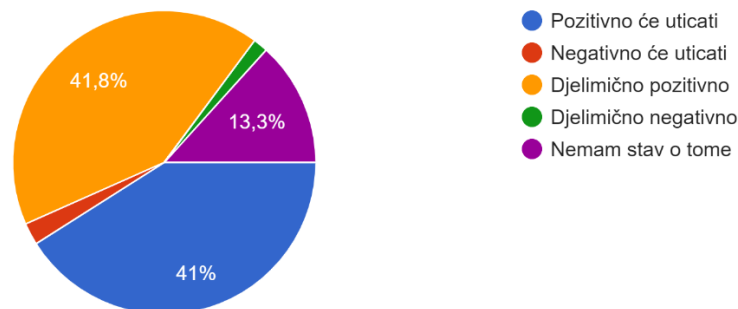
Očekivanja od ulaska u Evropsku uniju su velika. Bez obzira na povećani broj euroskeptika u BiH, pa i drugim državama kandidatima i potencijalnim kandidatima, većina građana očekuje poboljšanje gotovo svih društvenih oblasti nakon što BiH postane članica Unije. Čak oko 56 posto ih očekuje da će doći do poboljšanja mira i sigurnosti i da će se smanjiti nivo korupcije i organiziranog kriminala. 55 posto anketiranih smatra da će se zakoni poštovati mnogo više

nego sada, dok gotovo 50 posto očekuje da će se smanjiti nezaposlenost i otvoriti nova radna mjesta. Bolji sistem obrazovanja očekuje oko 42 posto ispitanika, dok kvalitetnije zdravstvo i veća ulaganja u infrastrukturu očekuje negdje oko 37 posto anketiranih. Samo oko pet posto od ukupnog broja ne očekuje nikakve značajnije promjene u odnosu na sadašnje stanje u BiH.

Grafikon 6

Da li će ulazak susjednih zemalja Zapadnog Balkana u EU pozitivno uticati na proces evropskih integracija u BiH?

256 odgovora

Na pitanje da li će ulazak susjednih zemalja Zapadnog Balkana u EU pozitivno uticati na proces evropskih integracija u BiH, gotovo jednak broj ispitanika, njih oko 42 posto, odgovorilo je da će djelimično pozitivno uticati, dok je 41 posto odgovorilo pozitivno. Od ukupnog broja tek 13 posto nema stav o tome, dva posto izjasnilo se da će negativno uticati, dok je samo 1,6 posto kazalo da će djelimično negativno uticati njihovo priključenje EU.

Grafikon 7

Najveću odgovornost za usporen proces evropskih integracija BiH u EU, prema mišljenju anketiranih, njih čak 86 posto, su političke stranke. Preko 23 posto smatraju da su građani BiH krivi za taj problem, 18 posto ih kaže da je odgovorna međunarodna zajednica, te EU – oko 10 posto. Tek oko dva posto smatra da su odgovorne nevladine organizacije.

Osim ponuđenih odgovora u anketnom upitniku (Grafikon 7), tek 0,4 posto ispitanika su naglasili da najveću odgovornost za usporen proces evropskih integracija BiH u EU snose entitetske i državne institucije, nadležni državni organi i stranka HDZ.

6. Zaključna razmatranja

Solunska deklaracija potpisana 2003. godine u Solunu u Grčkoj predstavlja prekretnicu za formiranje evropske politike prema zemljama Zapadnog Balkana. Za razliku od ranije pridruženih članica, Balkanske zemlje prelaze težak eurointegracijski put. Jedina država iz regiona koja je postala punopravna članica 2013. godine je Hrvatska. Najveći napredak do sada je ostvarila Crna Gora, koja ima status kandidata i koja je otvorila i zatvorila pregovore o mnogim poglavljima. Crna Gora je, pored ostvarenih pozitivnih rezultata za ulazak u Uniju, postala i članica NATO-a. Makedonija i Albanija su, također, na dobrom putu. Evropski lideri su im nedavno potvrdili da će otvoriti pregovore o poglavljima 2019. godine, a sada imaju status kandidata.

Svaka država Zapadnog Balkana susreće se sa specifičnim problemima, a najčešća su neuspostavljena pravna i demokratski uređena država gdje treba da se poštuje vladavina prava i prava manjima. Usporen je privredni rast, izražena nekonkurentnost na tržištu rada, korupcija i organizirani kriminal u mnogim oblastima je itekako prisutna, kao i finansijska ograničenja. Najnepovoljnija "klima" u ispunjavanju reformi vlada u BiH i na Kosovu. U BiH je komplikovan pravni i politički sistem, te je konstantno prisutna ratna retorika političara, dok na Kosovu nepriznavanje njegove nezavisnosti i nerazrješeni odnosi sa Srbijom, dodatno komplikuju trenutni eurointegracijski proces.

EU bi trebala smanjiti BiH kriterije za pristupanje u odnosu na ostale članice, jer BiH nema širinu da bi ispunila sve uslove i održale se u tom procesu ka članstvu. Njeno uređenje i unutrašnja politika je suviše komplikovana da bi integracije bile u narednih nekoliko godina sprovedene u djelo. Reforme bi mogli izvršiti, ali sporim tempom, jer naši institucionalni organi, zbog široko rasprostranjene korupcije i organiziranog kriminala, ne funkcionišu kako bi trebali, a vladajuće strukture još uvijek promovišu politiku iz prošlosti. Proces pomirenja i dobrosusjedskih odnosa u regionu su ključni za opstanak zemalja Zapadnog Balkana i njihov ulazak u EU. Problem je što političari ovih država nemaju dovoljan kapacitet da bi kvalitetno sprovedli zadatke Evropske komisije i drugih evropskih institucija, te uskladili evropsko zakonodavstvo sa svojim. Bez volje političara svake od pomenutih države nema ni kvalitetne saradnje sa državama članicama. Vlade tih zemalja trebaju osigurati inkluzivne reformske procese, koji će okupiti sve zainteresovane strane i civilno društvo, jer svi skupa preuzimaju odgovornost za ostvarenje ove historijske prilike. Reforme se prvo moraju sprovesti unutar države, a nakon toga bi mogli krenuti u proces ka reformama u EU.

Presuda Sejdić-Finci u BiH je neminovna, jer su njenim neusvajanjem narušeni kopenhaški kriteriji, koji su osnova za pristupanje EU. Soci-ekonomske i političke reforme svih država Zapadnog Balkana su u zastoju, ali je primjetan određeni pomak, kao i spremnost nekolicine političara da budu realizirane u budućnosti. Retorika o nacionalizmu i ratnim sukobima koja su davno završena, treba da budu odbačena u potpunosti u gotovo svim državama ovog regiona ukoliko žele biti dio Unije. Mir i stabilnost i dobrosusjedski odnosi su ključni za opstanak na tom putu. Hrvatska je odigrala ključnu ulogu za perspektivu cijelog Zapadnog Balkana, jer je 2013. godine pristupila EU. Razbila je predrasude koje su počele vladati među

evropskim liderima o tzv. "zamoru od proširenja". Geografski i geopolitički Balkan pripada Evropi, pa je njihov put ka tom cilju i logičan i opravdan. Pojedine države članice naglašavaju da je EU Bosni i Hercegovini glasno i jasno dala ponudu za članstvo, i da isključivo na našim vladajućim strankama da ispuni te uslove.

Pored metodološkog okvira istraživanja, u radu su sprovedena i empirijska istraživanja kojim sam željela dokazati da su građani BiH uvjereni da je eurointegracijski put u EU, put kojim treba da se kreće njena politika, zakonodavstvo, ekonomija, nauka i druge oblasti društva. Rezultati istraživanja ONLINE anketnog upitnika, u kojem je učestvovalo 256 ispitanika iz BiH, pokazali su da su građani informisani o procesu integriranja BiH u Uniju, te da su za njen usporen proces najviše odgovorne političke stranke, ali i građani koji su ih na demokratski način izabrali. Velika su očekivanja bosanskohercegovačkih građana kada je u pitanju ulazak te zemlje u EU. Mnogi smatraju da će se otvoriti nova radna mjesta i time smanjiti nezaposlenost, da će se poboljšati zdravstveni i obrazovni sistem, kao i infrastruktura, koja znatno otežava kretanje u regionu. Zbog pomenute ratne retorike i jezika mržnje među političarima, većina ispitanika se nada da će ulazak BiH u EU u velikoj mjeri uticati na poboljšanje mira i stabilnosti, te smanjenju korupcije i organiziranog kriminala. Stoga su dobrosusjedski odnosi i regionalna saradnja primarni za integracijski put u Uniju svake od zemalja Zapadnog Balkana. Ispitanici imaju podjeljena mišljenja u pogledu ulaska susjednih zemalja Balkana u EU i njihovog uticaja na eurointegracijski proces BiH. Oko 40 posto ih smatra da će pozitivno uticati, 42 posto ih se izjasnilo djelimično pozitivno, dok ih čak 13 posto nema stav o tome ili smatraju da će uticati negativno.

Uprkos ratnom sukobu koji je pogodio region prije više od dvadeset godina, i uprkos uticaju drugih svjetskih sila, kao što su Rusija, Turska, SAD, Kina, njihov krajnji cilj je jedinstven – biti članice EU. Evropa je svojim ujedinjenjem nakon razaranja u Drugom svjetskom ratu pokazala pozitivan primjer zemljama Zapadnog Balkana kako zaraćene strane mogu da se ujedine i budu svjetska sila, bez obzira na kulturološku raznolikost, običaje, etničku pripadnost svih njenih naroda.

7. Literatura

1. Armstrong D., Loyd L., Remond J., *International Organization in World Politics*, Hampshire/Newyork: Palgrave Macmilian, 2004. godina
2. Centar za istraživanje razvoja nauke i tehnologije Beograd, Tematski zbornik radova XIV naučnog skupa međunarodnog značaja "Tehnologija, kultura i razvoj" održan u Igalu 2007. godine, Kontekst skupa: Zapadni Balkan na putu ka EU, Udruženje "Tehnologija i društvo", Institut "Mihajlo Pupin", 2007. godine
3. Čengić Enes, *Bosna i Hercegovina – Put ka Evropskoj uniji*, BH Most, Sarajevo, 2010. Godina
4. Čahovski A., *Pravni i politički poredak Evropske unije*, Beograd, Pravni fakultet univerziteta Union Beogradu, JP "Službeni glasnik", 2006. godina
5. Ćurak Nerzuk, Čekrlija Đorđe, Sarajlić Eldar, Turčilo Sead; *Politička elita u Bosni i Hercegovini i EU: Odnos vrijednosti*, Sarajevo, 2009. godina
6. Ćurak Nerzuk, *Izvještaj iz periferne zemlje: Gramatika geopolitike*, Sarajevo: Fakultet političkih nauka, 2011. Godina
7. Delević Milica, *Regionalna saradnja među državama zapadnog Balkana*, Beograd, 2009. godina
8. Dragojlović Nataša, *Srbija u procesu evropskih integracija, Evropski pokret u Srbiji*, 2012. godina
9. D. Dinan, *Sve bliža Unija, Uvod u evropsku integraciju*, Beograd, JP "Službeni glasnik", 2009. godina
10. Đukanović Dragan i Trapara Vladimir, *Evropska unija i Zapadni Balkan – izazovi i perspektive*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014. godina
11. Đurić Ivana, Sanja Mrljević Nišavić, *Pregovaračka poglavlja 23 i 24 – O čemu pregovaramo*, Beograd, GIZ Projekat za pravnu reformu u Srbiji, 2013. godine
12. Đurović Gordana, *"Evropska unija i Crna Gora"*, EU Info centar, Podgorica, januar 2016. Godina
13. Halilović Safet, *Evropske integracije i BiH*, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2013. godina
14. Jović Dejan, *Hrvatski referendum o članstvu u EU i njegove posljedice za smanjeni Zapadni Balkan*, Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, 2012. godina
15. Kovačević Živorad, *Stručni časopis Međunarodna politika, Poglavlje: Zemlje regije na putu ka EU – Dostignuća i prepreke*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, 2008. godina
16. Lasić Mile, *Evropska unija: nastanak, strategijske nedoumice i integracijski dometi*, Sarajevo: Sarajevo Publishing, 2009. godina
17. Ljiljana Maksimović, *Zbornik radova "Ekonomsko-socijalni aspekti priključivanja Srbije Evropskoj uniji"*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, 2015. Godina
18. Misita Nevenko, *Osnovi prava Evropske unije*, Sarajevo, Pravni fakultet, 2007. godina
19. Omejec J., *Vijeće Evrope i Evropska unija, institucionalni i pravni okvir*, Zagreb, Informator, 2008. godina
20. Prokopijević Mirko, *Evropska unija – Uvod, Treće dopunjeno izdanje*, Beograd, Čigoja štampa, 2012. godina
21. Pejanović Mirko, Osmanković Jasmina, *Euroregije i BiH*, Drugo dopunjeno izdanje, Fakultet političkih nauka Sarajevo, 2009. godina
22. Pinder John, *Evropska unija*, TKP Šahinpašić, Sarajevo, 2003. godina

23. Sadiković Elmir, Europa regija - Kohezijska politika EU i Zapadni Balkan, Sarajevo: Šahinpašić, 2014. godina
24. Sadiković Lada, Ogledi o ustavu Bosne i Hercegovine, Sarajevo, Asocijacija nezavisnih intelektualaca Krug 99, 2016. godina
25. Smajić Zekerijah, Evropska unija za svakoga, Sarajevo, Eurocontact, 2005. godina
26. Šahinpašić T./Jurković L., Država u evropskom poretku, drugo izdanje, TKD Šahinpašić, Sarajevo, Zagreb, 2009. godina
27. Weidenfeld W., Wessels W., Evropa od A do Š – priručnik za evropsku integraciju, Bon: Europa Union Verlag, 2002. godina
28. Vukadinović Radovan i Čehulić Lidija, Politika evropskih integracija, Topical, Zagreb, 2005. godina

Publikacije, izvještaji, članci i drugo:

1. Analiza razvoja principa uslovljenosti EU, Vijeće ministara BiH, Direkcija za evropske integracije BiH, Sarajevo, 2010. godina
2. Bahri Cani i Cvijetin Milivojević, Izvod iz Ustava SFRJ iz 1974. godine, Beograd: NEA, GODINA IZDAVAČ
3. Delegacija Evropske komisije u BiH, Razumijevanje proširenja – politika procesa proširenja EU, Sarajevo, 2007. godina
4. Đukanović Dragan, Stručni časopis Međunarodna politika, Bosna i Hercegovina između centralizacije i disolucije, Institut za međunarodnu politiku i privredu, 2008. godina
5. Evropska komisija, Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija, Vjerodostojna perspektiva proširenja za Zapadni Balkan i pojačano angažovanje EU na Zapadnom Balkanu, Strazbur, 2018. Godina
6. Evropa – Dokumenti i publikacije, Službeni dokumenti:
http://europa.eu/publications/official-documents/index_hr.htm
http://www.dep.gov.ba/razvojni_dokumenti/razvojna_strategija/Archive.aspx?langTag=bs-BA&template_id=140&pageIndex=1
7. Izvještaj o napretku BiH za 2018. godinu uz Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom ekonomskom socijalnom odboru i Odboru regija, Saopštenje za 2018. godinu o politici proširenja EU, Radni dokument osoblja Evropske komisije, Brisel, 2018. godina
8. Izvještaj o napretku Srbije za 2018. godinu, Radni dokument osoblja Evropske komisije, Brisel, 2018. godina
9. Izvještaj o napretku Crne Gore za 2018. godinu, Radni dokument osoblja Evropske komisije, Brisel, 2018. godina
10. Izvještaj o napretku Makedonije za 2018. godinu, Radni dokument osoblja Evropske komisije, Brisel; 2018. godina
11. Izvještaj o napretku Albanije za 2018. godinu, Radni dokument osoblja Evropske komisije, Brisel, 2018. Godina
12. Izvještaj o napretku Kosova za 2018. godinu, Radni dokument osoblja Evropske komisije, Brisel, 2018. godina
13. Informacioni centar EU u Beogradu, Zbornik najboljih master radova o Evropskoj uniji, Beograd, 2016. godina

14. Informacioni centar Evropske unije u Beogradu, Upoznajte EU, Drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, 2017. godina
15. Odluka o sustavu koordinacije procesa evropskih integracija u BiH, Dokument Vijeća ministara BiH, Generalni sekretarijat, 2016. godina
16. Platforma za djelovanje predsjedništva R BiH u ratnim uslovima, Službeni list R BiH, br.8., 02.07.1992. godine
17. Rossini Andrea i Sighele Davide, Balkanska Alhemija, Specijalno izdanje Limes Plus – geopolitički časopis, Hesperia, Čigoja štampa, Beograd, 2005. godina
18. Reformska agenda za BiH za razdoblje 2015.-2018., Vijeće ministara BiH; Sarajevo, juli 2015. godina
19. Strategija regionalnog razvoja Republike Srbije za period 2007 – 2012. godina, Vlada Republike Srbije, Beograd, 2007. godina
20. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između evropskih zajednica i njihovih država članica, s jedne strane, i BiH, s druge strane, Radni dokument potpisan između Vijeća ministara BiH i Evropske komisije, 2008. godina
21. Strategija za Zapadni Balkan:
http://dei.gov.ba/dei/media_servis/vijesti/default.aspx?id=19396&langTag=bs-BA
22. Strategija razvoja BiH, Direkcija za ekonomsko planiranje BiH, Vijeće ministara BiH, Radni dokument, 2010. godina
23. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, Direkcija za evropske integracije, Od podnošenja zahtjeva za članstvo do sticanja statusa kandidata, Česta pitanja, Radni dokument, Sarajevo, april 2016. godine
24. Zbornik najboljih master radova o EU, Informacioni centar EU u Beogradu, 2016. godina
<http://euinfo.rs/files/Publikacije-srp/najbolji-master-radovi-eu.pdf>

Internet izvori:

1. Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori,
<http://www.delme.ec.europa.eu/code/navigate.php?Id=86>
2. Delegacija Evropske unije u Albaniji:
https://eeas.europa.eu/delegations/albania_en/6953/Albania%20and%20the%20EU
3. Delegacija Evropske unije u Makedoniji,
https://eeas.europa.eu/delegations/former-yugoslav-republic-macedonia/1457/former-yugoslav-republic-macedonia-and-eu_en
4. Delegacija Evropske unije u Srbiji,
<https://europa.rs/>
5. Delegacija Evropske unije u BiH i Specijalni predstavnik EU u BiH,
<http://europa.ba/>
6. Direkcija za evropske integracije BiH,
http://www.dei.gov.ba/dei/bih_eu/default.aspx?id=9808&langTag=bs-BA
7. <http://europa.rs/tag/paket-prosirenja/>
8. <http://www.emins.org/uploads/useruploads/knjige/12-srbija-u-procesu-ei.pdf>
9. Evropska komisija,
https://ec.europa.eu/commission/index_en
10. Evropski parlament – Ured za informisanje u Republici Hrvatskoj,
<http://www.europarl.hr/>
11. European Western Balkans,

- <https://europeanwesternbalkans.rs/otvaranje-dva-nova-poglavlja-nagrada-ili-opomena-beogradu/>
12. https://europa.eu/european-union/index_hr
 13. Evropska unija i regionalna saradnja, 2012. godina, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu?lang=lat>
 14. Kancelarija Evropske unije na Kosovu/ Specijalni predstavnik EU na Kosovu, http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/index_sr.htm
 15. Ministarstvo vanjskih poslova BiH, http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/multilateralni_odnosi/evropska_unija/sticanje_clanstva_u_eu/?id=45
 16. http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/multilateralni_odnosi/evropska_unija/bih_i_eu/?id=32084
 17. Ministarstvo za evropske integracije Republike Srbije: <http://www.mei.gov.rs/sr/dokumenta/eu-dokumenta/>
 18. Ministarstvo vanjskih poslova Republike Srbije: <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/eu/rep-srbija-eu/11370-hronologija?lang=lat>
 19. <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/o-ministarstvu/organizacione-jedinice/evropska-unija?lang=lat>
 20. Ministarstvo vanjskih poslova Crne Gore (dokumenti: publikacije, prezentacije, izvještaji, akcioni planovi za poglavlja, brošure o 33 pregovaračka poglavlja i drugo): <http://www.mvpei.gov.me/rubrike/Evropske-integracije/>
 21. https://hr.wikipedia.org/wiki/Pristupanje_Crne_Gore_Europskoj_uniji
 22. Ministarstvo evropskih poslova Crne Gore: <http://www.mep.gov.me/organizacija/dep/Crna-Gora-i-evropske-integracije/Hronologija-odnosa-Crne-Gore-EU>,
 23. Ministarstvo za evropske integracije Republike Kosovo: <http://www.mei-ks.net/sr/naslovna>
 24. Ministarstvo vanjskih i evropskih poslova republike Hrvatske, <http://www.mvep.hr/en/>
 25. Ministarstvo za evropske integracije Albanije, <http://historiku.integrimi.gov.al/en>
 26. Predstavništvo Evropske komisije u Hrvatskoj, http://ec.europa.eu/croatia/business-funding/index_hr.htm
 27. Strateški plan Ministarstva vanjskih i evropskih poslova za razdoblje 2015. - 2017. <http://www.mvep.hr/files/file/dokumenti/140612-strateski-plan-ministarstva-vanjskih-i-evropskih-poslova-2015-2017.pdf>
 28. Strateški plan Ministarstva vanjskih i evropskih poslova za razdoblje 2016. - 2018. <http://www.mvep.hr/files/file/dokumenti/150717-strateski-plan-mvep-2016-2018.pdf>
 29. Skupština Crne Gore, <http://www.skupstina.me/index.php/me/pristupanje-eu/skupstina-u-procesu-pristupanja>
 30. <http://balkans.aljazeera.net/>
 31. <https://www.klix.ba/>
 32. <https://www.radiosarajevo.ba/>
 33. https://hr.wikipedia.org/wiki/Pristupanje_Albanije_Europskoj_uniji
 34. Vlada Republike Makedonije, Sekretarijat za evropske poslove, <http://www.sep.gov.mk/en/>

35. Vijeće ministara
BiH, http://www.vijeceministara.gov.ba/saopstenja/saopstenja_predsjedavajuceg/default.aspx?id=28799&langTag=bs-BA
36. Vlada Republike Hrvatske,
<https://vlada.gov.hr/europski-semestar/19453>
37. <https://www.vecernji.ba/vijesti/reformska-agenda-realizirana-79-posto-na-razini-vijeca-ministara-bih-1225886>,
38. <https://www.blic.rs/vesti/politika/srbija-otvorila-poglavlja-33-i-13-jadranka-joksimovic-konkretni-i-sigurni-koraci-ka/nj6nyse>

FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA

Obrazac AR

UNIVERZITET U SARAJEVU – FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

IZJAVA o autentičnosti radova

Naziv odsjeka i/ili katedre: Odsjek Politologija
Smjer Evropske integracije

IZJAVA O AUTENTICNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Marijana Hrvić-Šikuljak

Naslov rada: "Aktuelna faza procesa integriranja Bosne i Hercegovine i drugih zemalja Zapadnog Balkana u Evropsku uniju"

Vrsta rada: Završni magistarski rad

Broj stranica: 108

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Potpis